

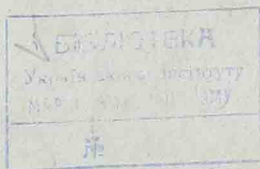
~~7509~~ П13521/1-4

Господарство
України.

1-2; 3-4.

1932.

Господарство України

№
3-4
1932

ЩОМІСЯЧНИЙ
ПОЛІТИЧНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
ЖУРНАЛ

З М І С Т

I. Статті

	Стор.
Я. Тун.— На більшовицьку боротьбу за складання плану побудови безкласового соціалістичного суспільства	3
Д. Наумов.— Основні лінії соціалістичного розміщення продукційних сил України в другому п'ятиріччі	18
Я. Дудник.— Вугільно-металургійний комбінат України за другої п'ятирічки	34
А. Маслов.— Використання енергетичних ресурсів для електрифікації України у другій п'ятиріччі	42
Агр. І. Батюк.— Головні контури другої п'ятирічки сільського господарства України	50
В. Народицький.— Легка промисловість України у другій п'ятиріччі	65
С. Ковюра.— Проблема транспорту в нар.-господ. плані УСРР другої п'ятирічки	80
С. Крамер.— Донбас як індустріальний міграційний комплекс у другому п'ятиріччі	93
Критика й бібліографія	
Ф. Віянік.— Г. Є. Завьялов— Основы экономического планирования производства	103
Напрями і орієнтовні ліміти розвитку нар. господарства УСРР на другу п'ятирічку	108
Напрями й орієнтовані ліміти розвитку по окремих галузях народного господарства	112
Відозва першої Всеукраїнської конференції розміщення продукційних сил	141
Листи до редакції	144

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ Й ВИДАВНИЦТВА:

ХАРКІВ, БУДИНОК ДЕРЖПРОМИСЛОВОСТИ

Під'їзд 6, поверх 5. Телефони: 5-69 (автомат), 17-61 (міський)

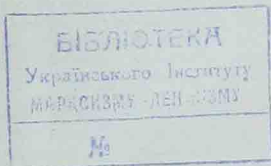
1933

ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ

ЩОМІСЯЧНИЙ
ПОЛІТИЧНО-ЕКОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

РІК ВИДАННЯ 9-й

№ 3-4

ВИДАВНИЦТВО „ГОСПОДАРСТВО УКРАЇНИ“
ПРИ ДЕРЖПЛАНИ УСРР
Харків — 1932

Бібліографічний опис цього
видаючого копію в "Літературній
Україні", "Друку", "Журнальному ре-
пертуарі" та інших спеціальних
Української Книжкової Палати

Укрголовліт № 4029. 26 V 1932.
Зам. № 814. Тираж 2,000.

Передано до виробництва 28/V-32 р. Підписано до друку 28/V-32 р. Випущено в
червні 1932 р. Техн. арк. 9 $\frac{1}{2}$. Літер у технічному аркуші 72.250. Папір E₂ (72x105 см)

Я. Тув.

На більшовицьку боротьбу за складання плану побудови безкласового соціалістичного суспільства

„Конференція вважав за потрібне негайно розгорнути роботу партійних, радянських, господарських, кооперативних, профспілкових і комсомольських організацій, щоб скоріше опрацювати другий п'ятирічний план, подавши його на затвердження чергового з'їзду партії“.

(З резолюції XVII партконференції)

XVII партконференція підвела підсумки першої п'ятирічки і визначила директиви до складання другого п'ятирічного плану народного господарства СРСР. „Важливіший підсумок соціалістичного будівництва першої п'ятирічки, — підкреслює конференція, — є остаточний підрив коріння капіталізму на селі, що визначає наперед повну ліквідацію капіталістичних елементів і цілковите знищення клас. Завершення побудови фундаменту соціалізму СРСР означає, що ленінське питання „хто — кого?“ вирішено проти капіталізму, на користь соціалізму цілком і безповоротно і в місті, і на селі“.

Величезні успіхи соціалістичного будівництва — наслідок „велетенського зростання революційної активності якнайширших мас робітничого класу і трудящих селян“. Роки першої п'ятирічки були роками величезного піднесення соціалістичного змагання й ударництва. Ленінська партія на чолі з її ЦК і проводирем партії тов. Сталіним, керуючи масами, спрямовуючи маси на розгорнену соціалістичну будову, забезпечила у 1931 р. завершення побудовання фундаменту соціалістичної економіки, забезпечила можливість поставити, як практичне завдання, у другій п'ятиріччі „основне політичне завдання“ — „остаточну ліквідацію капіталістичних елементів і клас взагалі, повне знищення причин, що народжували класові різниці й експлуатацію, і поборення пережитків капіталізму в економіці, свідомості людей, перетворення усієї трудящої людності країни на свідомих та активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“¹⁾.

Партія йшла від перемоги до перемоги на фронтах соціалістичної будови, розгортаючи по всьому фронту наступ на капіталістичні елементи. Партія відбила атаки троцькізму, що перетворився на передовий загін буржуазної контрреволюції. Троцькізм розбито, його „теорія“ про неможливість побудувати соціалізм в одній країні й про неминучість реставрації капіталізму живить лише протиставлену світову соціал-демократію і інтервенціоністичну буржуазію. Партія домоглася успіхів со-

¹⁾ З резолюції XVII партконференції на доповіді т. т. Молотова і Куйбишева.

ціалізму в боротьбі з правим опортунізмом, що є головною небезпекою на даному етапі. Лінія останнього — лінія зриву політики соціалістичного наступу, лінія капітуляції перед куркульством і буржуазними елементами бита партією. Праві опортуністи викриті як агентура куркульства всередині партії. XVI з'їзд партії оголосив погляди правої опозиції несумісними з належністю до ВКП(б). „Тільки в рішучій боротьбі із „лівим“, і з правим опортунізмом і примиренством до них, за генеральну лінію нашої партії, ВКП(б) забезпечила утворення передумов до виконання першої п'ятирічки за чотири роки, розстрошення класового ворога і перемогу соціалізму в СРСР“.¹⁾

Пролетаріят під керівництвом партії на основі розвитку соціалістичної промисловості і її провідної ролі забезпечив розгортання виробничого зв'язку між містом і селом, повернення основних мас селянства на шлях соціалізму. Соціалістична індустріалізація провадить і стоїть на чолі перетворення всього народного господарства. „Успіхи боротьби за виконання п'ятирічки за 4 роки, — зазначає XVII партконференція, — знайшли свій відбиток у переможному будівництві соціалізму в СРСР. Основною дією успіхів соціалізму є політика індустріалізації, піднесення важкої індустрії, розгортання виробництва, засобів виробництва. За минулий період нашу важку промисловість поставлено твердо на ноги і тим самим утворено власну базу, щоб завершити реконструкцію всього народного господарства, базу великої соціалістичної індустрії“.²⁾

Радянська господарська система довела свої переваги перед системою капіталізму. У той час, як „теорія“ „організованого капіталізму“ збанкрутувалася, як капіталізм найяскравіше продемонстрував у світі якнайглибшої економічної кризи свій розклад, — господарська система Союзу щораз більше зміцнюється як планова система країна рад успішно розв'язує проблему „наздогнати і випередити“.

У системі капіталізму — розширення й поглиблення економічної кризи, поглиблення суперечностей, в нас — перемога більшовицьких темпів, „ліквідація в основному паразитських клас“³⁾. Система капіталізму породила останніми роками десятки мільйонів нових безробітних, голод панує у пролетарських кварталах міст, аграрна криза скувала основні маси селянства. Система соціалізму визначає свою перемогу: вже першої п'ятирічки ліквідується основи і джерело експлуатації людини людиною, зростає неможливими для капіталістичних країн темпами народний добуток, знищено безробіття і злидні (пауперизм), знищуються „ножиці цін“ і протиріччя між містом і селом, зростають рік-у-рік добробут і культурний рівень робітників і трудящих селян, зменшується смертність і швидко збільшується народонаселення СРСР⁴⁾. Цю перемогу системи соціалізму не можуть заперечувати вже тепер навіть найзапекліші наші класові вороги.

Політична й економічна міць радянського союзу в наслідок перемоги першої п'ятирічки значно виросла. Виросла міць пролетаріату. Перша п'ятирічка — роки зростання нових форм організації праці. Ці форми невідомі капіталістичній господарській системі, вона не може їх знати. Природа нашої економіки цілком відмінна від капіталістичної, бо засоби виробництва в нас належать робітничій класі, організованій у державу пролетарської диктатури.

Карл Маркс у „Капіталі“ (т. I стор. 156) зазначав, що „економічні доби відрізняються не тим, що виробляється, а тим, як виробляється, якими знаряддями праці. Економічні закономірності радянської го-

¹⁾ Успіхи соціалізму — наслідок генеральної лінії партії на індустріалізацію країни „наслідок величезного зростання, розвитку нашої соціалістичної промисловості, що є провідна частина усього господарства і єдина матеріальна основа“ (Ленін).

²⁾ З резолюції XVII партконференції на доповіді т. т. Молотова і Куйбішова.

сподарської системи принципово відрізняються від таких у капіталістичній господарській системі. У нас робітник не невільник капіталіста, а керівник процесу соціалістичного виробництва; звідси невідомі капіталістичній системі форми праці — соцзмагання, ударництво, зустрічний і перемінно-зустрічний плян тощо, що забезпечують успіхи більшовицьких темпів соціалістичної будови.

Виконується новий тип робітника і це виконання робітника соціалістичного господарства твориться успіхами соціалістичної індустріалізації.

Перша п'ятирічка — п'ятирічка значних успіхів у справі боротьби за досягнення техно-економічної господарської незалежності СРСР. У напрямку досягнення нами господарської незалежності діють такі потужні фактори, як утворення власного автомобобудівництва, електротехніки, хемії тощо. Наше порядкове місце у світовім господарстві (підкреслюємо, що ці поняття наводимо тільки умовно, бо „в рамках колись єдиного світового господарства борються дві антагоністичні системи: система капіталізму і система соціалізму“¹⁾) значно змінилося на нашу користь: у виробництві електроенергії ми 1928 року були на восьмому місці, 1931 р. — на сьомому, 1932 р. — на другому або третьому, у видобутку нафти: 1928 р. — на восьмому, 1932 — на другому; у видобутку вугілля 1928 року — на шостому, 1931 р. — на четвертому, 1932 року — на другому; у загальному машинобудівництві 1928 року — на четвертому, 1931 року — на третьому, 1932 року — на другому тощо. Великі наші успіхи в царині розвитку легкої індустрії. Більшовицькими темпами йде зріст харчової промисловості: „Темп розгортання харчової індустрії набагато перевищить завдання п'ятирічного пляну“ (з резол. XVII партконференції), в сільському господарстві панівний стан посіли соціалістичні форми — колгоспи й радгоспи. „Радянський Союз із країни дрібного й найдрібнішого рільництва перетворився на країну найбільшого в світі рільництва на основі колективізації, розгортання радгоспів і широкого застосування машинної техніки“ (з тої же резолюції). Такі наші перемоги. Країна рад із країни аграрної перетворюється на країну високоіндустріальну, країну передової соціалістичної техніки, країну, де промисловість є не тільки провідна, але й переважна галузь народного господарства. Реалізується з успіхом гасла Леніна і Сталіна наздогнати і випередити у найкоротший час передові капіталістичні країни у технічно-економічнім відношенні.

* * *

Друга п'ятирічка буде періодом побудови безкласового соціалістичного суспільства. XVII партконференція підкреслила: „величезні природні багатства країни, більшовицькі темпи соціалістичного будівництва, ростища активність широких мас робітників і колгоспників і правильна лінія партії цілком забезпечують таке розгортання виробничих сил соціалістичного господарства у другій п'ятирічці, на основі якого будуть остаточно ліквідовані капіталістичні елементи СРСР“.

У другій п'ятирічці треба збільшити удвоє — втриє добробут трудящих. На значно вищий рівень треба підняти житлову і комунальну справу. Великий крок уперед у розвитку виробничих сил СРСР у другій п'ятирічці органічно пов'язується з розгорнутою технічною реконструкцією усього народного господарства — промисловості, транспорту, сільського господарства. Завершення реконструкції усього народного господарства, утворення найновішої технічної бази для всіх галузей народного господарства — „основне і вирішне завдання другої п'ятирічки“ (з резолюції XVII партконференції).

¹⁾ Програма комуністичного інтернаціоналу.

Підходячи до відповіді на основне питання: на якому шляху, на якій базі має розгорнутися робота завершення реконструкції усього народного господарства, треба пам'ятати, що у соціалістичній промисловості „технічна реконструкція має вже в основному готову соціально-технічну базу“ (Сталін). Треба пам'ятати про діалектичну єдність будівництва соціалістичних виробничих стосунків і технічної реконструкції народного господарства. Водночас треба пам'ятати, що соціалістична реконструкція є не тільки технічна реконструкція, але й соціально-економічна, і саме з нею (останньою) пов'язується реконструкція технічна, вона є умовою проведення технічної революції (тов. Бухарін опортуністично, як відомо, перекутив це поняття, встановивши знак рівності між змістом соціалістичної реконструкції і змістом технічної реконструкції).

Радянському машинобудівництву належить у завершенні технічної реконструкції провідна роль. Ця роль у другій п'ятирічці має виключно посилитися через збільшення продукції машинобудівництва у 3-3½ рази з тим, щоб „усі потреби реконструкції промисловості, транспорту, зв'язку, сільського господарства, торгівлі тощо обслуговувати внутрішнім виробництвом найдосконаліших і сучасних машин“.¹⁾

Визначаючи роль машинобудівництва, як провідну, XVII партконференція водночас підкреслює, що „важливішим елементом технічної реконструкції народного господарства є утворення нової енергетичної бази, основаної на найширшій електрифікації промисловості і транспорту і поступовому вкоріненні електроенергії в сільське господарство“.

Не доводиться підкреслювати, що про жодне протиставлення машинобудівництва електрифікації не може бути й мови. Тільки механісти здатні на таке протиставлення і не можуть зрозуміти, що у потужнім розгортанні соціалістичного машинобудівництва дано потрібну базу для дальшого таксамо потужного розгортання електрифікації усього народного господарства СРСР і насамперед соціалістичної промисловості і що успіхи соціалістичної електрифікації з свого боку зумовлюють можливість переходу нашого машинобудівництва на вищі щаблі свого розвитку.

Утворення в другій п'ятирічці найновішої технічної бази для всіх галузей народного господарства, розв'язання велетенських завдань, сформульованих у директивах XVII партконференції, у розвитку чорної металургії (довести витоплення чавуну 1937 року не менш як до 22 млн. тонн), у розвитку кольорової металургії (досягти протягом п'ятирічки такого випуску кольорових металів, який цілком задовольнив би потреби країни), у розвитку хімічної промисловості („цілком ліквідувати відставання від темпів розвитку народного господарства в цілому“, що висуває особливі вимоги до всіх галузей хімічного машинобудівництва), завдання у реконструкції залізничного і водного транспорту, завдання розгорненого будівництва у легкій і харчовій індустрії, широке будівництво у соціалістичним рільництві і тваринництві — владно вимагають потужного розвитку машинобудівництва, провідної галузі промисловості. „Засоби праці не тільки мірою розвитку людської робочої сили, але й показники тих суспільних стосунків, при яких відбувається праця“²⁾, так К. Маркс підкреслював активний провідний характер засобів праці в суспільнім розвитку. Могутньо розгортаючи у другій п'ятирічці машинобудівництво по шляху реалізації реконструктивних завдань, що стоять перед нами в царині машинобудівництва, — величезних успіхів в цьому напрямку ми досягли вже першої п'ятирічки, — ми забезпечимо усі галузі народного господарства союзу засобами праці, матимемо озброєння для послідовної механізації усього господарства — цієї основної ланки нашої

¹ З резолюції XVII партконференції на доповіді тов. Молотова й Куйбішева.

² К. Маркс, Капітал, том, I стор. 121.

технічної політики.. Розгортаючи потужне машинобудівництво, ми вирішимо у другій п'ятирічці цілком завдання завоювати господарську незалежність, ми висуваємося у другій п'ятирічці на перше місце в Європі у технічній відношенні. „Розгорнена у першій п'ятирічці робота над перетворенням СРСР з країни, що довозила машини і устаткування, на крав'їну, що самостійно виробляє машини і устаткування, завершена буде і остаточно „забезпечить за СРСР економічну самостійність, що оберігає СРСР від перетворення її на придаток капіталістичного світового господарства“ (з резолюції XIV з'їзду партії).

Тут ми не маємо змоги зупинитися докладно на шляхах розвитку радянського машинобудівництва у другій п'ятирічці. Зазначимо тільки те, що перед машинобудівництвом стоять завдання не тільки значного кількісного зростання, але й зростання якісного: машинобудівництво повинно у другій п'ятирічці здійснити повну технічну реконструкцію виробництва. Нам доведеться вирішати важливіші завдання щодо ліквідації виробництва відсталих типів машин і вкорінення найпередовіших типів і конструкцій, над утворенням нових машин, організацією масового і серійного виробництва на основі спеціалізації, кооперування і комбінування, над здійсненням реконструкції основних технологічних процесів, над проведенням у найбільшій мірі стандартизації машин, устаткування і металевих виробів.

Треба пам'ятати, що проблема реконструкції соціалістичного машинобудівництва включає також організацію праці у реконструйованому машинобудівництві, і було б великою помилкою відривати розв'язання проблеми реконструкції машинобудівництва в її цілому від розв'язання завдань у царині організації праці. Це зауваження — до речі сказати — стосується і до інших реконструйованих галузей народного господарства.

Водночас треба підкреслити, що було б дуже грубою помилкою відірвати плян будівництва нових машино-будівельних заводів від пляну максимального використання існуючих заводів (на основі розгорненої спеціалізації, кооперування, на основі розгорненої реконструкції заводів).

Ми вже говорили попереду, що розвиток машинобудівництва відбувається у зв'язку з утворенням нової енергетичної бази. XVII партконференція дала директиви про вихідні ліміти зростання окремих галузей енергетики. Ми розв'язуємо у другій п'ятирічці дуже великі завдання з царини електрифікації; ми виходимо на друге місце в світі у виробництві електроенергії (перше належить ПАСШ), ми утворюємо енергетичну базу для індустріального розвитку нових районів, ми розгортаємо потужне нове електробудівництво на місцевих енергетичних ресурсах, ми широко ставимо будівництво теплоелектроцентралів (тим самим реалізуємо перевагу комбінованого вироблення електричної і теплової енергії), ми закінчуємо процес ґрунтовної реконструкції енергетичної бази, ми розгортаємо широко будівництво високовольтних передач, щоб злучити районні станції в кільця і великі енергетичні вузли між собою, ми піднімаємо на новий рівень якісні показники. Тим самим ми матимемо змогу у другій п'ятирічці реалізувати директиву XVII партконференції про „якнайширшу електрифікацію промисловості і транспорту і поступове вкорінення електроенергії в сільське господарство“.

Ми здійснимо електрифікацію виробництва, витіснимо механічну по відно електричного форсовано розвинемо електрохімію і електротермію (виробництва алюмінія, хлору, натрія, карбиду кальція, поставимо електролізу води тощо).

Електрифікація, поруч механізації (масове виробництво, безперервний потік тощо) і хемізації, є один із основних елементів нашої технічної політики. Електрика — „технічна база великої машинової індустрії“ (Ленін). Енергопромислові комбінати — найвищий технічний ступінь у

сучасному розвитку господарства. У нас немає соціально-економічних суперечностей, властивих капіталізму, між технічними тенденціями у розвитку енергопромислових комбінатів і сковуючими силами системи монополістичного капіталізму.

Ми маємо всі основи до розгорненого розвитку енергопромислових комбінатів. Успіхи у цьому напрямку, досягнені нами у будівництві цих комбінатів у першій п'ятирічці, це переконливо доводить.

У другій п'ятирічці ми ще ширше, ніж у першій, розгорнемо будівництво енергопромислових комбінатів на базі використання потужних джерел гідроенергії, на базі максимального використання низкокалорійного палива, на базі комбінування електротеплового господарства, комбінування хемії з металургією і комбінування хемії з кольоровою металургією.

У другій п'ятирічці ми розгорнемо далі процес постави електричних виробництв — електрохемії і електрометалургії

XVII партконференція дала директиву про завдання у другій п'ятирічці щодо залізничного транспорту. Не зупиняючись тут на цих завданнях,^{*)} ми відзначимо тільки, що ці завдання в цілому визначаються „як ґрунтовна реконструкція залізничного транспорту“. Провідна ланка його реконструкції є електрифікація. Транспорт треба включити до єдиної електроенергетичної системи народнього господарства, — це має дати величезну економію палива і поліпшення загального енергетичного балансу країни. Електрифікація залізничного транспорту є частина загальної проблеми електрифікації всієї країни. У нас немає тих перешкод до широкого розгортання електрифікації залізничного транспорту, які є наслідок суперечностей монополістичного капіталізму. Тому план електробудівництва у другій п'ятирічці ми пов'яжемо з планом розгортання електрифікації транспорту. У другій п'ятирічці ми розв'язуватимемо завдання часткової електрифікації сільського господарства — охоплення основних галузів тваринництва і птахівництва, первісної переробки сільськогосподарських продуктів і обробки технічних культур тощо. Дуже великі завдання стоять перед електрифікацією в царині зрошування. Величезне значення електрифікації в цій царині характеризується, наприклад, ухваленою вже ЦК ВКП(б) і РНК постановою від 22 травня ц. р. про збудування потужної Камишинської гідроелектроцентралі, щоб боротися з посухою в районах Заволжжя і організувати в Заволжжі стійку пшеничну базу. Помилкою було б недооцінювати ті завдання — кількісні й якісні, — які стоять перед нами у другій п'ятирічці в царині електрифікації сільського господарства. Тов. Сталін на XVI з'їзді партії вдарив з більшовицькою силою по цих „ліваках“, які вже на данім етапі намагалися підмінити трактор електрооранкою. По цих „ліваках“ треба вдарити і тепер. Але, головна небезпека і тут є права небезпека — недооцінка тих реконструктивних зрушень, які треба забезпечити тим „поступовим вкоріненням електроенергії в сільське господарство“, що його потребу визначає директива XVII партконференції. Лінії передач великих енергетичних систем, місцеві теплоелектроцентралі (у меншій мірі) повинні жити вже у другій п'ятирічці електрифікацію сільського господарства.

* * *

XVII партконференція дала директиву про негайне розгортання роботи над опрацюванням другого п'ятирічного плану. Реалізуючи цю директиву, планова система, наркомати, оперативні органи широко розгорнули роботу над складанням так званого першого варіанту другої п'ятирічки.

^{*)} Дивись у даному номері журналу статтю т. Кіозюри.

Першим етапом плянової роботи було визначити основні напрямки плану. Для цього значну увагу приділено уточненню природних багатств і ресурсів (водних, гідроенергетичних, копалин тощо), щоб запроектувати розвиток виробничих сил даної галузі і району. Всесоюзні конференції розміщення виробничих сил, скликані Держпланом Союзу, і ряд обласних планових конференцій щодо Півночі, Єнісей — Ангарського району, Урало-кузбасу, старих районів тощо і Держплану України — Всеукраїнська конференція про розміщення дали змогу провести потрібні уточнення наших багатств і відзначити основні лінії використання цих багатств у другій п'ятирічці. Конференції ці були важливішим етапом у ході робіт складання другої п'ятирічки.

Не зупиняючись тут на роботах цих конференцій, — останні достатньо висвітлено в нашій загальній, політичній і економічній пресі — підкреслимо тільки ряд основних моментів.

Чим визначаються основні лінії розміщення виробничих сил у другій п'ятирічці?

Відповідь на це запитання визначається основним політичним завданням другої п'ятирічки — завданням ліквідації клас, побудови соціалістичного суспільства. Ці завдання ми розв'язуватимемо, зміцнюючи обороноспроможність країни, послідовно проводячи ленінську національну політику. Дальша індустріялізація країни, ліквідація противенства між містом і селом випливають із основної настанови про підкорення розміщення виробничих сил завданню побудови соціалістичного суспільства. Маркс, Енгельс, Ленін підкресливали, що в соціалістичнім суспільстві має практично здійснюватися принцип рівномірного розміщення промисловості по всій країні, що раціональне розміщення промисловості обумовлюється соціалістичною реконструкцією народного господарства. Зокрема, Енгельс вказував: „тільки суспільство, що здатне гармонічно пускати в рух свої виробничі сили, у згоді з єдиним загальним планом, може організувати їх так, що буде змога рівномірно розподілити велике виробництво по всій країні у повній відповідності до його власного розвитку і збереження та розвитку інших елементів виробництва. Отже, усунення суперечностей між містом і селом не тільки можливе, а навіть воно стало просто потрібним в інтересах індустріального і хліборобського виробництва, а також задля громадської гігієни“.

Ленін підкреслював потребу раціонального розміщення промисловості „з погляду близькості сировини і можливості найменшої затрати праці при переході від обробки сировини по всіх послідовних стадіях обробки напівфабрикатів аж до отримання готового продукту“.

Тов. Сталін на XVI з'їзді партії твердо підкреслив, що основні завдання, що їх треба розв'язати це „по-перше, проблема правильного розміщення основних галузей сільського господарства по СРСР, проблема спеціалізації наших областей у сільськогосподарських культурах і галузях“.

Ми по переду підкреслювали, що до величезної міри збільшилася революціонізаційна роль плану в усьому народному господарстві. Звідси можливість основні закономірності, методи і форми плянового розміщення виробничих сил підпорядковувати тим завданням, які ставить перед собою друга п'ятирічка — побудові безкласового суспільства, завершенню реконструкції народного господарства. Політика партії, що спрямовує робітничу класу, колгоспне селянство, широкі трудящі маси на нові перемоги соціалізму, визначає шляхи розвитку виробничих сил, їхнє територіальне розміщення у другій п'ятирічці. Вже роками першої п'ятирічки ми домоглися „вирішального переламу“, як зазначив тов. Куйбишев, у географічній розміщенні виробничих сил СРСР.

Друга п'ятирічка повинна, продовжуючи більшовицькими темпами процес індустріалізації країни, розгорнути утворення нових потужних індустріальних центрів, розгорнути індустріалізацію відсталих національних районів, розгорнути індустріалізацію Сходу СРСР, розгорнути процес планомірного вкорінення нових сільсько-господарських культур і галузів, раціонально наблизити промисловості і соціально-економічної на базі рівномірного розміщення промисловості і соціально-економічної та технічної реконструкції сільського господарства), здійснити, як ми вже писали попереду, технічно-економічну незалежність СРСР від капіталістичного світу, зміцнити обороноспроможність Союзу. Ми підкоряємо цим, продиктованим марксистсько-ленінською теорією соціалістичного розміщення виробничих сил, принципам розміщення виробничих сил у другій п'ятирічці, а не механістичним „факторам“ буржуазної теорії стандарту.

Значення Всесоюзної та Всеукраїнської конференцій щодо розміщення виробничих сил полягає передусім в тому, що ці конференції поставили на весь зріст конкретизацію основ марксистсько-ленінської теорії розміщення в їхньому практичному прикладенні до уточнення ліній розміщення виробничих сил СРСР у другій п'ятирічці, що ці конференції підкреслили вирішне значення політики партії у справі розміщення виробничих сил, що виробничі сили повинні дістати свій розвиток під владою і контролем пролетаріату, що раціональне розміщення виробничих сил країни має щебільше форсувати темпи нашої соціалістичної будови, має забезпечити нашу перемогу в розв'язанні завдання „наздогнати та випередити“ передові капіталістичні країни в найкоротший історичний час.

І союзна, і українська конференції по розміщенню виробничих сил¹⁾ щораз підкреслили директивну суть нашого планування, потребу активно впливати на розвиток соціалістичної економіки країни, потребу форсувати процес формування соціалістичної системи суспільного розподілу праці, щоб утворити умови до повного усунення противенства між містом і селом.

Значення минулих конференцій полягає саме в тому, що на цих конференціях уточнено принципи соціалістичного розміщення продукційних сил і в окремих галузях народного господарства. Конференції підкреслили, що не можна трактувати поняття рівномірного розміщення промисловості в розумінні доконечности цілком рівномірно розмістити кожен окрему галузь промисловості, як потребу утворити в кожному районі усі без винятку галузі промисловості. Конференції дали відсіч тим трактуванням, підкресливши їхню механістичність, помилковість. Рівномірне розміщення промисловості — підкреслили конференції — визначає не розселення або розпорощення по всій країні окремих дрібних підприємств, а рівномірніше розміщення в країні великих промислових підприємств, промислових комбінатів при проведенні спеціалізації районів на базі соціалістичного використання природних ресурсів районів. Природні багатства районів треба використати комплексно, звідси потреба, раціональність будівництва великих промислових комбінатів. Комбінування є певна синтеза у розвитку спеціалізації і кооперування: кооперування не виключає спеціалізації і кооперування, а розвивається на їхній основі. У другій п'ятирічці комбінат одержує свій розвиток як переважний тип соціалістичного підприємства. Передова техніка, поставлена на службу соціалізму, дасть змогу в другій п'ятирічці рівномірніше розмістити промисловість на базі використання місцевої сировини, місцевих енергетичних ресурсів.

Конференції в справі розміщення уточнили, що розміщення виробничих сил сільського господарства треба провадити в органічному зв'язку

¹⁾ Давись, окрема, у даному номері журналу стенограму доповіді тов. Д. Наумова.

з розміщенням промисловости, яка здійснює провідну роль, що сільське господарство кожного району, як це зазначив тов. Сталін, має спеціалізуватися відповідно до потреб промисловости, що переробляє і працює на сільсько-господарській сировині, відповідно до потреби розв'язувати проблему постачання в напрямках, продиктованих XVII партконференцією.

Друга п'ятирічка, буде п'ятирічкою, коли сільське господарство дістає дальший свій розвиток як велике соціалістичне виробництво. У зв'язку з цим спеціалізація господарства в другій п'ятиріччі матиме значний розвиток. „Зрозуміло, що при дрібно-селянському господарстві не можна серйозно провести спеціалізацію... Тепер, коли ми перейшли до великого господарства і забезпечили в руках держави резерви зерна, ми можемо і повинні поставити собі завдання правильно організувати спеціалізацію по культурах і галузях“. (Сталін).

Розв'язуючи в другій п'ятиріччі завдання соціалістичного розміщення виробничих сил сільського господарства, ми це розв'язання підкрімимо доконечності розв'язати у другій п'ятиріччі завдання завершити технічну реконструкцію сільського господарства, завдання організаційно-господарсько зміцнити колгоспи і соціалістично перевиховати колгоспні маси, завдання перетворити сільсько-господарську працю на різновидність індустріальної праці.

XVII партконференція дала директиву про те, що у другій п'ятиріччі „радгоспи мають розширити своє виробництво у всіх напрямках, у тому числі в напрямку технічних культур і тваринництва“, що потрібно „відносно бавовни і льону забезпечити не менш ніж подвоєння, а цукрового буряку потроєння гуртової продукції, що потрібно „у царині тваринництва в другій п'ятиріччі домогтися такого збільшення стада і зростання товарної продукції, що відповідало б розв'язанню в основному тваринницької проблеми для СРСР, як цього партія домоглася першої п'ятирічки відносно зернової проблеми“, що треба домогтися „дальшого і ще швидшого піднесення зернового господарства з тим, щоб зернова продукція на кінець п'ятирічки досягла не менше як 1300 млн. центнерів.

Усі ці завдання, щоб їх розв'язати, потребують відповідного розміщення продукційних сил сільського господарства у другій п'ятиріччі. Сільське господарство розв'язуватиме ці завдання не тільки на основі засвоєння нових просторів для соціалістичного хліборобства і тваринництва (просушення на Схід, освоєння нових культур в північних районах, зміна водного режиму на якнайширших просторах, боротьба з пустелею, проблема засадження лісів, широка меліорація непридатних земель тощо), щоб розгорнути нові земельні пшенишні площі на Сході, у Казахстані, Сибіру, на Середній та Нижній Волзі, щоб підвести під усі галузі тваринництва тверду кормову базу, але буде розв'язувати ці завдання також на основі сполучення вищого ступеня механізації з дуже високим ступенем хемізації, що підвищить врожайність наших полів на 40—50% у другій п'ятиріччі,

Ми повинні виробничі сили сільського господарства у другій п'ятиріччі розгорнути в такий спосіб, вони мають дістати таке розміщення, щоб найефективніше розв'язувалося проблему радянського рослинництва: просушення культур в нові райони, використання найцінніших форм світових рослинних ресурсів, заміна малоцінних культур ціннішими, розвиток нових прядивних культур: кавчукових культур, оволодіння новими бавовняними площами, використання нових і бросових земель під льон, кенаф, кендир тощо. Організація нових енергетичних центрів, механізація і хемізація різних спеціалізованих радгоспів, колгоспів і МТС, електрифікація, усунування, нові форми організації праці — ці моменти визначають розв'язання проблеми соціалістичного розміщення і спеціалізації сільського господарства у другій п'ятиріччі.

* * *

На першому етапі наших робіт над складенням другої п'ятирічки нам треба також уточнити основні напрямки нашої технічної політики, оснований на новіших досягненнях науки і техніки. Це уточнення потрібне нам тому, що по цих напрямках має відбуватися розвиток виробничих сил у другій п'ятирічці. Треба з силою підкреслити, як це підкреслили також т. т. Межлаук і Дудник на союзній і українській конференціях відносно розміщення, — що завдання розробити шляхи повної технічної реконструкції народного господарства в другій п'ятирічці є для планової системи, для регульованих і оперативних органів важливіше завдання, що це опрацювання є важливіший етап у роботах складення другої п'ятирічці.

Марксизм - лєнінізм повчає нас тому, що кожна суспільна формація утворює собі відповідну до цієї формації техніку. Цілком немарксистське, недіалектичне є твердження про те, що технічно переозброюючи нашу країну, ми в основі ніби спираємося на сучасні досягнення капіталістичної техніки. Це цілком неправильне твердження. Технічно переозброюючи нашу країну, використовуючи досягнення капіталістичної техніки, ми в основі спираємося на переваги нашої соціалістичної системи господарства. Досягнення капіталістичної техніки ми використовуємо і перероблюємо відповідно до вимог соціалістичного господарства. Вступ СРСР у період соціалізму, остаточно розв'язання проблеми „хто кого“? не тільки у місті, а й на селі дає змогу у другій п'ятирічці більшовицькими темпами розгорнути боротьбу за соціалістичну техніку, за лєнінізм у техніці, в усіх галузях народного господарства.

Механізація, електрифікація і хемізація — основні завдання технічної реконструкції СРСР. У нашій роботі складення другого п'ятирічного плану ми повинні домагатися того, щоб ці основні завдання були правильно запроєктовані до розв'язання у планах реконструкції окремих галузей і народного господарства в цілому. Вже у теперішній момент ми маємо значні досягнення в царині розвитку нашої техніки, соціалістичної техніки. Великою помилкою, що її треба кваліфікувати як правоопортуністичну помилку, була б недооцінка наявних вже у нас досягнень у царині нової техніки і недооцінка тих рішучих зрушень у цьому напрямку, що їх можна реалізувати у другій п'ятирічці. Володимир Ільїч зазначав: „економіст завжди має дивитися вперед, в бік прогресу техніки, інакше він зразу відстане, бо хто не хоче дивитися вперед, той повертається до історії задом“.

Борючись за остаточну і повну перемогу соціалістичної техніки, ми будемо боротися з фетишизмом буржуазної науки й техніки, будемо боротися — ця боротьба досі не розгорнулася з потрібною силою, — з двома ухилами: з правим ухилом — незважанням на можливості соціалістичної техніки, з „лівим“ ухилом, — з прожекторством у техніці, з недооцінкою значення використання досягнень передової техніки капіталізму. Шляхи зростання нашої техніки визначаються тими можливостями, насправді велетенськими, які обумовлені соціальним зрушенням в нашій народній господарстві. Саме в нас технічний прогрес дістає нове соціальне значення, машина, як це пророкували Маркс і Енгельс, знаходить цілком нову арену для свого прикладення, іншим змістом заповнюється технічна політика.

„В нашій країні питання про перемогу соціалізму розв'язано і перемога соціалізму в Союзі РСР цілком забезпечена“ (Сталін). Тому цілком реальне є завдання, що його поставлено перед другою п'ятирічкою — завершити технічну реконструкцію народного господарства в цілому. Соціалістичний характер виробничих стосунків СРСР є прямий

засновок успішного технічного переозброєння, виключно високого розвитку виробничих сил.

Механізація, електрифікація і хемізація не протистоять одно одному, а обопільно зв'язані, дадуть змогу в другій п'ятирічці широко використати систему масового виробництва.

Поточна система, автоматизм, принцип комбайну, що отримали певний розвиток у системі капіталізму і вже на цій стадії розвитку, довівши до загострення безробіття, до поглиблення «професійного» ідіотизму робітника наслідком підкорення робітника автоматів, до збільшення ступеня капіталістичної експлуатації,—в нас, в умовах соціалістичних стосунків отримують блискучий розвиток, підуть по цілком інших шляхах свого розвитку, піднімуть культурний і технічний рівень нашого робітника на високий ступінь, дадуть змогу соціалістичним формам праці отримати найвищий розвиток.

Усі ці завдання в царині технічної політики ми розв'язуватимемо у другій п'ятирічці на основі максимального розвитку спеціалізації, кооперування і будівництва комбінатів. Попереду ми вже говорили про це. Тут відзначимо тільки, що відсутність у нас суперечності між суспільним характером виробництва і приватним привласненням — суспільності капіталізму, що обмежує процеси спеціалізації і кооперування в капіталістичному господарстві,—дозволить нам процеси спеціалізації, кооперування, комбінування розгорнути з виключною силою. У нас, за соціалістичної системи господарства, є широка змога механізувати усі процеси виробництва, у нас є якнайбільша змога утворити матеріальні і культурні умови, щоб знищити протилежність між фізичною і розумовою працею, є змога спростити внутрішню-заводське планування, немає утруднень у розширенні виробництва тощо,—усього цього капіталістична господарська система не має в себе. Ми будемо будувати соціалістичні комбінати, принципово відмінні своєю природою від комбінатів капіталістичних. Наші комбінати соціалістично реконструюють усе народне господарство районів, де їх утворюється (напр., Дніпровський комбінат, Донбас, Урало-Кузнецький комбінат тощо), вони, у протилежність капіталістичним комбінатам, не загострюють суперечності між містом і селом, а, навпаки, допомагають знищити ці протиріччя.

Які основні завдання маємо поставити перед собою, щоб розв'язати їх в царині соціалістичної техніки, чим повинні керуватися планові органи, опрацьовуючи основи технічного плану другої п'ятирічці?

У сфері машинобудівництва ми повинні боротися за утворення нових типів машин і знарядь, за розгортання типізації, стандартизації і раціоналізації, за вкорінення нових досконаліших технологічних процесів (електрозварювання, заміна відливів і холодної обробки штампуванням та інш.), за підвищення коефіцієнту використання металів у машинобудівництві.

У сфері енергетичній ми повинні битися за утворення єдиного енергетичного господарства, за якнайбільше вкорінення електросенергії, теплофікації, газифікації, за комбіноване використання місцевих енергоресурсів. Перед нами стоять на остаточне розв'язання такі важливі проблеми як утворення безперервного вугільного потоку, підземна газифікація вугілля. Ми повинні успішно розв'язати в другій п'ятирічці питання збагачення й одержання високоякісного вугілля,—це владно опанувати нові методи коксування різних видів вугілля,—це владно продиктоване потребою використати місцеве вугілля у новоіндустріалізованих районах Союзу. Нам треба остаточно опанувати техніку спалювання порошкуватого палива, Фрезерного торфу. Нам треба поставити на весь зріст практичне розв'язання завдань максимального використання з енергетичною метою відходів і покидів. Наше енергетичне господар-

ство має перейти до паровиків високого тиску, до паротурбінних установ високого тиску, до вживання важкого палива для двигунів внутрішнього згорання. Ми повинні розгорнути боротьбу за вміле комбінування теплових процесів. У сфері електрифікації нашу увагу треба звернути на техніку струмів високого напруження, максимальну електрифікацію виробничих процесів, боротьбу за високу якість струму.

Вже зараз тепер, на даній стадії робіт опрацювання другої п'ятирічки в металургії, ми повинні максимально конкретизувати основні лінії технічної реконструкції металургії.

У другій п'ятирічці ми повинні продовжувати процес вкорінення у металургію сучасних потужних агрегатів, провадячи їхню стандартизацію, що мають призвести до збільшення розмірів окремих металургійних комбінатів. Ми повинні по змозі ширше запроєктувати в планах другої п'ятирічки комбінування металургійного виробництва з виробництвами, що постачають матеріали металургії, що використовують відходи металургійного виробництва, що переробляють продукт або напівпродукт металургії.

Якнайширше сполучити американську техніку з кращими європейськими досягненнями, за максимальної критики з нашого боку, і максимальним розвитком нашої власної технічної ініціативи.

Боротися за значне підвищення питомої ваги якісного металу в загальній виробі металу і використати для цього максимально реконструйовані старі заводи.

Широко розгорнути спеціалізацію заводів за видами продукції. Досягти максимального успіху в справі втягнення у промислову експлуатацію нових видів сировини, — у зв'язку з цим розгорнути рішучо роботи над агломерацією та збагачуванням, взявши кращі німецькі досягнення, посиливши їх нашими власними досягненнями і практикою.

Широко розгорнути будівництво мартенів, в тому числі хитних; водночас розгорнути широко будівництво конверторів.

Вкорінити принцип безперервного потоку у металургію, боротися за розвиток переробки комплексних руд, розгорнути прикладення методи безпосереднього одержання заліза з руд і організувати виробництво зварного заліза.

У нас є усі соціальні та матеріальні засновки до цього, щоб поставити нашу металургію у технічному відношенні на перше місце в світі.

Ми попереду вже підкреслювали той величезний розвиток, що його має хімія в другій п'ятирічці. Межа фізики і хімії нині стерта, — це відкриває перед нами виключні можливості. Сучасна теорія будування речовини дає нам змогу форсувати розробку новіших питань фізико-хімії. Перед нами є можливість найефективніше розв'язати проблему швидкості хімічних реакцій. Якнайширший розвиток у нас може і має дістати колоїдна хімія, хімія дисперсних систем. Біохімія, електрохімія торують собі владно шлях у різні галузі народного господарства.

Друга п'ятирічка повинна стати також п'ятирічкою розвитку агрохімії. Ми повинні поставити на ноги ряд нових або відсталих галузей хімії: пластичні маси, штучне волокно, штучний кавчук, зв'язаний азот тощо. Ми повинні широко поставити вуглехімію. Ми повинні широко запроєктувати прикладення методи хімічної синтези, зв'язавши її у багатьох випадках з метою каталізу. Ми повинні широко розгорнути практику електролізу. Цілком очевидно, що величезні завдання, що стоять перед хімією у другій п'ятирічці на розв'язання, вимагають здійснити якнайширшу реконструкцію, нове будівництво. Цілковита механізація, технологічне засвоєння нових і старих ресурсів комбінування із суміжними галузями, вкорінення нових видів сировини — такі головні шляхи цієї реконструкції. Реалізація цих реконструкційних завдань,

здійснення плянів нового будівництва перетворить у другій п'ятирічці хемію на один із потужних факторів розвитку виробничих сил.

Ми не маємо змоги зупинятися тут на інших галузях промисловості, на реконструктивних завданнях другої п'ятирічки в цих царинах. Відзначимо тільки, що у цих галузях друга п'ятирічка буде п'ятирічкою продовження процесу генеральної реконструкції їх, п'ятирічкою завершення цієї реконструкції¹⁾.

Завдання плянових органів полягає в тому, щоб мобілізувати зараз увагу як найширших робітничих мас, усієї маси технічної інтелігенції, усіх науково-дослідних інститутів на питання технічної реконструкції народного господарства в другій п'ятирічці. Енергійно боротися в плянах другої п'ятирічки за високі коефіцієнти. Пов'язати цю боротьбу з боротьбою за підвищення якості продукції. Опрацювати новий сировинний асортимент, боротися за стандарт — у промисловості, на будівництві, у сільському господарстві, на транспорті, пам'ятати, що перекроюючи географію Союзу, ми водночас повинні це оплодотворити соціалістичною технікою. „Техніка в період реконструкції вирішує все“. (Сталін).

Це має правити за гасло усієї нашої плянної роботи у розробці другої п'ятирічки. Більшовицька реалізація цього гасла — таке завдання, розв'язуючи це завдання ми боротимемося у другій п'ятирічці за нове виробництво, за нові конструкції, за сміливу заміну металу залізобетоном, за збірний залізобетон, за спеціальні палива для дизелів, за електровізі і тепловізи на транспорті, за широку дорогу новим будівельним матеріалам, за власні автоматичні верстати, за доменне топлення на бокситових флюсах, за камерно-стовпову систему у вугільній промисловості, за оволодіння технікою електрофікованого транспорту, за революційні темпи зростання соціалістичної техніки в другій п'ятирічці!

***

В основі певного запроєктування розвитку виробничих сил даної галузі, або району, на основі уточнених основних напрямків технічної політики, за дерективами Держплану ССюзу і України треба системою плянових органів запроєктувати „загальний масштаб розвитку на другу п'ятирічку, що випливає із орієнтовно розрахованих потреб і країни в цілому, і даного району“.

За давним етапом плянування йде другий і третій етап роботи над складенням другої п'ятирічки, що характеризується так: „Другим етапом повинно бути комплексне опрацювання пляну, на основі запроєктованих на першому етапі варіантів розвитку виробничих сил. Це пророблення повинно мати на меті встановити взаємозалежність і народного господарські зв'язки всередині даної галузі і району і між окремими галузями і районами та економікою країни в цілому. Третій етап роботи над пляном повинен у результаті дати остаточний плян соціалістичного будівництва даного району, або плян розвитку даної галузі, зазначивши в ньому у точних цифрових визначеннях усі елементи, що зв'язують між собою окремі частини цього пляну, плян, що може увійти складовою частиною до систематичного пляну соціалістичного будівництва СРСР на другу п'ятирічку в цілому“.

Цілком очевидно, що складнішу роботу — працю над складенням другої п'ятирічки не можуть і не повинні розроблювати одні тільки пля-

¹⁾ Про реконструктивні завдання в царині сільського господарства і транспорту. див. ст. т. т. Батюка і Козюри. До питань реконструкції ми повернемося у ряді наступних номерів журналу.

²⁾ Основні вказівки Держплану Союздо складання другої п'ятирічного пляну. Видання Держплану СРСР.

³⁾ Тамос.

нові органи. Їм на допомогу повинна прийти широка громадськість. Директива XVII партконференції каже: „Конференція вважає за потрібне негайно розгорнути роботу партійних, радянських, господарських, кооперативних, профспілкових і комсомольських організацій, щоб скоріш опрацювати другий п'ятирічний план“...

План побудови соціалізму мають розробити мільйонні маси. Завдання полягає в тім, щоб ці маси організувати, спрямувати їхню ініціативу лінією робіт над складенням другої п'ятирічки. Ми повинні розгорнути роботу в такий спосіб, щоб на кожному підприємстві, у кожному радгоспі, колгоспі, на залізницях, у кожній ланці кращої системи змобілізувати усі громадські сили на службу соціалізму — на справу складення п'ятирічки побудови соціалізму.

Треба організувати масову роботу. У цьому напрямку ми напевно відстаємо. Цю відсталість треба ліквідувати негайно. Комсомольські планові конференції, — вони розгорнулися вже досить широко, — конференції обласні, галузеві, наради виробничо-технічні, конференції колгоспників і робітників радгоспів і МТС, конференції інженерно-технічних сил, агрономічні конференції на заводах, фабриках, шахтах, конференції профспілок, конференції наукових організацій, конференції робітників різних царин соціально-культурної сфери тощо — мають дістати широкій розвиток під керівництвом партії і місцевих планових органів.

Увагу має треба прикувати до всіх елементів великого плану побудови соціалізму, завершення технічної реконструкції народного господарства в цілому. Треба широко організувати збирання пропозицій. Питання механізації сільського господарства, питання реконструкції транспорту, нове і реконструктивне комунальне і житлове будівництво, питання розгортання радянської торгівлі, проблема організації соціалістичного побуту, питання реконструкції промисловості, складніші проблеми капітального будівництва, — ці дуже великого значення питання, проблеми заслуговують на те, щоб на них, на їхнє опрацювання мобілізувати досвід, активність і творчість мільйонів робітників і колгоспників.

ВЦРПС і Держплан Союзу в своїх директивних вказівках 22 травня 1932 року „звертають особливу увагу усіх профорганізацій і планових органів на виключне політичне значення участі в проробленні другої п'ятирічки мільйонних мас молоді, робітників, робітниць, службовців, інженерно-технічних працівників“, „Ціком правильно директиви зазначають, що „тільки досвід мільйонних мас дасть змогу найповніше використати усі ресурси, що є в нашому розпорядженні, щораз більшу активність і соціалістичне змагання та ударництво робітничих мас у боротьбі за побудову безкласового соціалістичного суспільства“.

Директиви Держплану Союзу і ВЦРПС накреслюють конкретну програму робіт, що її мають реалізувати планові і профспілкові органи.

Треба якнайширше розгорнути пропагандистську роботу навколо другої п'ятирічки. Масова преса, журнали, масова брошурина література, уся мережа політичної освіти, технічні музеї і вистави, лекції, доповіді, клуби, радіо, туристські організації, краєзнавчі органи тощо — поставити на обслуговування справи опрацювання другої п'ятирічки.

Академія Наук України на Всеукраїнській конференції в справі розміщення виробничих сил устами своїх представників з трибуни конференції запропонувала мільйонним масам використати їхні знання і досвід для опрацювання плану побудови соціалізму. Члени Української академії сільськогосподарських наук, робітники Всеукраїнської асоціації марксо-ленінських інститутів, представники різних науково-дослідних інститутів вказували також на велике значення синтезів теорії і практики під час опрацювання другої п'ятирічки. Треба теоретично продумати великі проблеми: комплексні, міжрайонові, міжгалузеві — про-

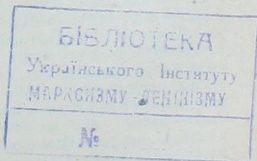
блеми великої політичної ваги. На опрацювання цих проблем треба активно залучати робітників наукового фронту, кращих практиків. Саме „змичка плянної організованості, науково-теоретична змичка — зазначає т. Кржижановський — з контрольно-зустрічним співробітництвом сотен тисяч робітників і колгоспників є краща гарантія від помилок в обрахунках пляну другої п'ятирічки“.

РНК Союзу РСР і РНК УСРР визначили терміни подання так званого першого варіанту другої п'ятирічки. Ці терміни треба витримати в плянній системі, їх мають витримати всі організації і установи, що беруть участь в опрацюванні другої п'ятирічки. Терміни ці близькі. Тому негайна розгорнена мобілізація має є завдання дуже великої політичної ваги.

Першу п'ятирічку наші класові вороги зустріли з глузуванням, пророкуванням про її провал, — але все це скоро змінилося цілком іншими „нотами“ на адресу „теоретиків-фантазерів“: буржуазія не могла приховати успіхів виконання п'ятирічки. Директиви XVII партконференції про другу п'ятирічку світова буржуазія зустріла із запеклою завистю до СРСР, мусила визнати своє банкрутство „Тан“, пише: „...індустріялізація Росії у теперешній час викликає побоювання і захоплювання“. „Манчестер Гардіян“ мусив констатувати: „Повз цих велетенських проектів (мова тут про вихідні ліміти, що їх подано у директивах XVII партконференції — Я. Т.) можна було б пройти, коли б вони на наших очах не набирали досить реальних форм, що потребують світової уваги“. Газета сумно робить висновок: „у той час як весь світ побоюється за своє економічне майбутнє, у накресленнях другого п'ятирічного пляну для Росії не видно коливань“.

Це правильно: у накресленні не почуємо коливань. Більшовицькими темпами реалізовано буде другу п'ятирічку. „Робітничка класа і колгоспні маси найдуть в особі партійних, комсомольських, профспілкових і радянських організаціях більшовицьких організаторів і керівників переможної боротьби за здійснення другої п'ятирічки“. (З резолюції XVII партконференції).

Уперед — за більшовицьке опрацювання пляну побудови соціалізму).

Д. Наумов

Основні лінії соціалістичного розміщення продукційних сил України в другому п'ятиріччі ¹⁾

Більшовицькі темпи соціалістичної індустріалізації Союзу і реконструкції сільського господарства, величезні успіхи соціалістичного будівництва, досягнуті за проводом партії на основі неухильного проведення генеральної лінії її, в непримиренній боротьбі на два фронти проти ухилів від генеральної лінії — зокрема проти правого опортунізму, як головної небезпеки на даному етапі, розгорнутий наступ соціалізму цілим фронтом, вивершення побудови фундаменту соціалістичної економіки в третьому вирішальному році п'ятиріччя і успішне виконання п'ятиріччя за чотири роки, буйна революційна активність трудящих мас Союзу, — усе це підготувало передумови і засновки для того, щоб поставити завдання побудови соціалізму в другій п'ятирічці і успішно виконати його.

XVII партконференція, підсумовуючи нечувані успіхи нашого соціалістичного будівництва, що є під кінець першої п'ятиріччя, дала завдання — на протязі другої п'ятиріччя збудувати в СРСР безкласове соціалістичне суспільство. Збудувати соціалізм — це значить збудувати на протязі другої п'ятиріччя закінчену систему соціалістичних виробничих відносин на базі високого рівня розвитку продукційних сил; цій системі соціалістичних виробничих відносин мусить відповідати високий матеріально-культурний рівень розвитку людности. Виконання цих завдань в їхній діалектичній взаємодії і дає здійснення того загального завдання — збудувати соціалізм, що його поставила XVII партконференція.

Збудувати завершену соціалістичну систему виробничих відносин можна тільки на основі високого рівня і високих темпів розвитку продукційних сил. Цей високий рівень та високі темпи розвитку продукційних сил можливі є тільки в наших умовах, завдяки нашій господарсько-політичній системі. Плянкова система господарства, правильна політика партії, що спирається на трудовий ентузіазм найширших робітничих і когоспних мас, що мобілізує їхню активність, соціалістичні виробничі відносини — забезпечують високі темпи розвитку виробничих сил.

Коли ми говоримо про розвиток і розміщення виробничих сил, ми насамперед повинні чітко з'ясувати собі, що розвиток і закономірність розміщення продукційних сил — в різних суспільствах різні. Залежно від різних систем виробничих відносин — зовсім різного характеру набувають продукційні сили і зовсім різні закони їхнього розвитку. Через те перша засада, яку ми повинні установити, полягає в тому, що закономірність розвитку продукційних сил за капіталізму і закономірність розвитку продукційних сил в нашому Союзі — зовсім різні. Друга засада полягає в тому, що розміщення продукційних сил — це є момент в роз-

¹⁾ Стенограма доповіді на Всеукраїнській конференції розміщення продукційних сил УСРР в другому п'ятиріччі.

виткові їх. Розвиток продукційних сил відбувається в часі і просторі. Географічне розміщення продукційних сил — це є просторовий вираз законів розвитку їх. Отже самі закономірності розміщення продукційних сил визначаються специфічними для кожної суспільної системи законами розвитку продукційних сил.

Зовсім ясно, що умови і закономірності розміщення продукційних сил у нашій радянській системі принципіально відрізняються від умов і законів розміщення продукційних сил за капіталізму, протилежні їм.

Заперечення цієї засади в апологетичних цілях характеризує всі буржуазні теорії розміщення продукційних сил і зокрема одну з надали чайно поширених теорій, що під її впливом іноді перебувають деякі практичні робітники, — теорію А. Вебера. Вебер установив три основні фактори розміщення: витрати транспорту, витрати на робітну силу і фактор агломерації. Ця теорія, як і всі інші буржуазні теорії, збудована на неправильній, антидіалектичній методології. Будучи неправильною, антидіалектичною в своїй методології, ця теорія своєю класовою суттю є апологетична, вона має своїм завданням обґрунтувати вічність капіталістичної системи, незмінність законів розвитку продукційних сил і їх розміщення за капіталізму.

У нас, в Радянському Союзі, теорію Вебера пропагували буржуазні реставратори типу Гінзбург-а, Бернштейна-Когана, а на Україні це робив професор Діманштайн. Цю теорію вони не тільки пропагували в своїх друкованих працях, а й провадили на практиці, оскільки вони певною мірою брали участь у практичній роботі наших господарських і плянових організацій. Вони намагалися провадити розміщення продукційних сил у нас в дусі цієї теорії, виходячи з певних класових цілей зберегти ті основи розміщення продукційних сил, що були притамані царській капіталістичній Росії, щоб тим самим полегшити для себе можливість реставрувати капіталізм у нас, в Радянському Союзі.

Вплив буржуазної ідеології і зокрема Веберової теорії позначився і на роботах ряду економістів, що вважали і вважають себе за марксистів. Антипартійні настанови у питанні розміщення продукційних сил, що виходили як від представників правого опортунізму, так і від представників контрреволюційного троцкізму, тією чи тією мірою були виразом впливу цих буржуазних теорій. Відомо є твердження троцкізму про те, що індустріялізація нашої країни повинна відбуватися на основі пожирання дрібного селянського господарства. Це твердження зводилося до розриву спілки пролетаріату з основними масами селянства й було скеровано своєю класовою суттю на знищення диктатури пролетаріату, на реставрацію капіталізму в нашій країні. З погляду розміщення продукційних сил це твердження є не що інше, як намагання зберегти і поглибити характерні для капіталізму суперечностей між промисловістю та сільським господарством.

Настанови правих опортуністів у цілому ряді їхніх практичних пропозицій у питанні про індустріялізацію тих чи тих районів нашого Союзу і розміщення продукційних сил певною мірою були зв'язані з буржуазною теорією розміщення.

Цей вплив буржуазних теорій, як і взагалі вплив чужої пролетарської класної ідеології, виявляється на всіх ділянках нашого будівництва. Класова боротьба точиться і на ділянці планування розміщення продукційних сил у нас.

Ми вже зазначили, що закономірності розвитку і розміщення продукційних сил різні в різних суспільних системах. Що становлять собою продукційні сили? Це питання може зватися надзвичайно абстрактно теоретичним, а тим часом треба сказати, що відсутність ясного уявлення в цьому питанні часто призводить до плутання у практичній роботі.

Насамперед, дуже часто змішують так звані природні продукційні сили з суспільними. Коли ми говоримо про розміщення продукційних сил, ми маємо на увазі суспільні матеріальні продукційні сили на відміну від природних продукційних сил - природних багатств. Під суспільними продукційними силами ми розуміємо засоби виробництва і робітну силу тільки в їхньому поєднанні, русі і взаємодії. Ті чи ті природні багатства і ресурси, доки вони не приведені в рух дією на них людської праці за допомогою знарядь праці, не є ще суспільні продукційні сили. Через те, коли ми говоримо про розміщення продукційних сил, ми повинні мати насамперед на увазі, що характер, якість, специфічність продукційних сил визначається тим способом, яким відбувається сполучення робітної сили і засобів виробництва, а цей спосіб сполучення є різний в різних суспільствах.

Сполучення засобів виробництва і робітної сили в капіталістичному суспільстві на основі антагоністичних класових відносин і сполучення у суспільних засобів виробництва і робітної сили в нашій системі господарства принципово відмінне, що зумовлює зовсім різні, принципово протилежні закономірності розвитку і розміщення продукційних сил.

Коли ми говоримо про розміщення продукційних сил, ми повинні мати на увазі не тільки розміщення підприємств, засобів виробництва, а й розміщення робітної сили. Маркс указував, що основною продукційною силою капіталістичного суспільства є сама революційна класа. В наших умовах основною продукційною силою є робітництво і колгоспні маси — будівники соціалізму.

Продукційні сили в капіталістичному суспільстві розвиваються антагоністично; антагоністичний розвиток продукційних сил означає і антагоністичний характер розміщення їх.

У капіталістичному суспільстві розміщення продукційних сил відбувається стихійно, в конкурентній боротьбі, в гонитві кожного підприємця за високою нормою зиску. Антагоністичний характер розміщення продукційних сил за капіталізму виражається в нерівномірності розміщення їх. Нерівномірне розміщення продукційних сил своєю чергою виявляється в поглибленні, загостренні суперечностей між містом і селом. Маркс, Енгельс, Ленін, Сталін не раз підкреслювали, що за капіталізму суперечність між містом і селом неминуче загострюється і поглиблюється і тільки після знищення капіталізму можливе знищення цієї суперечності.

Загострення цієї суперечності виявляється далі в поглибленні суперечностей між районами розміщення промисловості та сировинної бази. Промислові центри зосереджені в метрополіях, в районах, де живе північна нація, а вся периферія, пригноблені нації, колонії перетворюються на широку сировинну базу, що живить промислові метрополії. Цей розрив між промисловістю і сировинними базами надто посилюється і загострюється за доби імперіалізму.

В силу антагоністичного характеру розвитку і розміщення продукційних сил за капіталістичної системи — в колоніях, у пригноблених країнах процес розвитку продукційних сил відбувається загально, саме через те, що промисловість, надто її провідні галузі, зосереджені в метрополії, а колонії залишаються в основному сировинними базами; метрополії всіляко затримують розвиток продукційних сил колоній.

Нерівномірність розвитку капіталістичних продукційних сил виявляється і в тому, що промисловість, надто велика, концентрується в дуже невеличкому числі пунктів або районів. І навіть у самій метрополії, у північній капіталістичній країні, цілий ряд районів залишаються індустріально відсталими. Для ілюстрації досить вказати на те становище, що було в царській Росії, де майже вся велика промисловість країни була зосереджена в небагатьох районах — у Північно-Західному краї, Цен-

траально-промисловому — довкола Москви, на Уралі і на Півдні, а вся решта величезної території залишалася зовсім промислово нерозвиненою. Це було не тільки в таких капіталістично відсталих країнах, як Росія, а й тією чи тією мірою є і у всіх капіталістичних країнах взагалі.

На цих фактах Вебер і будує свій фактор агломерації, який полягає в тому, що великі промислові центри і надалі притягають до себе підприємства, що довкола невеликої кількості історично створених центрів концентрується і дальший розвиток промисловості.

Для капіталістичного розміщення продукційних сил далі характерне те, що виникнення і розвиток нових індустріальних районів супроводиться занепадом, захирінням старих, що знову таки впливає з антагоністичного характеру розвитку продукційних сил за капіталізмом.

У протилежність стихійному нерівномірному розміщенню продукційних сил за капіталізмом, — для соціалістичної системи характерне є планове розміщення продукційних сил. Планування розміщення продукційних сил у нас має за завдання розмістити їх рівномірно з метою всемірного розвитку соціалістичних продукційних сил у протилежність до нерівномірного розміщення їх в капіталістичних країнах.

Рівномірне розміщення продукційних сил насамперед означає в наших умовах потужний розвиток продукційних сил нашого Союзу в інтересах побудови соціалізму.

Якщо для капіталізму з його конкурентною боротьбою характерне є те, що виникнення нових промислових районів супроводиться занепадом старих промислових районів, то для радянської країни характерне є те, що нові промислові райони виникають, не спричиняючи захиріння старих районів, навпаки вони виникають на основі високого розвитку старих індустріальних районів, бо ці останні є база для виникнення і розвитку нових.

Часто вважають, що рівномірне розміщення продукційних сил означає однакові темпи, однаковий рівень розвитку всіх галузей і всіх районів, а звідси роблять такий практичний висновок: однаковий розмір, однаковий рівень підприємств. Таке розуміння рівномірного розвитку продукційних сил є неправильне, воно по-суті зводиться до зрівнялівського, дрібно-буржуазного розуміння. Рівномірний розвиток виходить з неоднакових темпів для всіх районів, всіх галузей, він виходить з збереження провідних районів, провідних галузей, бо тільки на основі цих останніх виникають нові галузі, розвиваються нові райони і т. д. Звідси виходить різниця в темпах, бо те, що одні райони — історичних умов, індустріально-більше розвинуті, а інші райони — індустріально відсталі, вимагає більших темпів розвитку в нових районах, що мусять підтягнутися до рівня індустріально розвиненіших.

Іноді доводиться чути, що рівномірний розвиток означає, що кожний економічний район становить закінчене, замкнуте господарство, що матиме у себе все. Таке розуміння є антимарксистське і антипартійне. Рівномірний розвиток продукційних сил має на увазі спеціалізацію районів, пляновий розподіл суспільної праці між окремими районами, республіками тощо. Не про автаркію іде мова, а про рівномірне розміщення продукційних сил на основі спеціалізації районів і планового розподілу суспільної соціалістичної праці.

Рівномірність розміщення продукційних сил, певна річ, набуває і набуватиме різних конкретних форм на різних етапах перехідного періоду і далі за соціалізмом та комунізмом.

Більшовицькі темпи соціалістичної індустріалізації Союзу, правильна політика партії щодо розміщення продукційних сил Союзу — корінним чином змінили вже те географічне розміщення продукційних сил, що його одержала диктатура пролетаріату від царської капіталістичної Росії. Дальші рішучі зрушення в розміщенні продукційних сил Союзу в

інтересах побудови безкласового соціалістичного суспільства — повинні мати місце у другому п'ятиріччю.

Яких конкретних форм на даному етапі набуває рівномірне розміщення продукційних сил? Поперше, маємо потужний розвиток продукційних сил нашого Союзу на основі швидких темпів соціалістичної індустріалізації країни. Подруге, доконечність особливо підтягнути відсталі райони, де рівень продукційних сил у капіталістичній Росії був надто низький. У цих районах потрібно збільшити темпи розвитку, щоб підтягнути їх до загальних темпів індустріалізації Союзу. Далі це означає, що треба створити нові потужні індустріальні бази в Союзі, бо, як указав тов. Сталін ще на XVI з'їзді, однією металургійною базою не можна забезпечити бурхливі темпи розвитку всього Союзу. Треба створити другу вугільно-металургійну базу, — створити ряд нових великих промислових районів. З цього погляду створення нових опорних пунктів, нових провідних районів у індустріалізації Союзу і водночас розвиток більшшвидкими темпами старих індустріальних районів, перед якими стоїть дуже відповідальне завдання бути базою як для створення цих нових провідних індустріальних районів, так і для індустріалізації Союзу загалом.

Перед нами стоїть дуже важливе завдання знищити протилежність між містом і селом. Тільки із знищенням капіталізму можна створити умови для знищення цієї протилежності. І в розв'язанні цього завдання величезну роль відіграє соціалістичне розміщення продукційних сил, зокрема рівномірне розміщення промисловості, що є провідним для районування й спеціалізації с.-г. виробництва, соціалістичне комбінування, кооперування промислового і сільсько-господарського виробництва, наближення промисловості до джерел сировини. Розв'язання цих проблем створить умови, що забезпечують можливість ліквідувати протилежність між містом і селом.

Отже рівномірне розміщення продукційних сил знаходить свій вияв і в наближенні промисловості до сировини, на що звертав особливу увагу Ленін. Накреслюючи пляна науково-технічних робіт для Академії Наук, він писав, що у плян реорганізації промисловості і економічного піднесення Росії мусить входити „раціональне розміщення промисловості Росії з погляду близькості сировини і можливості найменшої втрати праці за переходу від оброблення сировини до всіх наступних стадій оброблення півфабрикатів аж до одержання готового продукту.“*)

Часто доводиться чути думку про те, що, мовляв, наближення промисловості до сировини означає звуження меж, в яких можна розмістити промисловість, бо сировина є тільки у певних місцях, а там, де її нема, не може бути і промисловості, — отже, цей принцип ніби іде в розріз з принципом рівномірного розміщення. Це повне непорозуміння, зумовлене, поперше, неправильним розумінням принципу рівномірного розміщення, — а подруге, незнанням і нерозумінням того, що наближення промисловості до сировини означає не звуження територіальних меж і районів, в яких може зосереджуватися промисловість, а означає одночасно якнайбільше розселення промисловості, бо найновіші досягнення техніки привели до того, що тепер нема непотрібної сировини, нема непотрібних відходів. У нашій практичній виробничій роботі ми ще недостатньо використовуємо ці досягнення техніки, але завдання всебічно, комплексно використати сировину в нашій країні поставлене і буде розв'язане.

Усі види сировини, серед них і такі, що часто здавалися шкідливими і непотрібними, стають корисні, але уже для інших видів вироб-

*) Ленін. Твори, том XXII, стор. 434. 2-е вид.

ництва, що комбінуються з основними видами. Поява багатьох нових видів сировини на основі досягнень науки і техніки, комплексне використання їх і спеціалізація виробництва, — усе це дає змогу якнайдоцільніше використати сировинні ресурси і одночасно поширити розташування промисловості далеко за ті вузькі межі, де є той чи той вид сировини.

Наближення промисловості до сировини означає наближення її до відсталих сільсько-господарських районів, зокрема до колишніх колоній і напівколоній царської Росії, і нерозривно зв'язане з процесом форсованої соціалістичної індустріалізації відсталих районів, з бурхливим розвитком бувших пригнічених націй. Отже ми маємо повну узгодженість принципів соціалістичного розміщення продукційних сил з ленінською національною політикою, що скерована на максимальний економічний і культурний розвиток колишніх відсталих пригноблених національностей.

Рівномірність розміщення продукційних сил означає в наших конкретних умовах рішуче посилення економічної незалежності нашої країни і зміцнення її обороноспроможності. Доводиться часто чути, що інтереси оборони говорять проти індустріалізації того чи того району, що йому найбільше загрожує воєнна небезпека. Цей погляд є зовсім неправильний. Він ґрунтується на неправильному розумінні самих продукційних сил, на ігноруванні того, що основна продукційна сила в наших умовах — робітнича класа і колгоспне селянство. Коли ми говоримо про розвиток продукційних сил, то це включає і розвиток цієї основної продукційної сили. Неможна говорити про посилення обороноспроможності того чи того району, не розвиваючи в соціалістичному напрямку його основну продукційну силу, а для розвитку її потрібний індустріальний розвиток цих районів. Через те індустріалізація районів, що з погляду оборони мають дуже важливе значення, не тільки можлива, а й конче потрібна в інтересах зміцнення обороноспроможності Союзу. Думка про те, що, наприклад, Правобережжя ми не можемо індустріалізувати з міркувань оборони, є цілком неправильна. Навпаки, воно мусить бути індустріалізоване і в інтересах оборони, не кажучи вже про цілий ряд інших загальногосподарських міркувань. Певна річ, питання про те, в якому конкретному напрямку мусить іти індустріалізація того чи того району з міркувань оборони — надзвичайно важливе питання, яке конкретно в кожному даному випадку мусимо розв'язувати. Але це не значить, що інтереси оборони вимагають припинити або не припустити індустріалізацію того чи того району.

Отже всі ці форми вияву основної соціалістичної закономірності рівномірного розміщення продукційних сил в наших умовах у своїй взаємодії забезпечують зростання продукційності суспільної праці в масштабах всього Союзу, збільшують джерела соціалістичного нагромадження і тим самим є одним з найважливіших факторів у виконанні основного завдання другої п'ятирічки — збудувати соціалістичне суспільство.

Як, виходячи з цих основних принципів соціалістичного розміщення продукційних сил, вирисовується в основних рисах місце України в системі розміщення продукційних сил Союзу і соціалістичного розподілу праці? Ми не можемо тут докладно зупинятися на концепції розвитку господарства України за другої п'ятирічки. Ми тільки надовичайно стисло зазначимо, що лінія розвитку вугілля і металу і місце України в цих галузях визначається тією провідною роллю, яку Україна відігравала раніше і мусить відігравати за другої п'ятирічки, як перша вугільно-металургійна база Союзу, що мусить забезпечити індустріалізацію інших районів. Ця база — на основі кооперування УСРР з Північним Кавказом, Кримом і ЦЧО — перетворюється другої п'ятирічки

на могутній соціалістичний вугільно-металургійний комбінат, роля якого в індустріалізації інших районів Союзу особливо зростає.

Виходячи з принципу рівномірності розміщення продукційних сил і лєнінської конкретизації цього принципу в сенсі наближення промислового виробництва до сировини, ми приходимо до висновку, що хемічна промисловість на Україні мусить набути високих темпів розвитку. Хемічна промисловість мусить розвиватися на основі насамперед вугілля і металу — лінією коксо-хемії й основної хемічної промисловости. З принципу наближення промислового виробництва до сировини випливає і те, що ми повинні розвивати на Україні також виробництво на всіх інших видах хемічної сировини, надто коли зважити на відсталість нашої хемічної промисловости і на те що ми маємо директиву XVII партконференції цю відсталість хемічної промисловости ліквідувати, підтягнувши цю промисловість до загальних темпів розвитку народного господарства Союзу. Отже місце України в розвитку хемічної промисловости Союзу надзвичайно ясне.

Щодо машинобудівництва, то керуючись принципом максимального наближення промислового виробництва до сировини, металомістке машинобудівництво мусить насамперед якнайбільше розвиватися на Україні, як в сировинній базі машинобудівництва, оскільки за основну сировину для цієї промисловости є метал. Отже і тут завдання України досить ясні в системі розміщення продукційних сил Союзу.

У розміщенні неметаломістких різних видів галузевого машинобудівництва керівним є той же лєнінський принцип максимального наближення до сировини і максимальної економії праці при переході від сировини до готового продукту. Готовим продукт стає тоді, коли він приходить в район його споживання, бо суспільна праця, що витрачається на транспортування його, входить у витрати виробництва; через те в інтересах максимального підвищення продуктивности праці ми мусимо забезпечити якнайбільшу економію праці, що йде на транспортування.

Отже, найдоцільніше наблизити ряд галузів промисловости до районів споживання, надто коли вони збігаються з сировинними базами цих галузей промисловости, бо за цієї умови ми досягаємо найбільшої економії праці. Коли в даному районі ми маємо джерела сировини, в цьому ж районі розвиваємо відповідні галузі промисловости і даний же район є районом споживання готової продукції цієї промисловости, — то за цих умов ми досягаємо максимальної економії праці.

Дальший бурхливий розвиток на Україні цілого ряду галузів господарства, що є споживачами галузевого машинобудівництва, наприклад хемічна промисловість, харчова, легка промисловість, сільське господарство тощо, визначає завдання розвитку галузевого машинобудівництва, яке і щодо сировини і щодо споживання має на Україні всі потрібні умови для свого рбзвитку.

Основні завдання щодо зазначених галузів народного господарства визначають завдання і місце України в системі електрифікації Союзу. Енергетичне господарство України, електрифікація, як важливіший елемент технічної реконструкції народного господарства, мусить забезпечити потреби всіх галузів промисловости України, транспорту, поступового втілення електроенергії в сільське господарство.

Україна є район з великою сировинною базою для легкої і харчової промисловости, вона ж, складаючи що до населення біля 20% всієї людности союзу, є район величезного споживання їх продукції, надто у світлі виконання висунутих XVII партконференцією завдань другої п'ятирічки збільшити споживання людністю основних продуктів у два-три рази проти кінця першої п'ятирічки. Це визначає розвиток легкої і

харчової промисловості, яким мусить бути забезпечена відповідна сировинна база.

Сільське господарство України за другої п'ятирічки зберігає усе своє значення одного з основних зернових, пшеничних районів Союзу; через те зміцнення зернової і насамперед пшеничної бази є одно з наших основних завдань. Поруч цього сільське господарство УСРР мусить розвиватися в напрямку дальшої його інтенсифікації лінією підведення потрібної сировинної бази під ту харчову і легку промисловість, що має потужно розвиватися за другої п'ятирічки на основі тих принципів, про які сказано вище.

Отже, виходячи з соціалістичних принципів розміщення продукційних сил, досить ясно окреслюється місце і завдання України в розміщенні продукційних сил в Союзі загалом. Усе це визначає ті найважливіші завдання і величезну відповідальність України у виконанні завдань другої п'ятирічки, у розвитку як своїх провідних галузей народного господарства, що мають відігравати величезну роль в дальшій індустріялізації Союзу, так і легкої та харчової промисловості, сільського господарства, транспорту тощо.

Після цієї загальної характеристики принципів соціалістичного розміщення продукційних сил, конкретних форм вияву рівномірного розміщення на даному етапі і того місця, що його повинна посідати у другій п'ятирічці Україна в системі розміщення продукційних сил Союзу, ми повинні перейти до розгляду розміщення продукційних сил на території самої України, по областях.

Не претендуючи на вичерпне висвітлення цієї величезної і складної проблеми, ми спробуємо схарактеризувати тільки основні лінії розміщення продукційних сил по окремих областях. Насамперед, декілька загальних зауважень, що стосуються не до тієї чи тієї області, а до всіх областей України загалом.

Ми маємо на Україні ряд індустріально мало розвинених і навіть дуже відсталих районів. Потреба рівномірно розмістити продукційні сили вимагає, щоб ми насамперед підтягували ці відсталі райони до загального рівня індустріального розвитку України. Подруге, проводячи ленінську національну політику, ми у нас, на Україні, мусимо індустріально підтягувати національні райони (АМСРР, райони національних меншостей у тих чи тих областях). Далі, конкретно намічаючи розміщення продукційних сил на другу п'ятирічку по областях, ми повинні керуватися тим, що всередині кожної області треба досягти, в межах економічної доцільності, в інтересах соціалізму, рівномірного розміщення насамперед ліній створення нових індустріальних центрів, як провідних для відповідних районів, які (центри) мають відіграти величезну роль у соціалістичній перебудові сільського господарства.

Через те перед кожною областю стоїть завдання намітити конкретні пункти нового будівництва і реконструкції старих підприємств, виходячи з доконечности створити ряд нових більш-менш розвинених індустріальних центрів, що мають бути провідними для сільського господарства.

У кожній області спеціалізація її сільського господарства мусить визначитися загальними завданнями його розвитку на Україні, місцем України в системі Союзу і специфічними завданнями даної області, щоб-то: зміцнювати зернове господарство України і одночасно створити сировинну базу для розвитку промисловості так даної області як і інших. Декілька слів про машинотракторні станції. Згідно з постановою XVII партконференції, МТС є центри соціально-технічної реконструкції сільського господарства і механізації його. Будучи в основному опорними індустріальними базами для відповідних районів соціалістичного сільськогосподарства, вони мусять стати опорними культурними базами. Отже,

розміщуючи продукційні сили, треба зважати на те, що в пунктах розташування МТС по всіх областях мусять бути створені на протязі другої п'ятирічки досить серйозні міцні опорні індустріальні і культурні бази, провідні для того чи того району соціалістичного сільського господарства, бази, на яких лежатиме відповідальне завдання перевиховувати колгоспника на свідомого і активного будівника соціалістичного суспільства.

Щодо енергетики і транспорту, то перед кожною областю стоять свої специфічні завдання. Водночас треба виходити з таких загальних засад: поперше, всі області повинні максимально виявляти всі свої енергетичні ресурси, на основі їх розвивати своє енергетичне господарство. Широке використання місцевих енергетичних ресурсів (бурий вугіль, торф, гідроенергія, енергія вітра) для електробудівництва забезпечить звільнення донецького вугілля для промислових цілей, значною мірою розвантажить транспорт від далеких перевозів вугілля, поширить енергетичну базу країни. Подруге, енергетика і електрифікація мусять бути централізовані як щодо виробництва, так і щодо розподілу, на основі широкого кільцевання і єдиної високовольтної центральної мережі. Це поширить вузькі локальні межі районів щодо намічення місцевих енергетичних джерел і дасть змогу встановити енергетичний зв'язок між областями, передавати енергію з одної області в іншу. Водночас це вимагає встановити єдиний пляновий зв'язок щодо енергетичного господарства, забезпечити кожному області енергетикою для всіх основних галузів її промисловості і тих галузів сільського господарства, що насамперед і найбільше потребують електроенергії.

Щодо транспорту, то кожна область має свої особливі завдання і водночас вона має транспортні зв'язки з іншими областями, і через те в царині транспорту, намічаючи конкретні плани його розвитку, кожна область мусить виходити з максимального комплексного використання всіх видів транспорту і забезпечити максимальний зв'язок даної області з іншими. Звичайно, проблема транспорту для кожної області не може бути розв'язана тільки виходячи з місцевих умов і особливостей даної області, — її треба розв'язувати, виходячи з завдань транспортного розвитку цілої України за другої п'ятирічки.

Переходимо до розгляду завдань розміщення продукційних сил по областях.

Почнімо з *Донбасу*, включаючи сюди і Маріупольський район. Донбас вступає в другу п'ятирічку як економічний район з високою концентрацією промисловості, і основні завдання його розвитку і розміщення продукційних сил у другій п'ятирічці йдуть не стільки лінійно екстенсивного розвитку, дальшого нового різноманітного широкого будівництва, а інтенсивного. Повинно повністю ліквідувати те нерациональне розміщення, що його Донбас дотримав у спадщину від капіталізму. Розвиток Донбасу в другу п'ятирічку мусить іти шляхом завершення реконструкції всіх його основних галузів промисловості, шляхом спеціалізації і кооперування, шляхом комбінування різних видів основних галузів господарства Донбасу таким способом, щоб на протязі другого п'ятиріччя Донбас був оформлений, як цілком окреслений єдиний соціалістичний господарчий комплекс.

Слід відзначити, що коли ми говоримо про комплекс, ми маємо на оці не замкнуту автарктичну одиницю, а таку економічну взаємозалежність між окремими галузями і групами підприємств, де є рациональний техніко-виробничий і економічний зв'язок між цими групами підприємств і галузів.

Дальше нове будівництво в Донбасі мусить іти лінійно забезпечення високих темпів розвитку вугільної і хемічної промисловості. Лінійно металургії, крім закінчення „Озівсталі“, в Донбасі на протязі другої п'яти-

річки нових підприємств не намічається і недоцільно намічати, а повинно повністю розгорнути виробничу спроможність існуючих металургійних заводів, підвищивши якість їх роботи. Лінією машинобудівництва ми, виходячи з великої промислової концентрації в Донбасі, висунули б таку засаду: нове будівництво в цій галузі може і мусить розвиватися остільки, оскільки це спричинюється технологічними умовами і завданнями спеціалізації та комбінування, оскільки це потрібно для вивершення того чи того виду виробництва, для повної ліквідації того нерационального розміщення в Донбасі, що ми дістали у спадщину від царської Росії.

Спеціалізація Донбасу в царині машинобудівництва досить відома. Нове будівництво мусить йти лінією судобудівництва в Маріуполі, транспортно-під'ємного устаткування, вироблення ланцюгів і якорів; також має розвиватися в Маріуполі, далі, чавунно-ливарна справа, ремонтний завод і такі машинобудівні підприємства, що з'являються заготовче-обслуговуючими для наявних виробництв в Донбасі.

Щодо всіх інших видів і галузів промисловости, то вони в Донбасі за другої п'ятирічки мають розвиватися остільки, оскільки вони є потрібні як допоміжні для обслуговування основних галузів господарства Донбасу.

У царині енергогосподарства перед Донбасом стоять великі завдання. Потужність його енергетичного господарства треба довести до рівня, потрібного для задоволення всіх основних галузів його господарства. При цьому Донбас знову таки не мусить замикати своє енергетичне господарство, оскільки він є лише перша провідна ланка у вугільно-металургійному комбінаті України, що має остаточно окреслити на протязі другої п'ятирічки як вугільно-металургійний, хемічний, машинобудівельний комбінат, який об'єднує всі основні галузі промисловости Донбасу, Дніпропетровської області і Харківського машинобудівельного комплексу. Донбас є провідна ланка у цьому комбінаті і він мусить розвиватися з усім енергетичним господарством цього комбінату, устанавлюючи зв'язки і електропередачі, обмін електроенергією, зокрема з Дніпропетровською областю, передаючи електроенергію і для Північного Кавказу, у відповідні найближчі райони і т. інш.

Одна з найважливіших проблем для Донбасу є проблема транспорту, що мусить і може бути розв'язана не тільки як проблема середдонбаського транспорту, а й як проблема транспортних виходів із Донбасу, як на північ, так і на південь. У цьому транспортному районі України надто потрібна електрифікація транспорту, що мусить відіграти провідну роль у реконструкції всього транспорту.

Далі, мусимо цілком розв'язати проблему водопостачання в Донбасі, як одну з надзвичайно важливих задач в розвитку всього господарства Донбасу і в розміщенні його продукційних сил.

Коли ми говоримо про розміщення продукційних сил за другої п'ятирічки, то мова мовиться не тільки про нове будівництво. Реконструкція наявних підприємств хоч і не змінює пунктів їх розташування, але з погляду розміщення продукційних сил відіграє велику роль. Адже відбуваються великі зміни у співвідношенні робітної сили і засобів виробництва, а ми вже говорили, що розміщення продукційних сил означає і розміщення робітної сили, трудових ресурсів. Реконструкція наявних підприємств супроводиться відповідними зрушеннями в розміщенні продукційних сил як щодо трудових ресурсів, кількості робітників, що працюють на певному підприємстві, так і щодо питомої ваги, обсягу продукції цього підприємства.

Легку і харчову промисловість у Донбасі, як надзвичайно промислово-концентрованому районі, великими темпами розвивати недоцільно. З погляду рівномірного розміщення продукційних сил багато доцільніше цю промисловість зосередити в ряді інших індустріально відсталих райо-

нів, де вона може відіграти роль провідного начала щодо індустріалізації і перебудови всього господарства даної області чи району. Через те нове будівництво у легкій промисловості в Донбасі можна намічати тільки для деяких специфічних виробництв, що для них Донбас і найближчі райони (Харківська і Дніпропетровська області, Північний Кавказ) є основними районами споживання. До таких виробництв слід віднести, наприклад, фабрику спецодягу. Доцільно також збудувати в Донбасі фабрику, що виробляє паси. Може йти мова і про швачну фабрику, що задовольнятиме місцевий попит самого Донбасу. Далі може розвиватися жирова і парфумерно-фармацевтична промисловість.

Щодо харчової промисловості, то тут мусять розвиватися тільки такі галузі її, що є вже остання стадія переробітку сировини і виробу готового продукту, як наприклад: м'ясопереробка, молочарська, маслобойна, кондитерська і плодоовочева промисловість.

Сільське господарство Донбасу повинно спеціалізувати лінію приміського господарства — в промислових районах, й продукції пшениці, де яких технічних культур, кормових культур і продуктивного тваринництва — в районах периферійних.

Переходячи до питання про розміщення продуктивних сил у Дніпропетровській області, слід підкреслити, що ця область є друга ланка у вугільно-металюргійному комбінаті України. Дніпропетровська область вступає в другу п'ятирічку, як один з провідних районів України і навіть Союзу у царині рудно-металюргійній, і економічне обличчя цієї області за другої п'ятирічки визначається в основному цими галузями. Дніпропетровська область за другої п'ятирічки буде провідною областю України в царині руди, металургії, як чорної, так і алюмінію, з потужним розвитком машинобудівництва, хімічної промисловості і енергетики.

Основні завдання в розміщенні продуктивних сил в Дніпропетровській області зводяться, як і в інших областях і зокрема в Донбасі, до реконструкції всіх основних галузів, реконструкції старих підприємств і закінчення розпочатого будівництва нових. Тут зокрема і особливо виступає завдання реконструювати рудне господарство Криворізького басейну, який залишається основною залізо-рудною базою УСРР, а також Нікопольського марганцю-рудного господарства. В галузі рудного господарства Дніпропетровської області повинно розгорнуті також нове шахтне будівництво й широко застосувати збагачення бідних криворізьких руд.

На початку другої п'ятирічки Дніпропетровська область дістає велетні металургії, що є зразки для металургії всього світу. Треба буде опанувати виробництво на цих велетнях, створити світові зразки металюргійного виробництва, спеціалізувати металюргійні заводи, кооперувати як окремі металюргійні заводи поміж собою, так і металюргійні заводи з іншими виробництвами.

На базі високої техніки в металургії повинно бути розгорнуто в Дніпропетровській області виробництво високоякісних криць, а на базі специфічної енергетики області — тут має бути зосереджено все виробництво ферро-сплавів і алюмінію.

Далі, на основі металюргійного виробництва тут має розвиватися коксо-хімічна промисловість — з виробництвом синтетичного аміака, азотних туків, а також широкого розвитку повинні набрати електрохімія і буровугільна хімія.

Щодо машинобудівництва Дніпропетровська область за другої п'ятирічки характеризується в основному спеціалізацією на виробництві металемісткого машинобудівництва і зокрема машин з якісного металю-транспортного, вагонного і річного судобудівництва, гірничного устаткування, мостових конструкцій, хімічного машинобудівництва, екскаваторного

і автомобільного. Далі йдуть заготовні й обслужні підприємства, як от: чавуно-ливарні, сталеливарні, ковальсько-пресові.

В царині енергетики найважливіше завдання для Дніпропетровської області є в тому, щоб установити тісний зв'язок свого енергетичного господарства з Донбасом, взаємний обмін між ними електроенергією. Далі Дніпропетровська область мусить вишукати і використати нові енергоресурси, зокрема маріупільські гази, бурі вуглі, енергію вітрів, що може мати особливе застосування й поширення тут.

Щодо легкої промисловости у Дніпропетровській області повинно розгорнутись нове будівництво шкіряно-ваутетової, швацької, миловарної, мебльової, поліграфічної і паперової промисловости. У царині харчової промисловости ми намічаємо тут ряд виробництв аналогічних з Донбасом (м'ясопереробні, молочні, легка переробка), бо тут є великі промислові центри. З другого боку ми тут маємо ряд специфічних галузей, як консервна, крохмалю-мелясова на кукурудзі з використанням всіх відходів їй, жирова й олійна промисловість. Сільське господарство області повинно спеціалізуватися лінією зернових культур з великою питомою вагою кукурудзи, приміського господарства в промислових районах, південно-технічних культур, а також спеціальних культур на окремих масивах.

Харківська область вступає в другу п'ятирічку як один з провідних районів України у важкому і кваліфікованому машинобудівництві і цю свою роль вона зберігає і збільшує у другій п'ятирічці. Окрім реконструкції старих промислових підприємств і повного опанування виробництва на тих велетнях, що вступають у виробництво останнього року першої п'ятирічки, тут маємо розгорнути нове будівництво насамперед підприємств електротехнічної промисловости, якою Харківська область є не тільки провідна на Україні, а й один з найрозвиненіших районів в Союзі. На протязі другої п'ятирічки електротехнічне машинобудівництво області поширене новими підприємствами, зокрема заводом електровозів, повинно створити електромашинокомбінат, який включить у себе й ті види електротехнічного машинобудівництва, що зосереджені не в Харкові, а в інших містах України (як Київський кабельний завод).

Оже, спеціалізація області йтиме лінією машинобудівництва, зокрема електротехнічного машинобудівництва, виробництва паровозів, вагонів, тракторів і верстатів.

Хемічна промисловість у Харківській області за другу п'ятирічку повинна набути потужного розвитку. Повинно поширити Слов'янську групу і створити нові види хемічного виробництва: виробництво пластичних мас, синтетичного каучуку, буровугільну й торф'яну хемію. Перед Харківською областю, як і перед іншими областями, стоїть завдання опрацювати це питання й практично наладити буровугільне й торф'яне хемічне виробництво.

Крім того тут має розвиватися виробництво оксидів алюмінію на каолінах для алюмінієвого комбінату.

У другу п'ятирічку повинно розгорнути добувальну промисловість лінією поширення торфодобування і розробки нових енергопаливних ресурсів ізюмського вугілля й кременчуцького бурого вугілля.

Легка промисловість у Харківській області розвиватиметься в основному лінією текстилю — суконно-шерстяного виробництва, трикотажного і хлопляно-джутового, а також лінією швацької, шкіряної, порцеляно-фаянсової (на наявній базі) і поліграфічної промисловости, що має набути значного поширення й спеціалізації.

Харчова промисловість розвиватиметься головню лінією розвитку цукрового виробництва, де передбачається й нове будівництво, м'ясопереробної (теж з новим будівництвом), масляної, олійної, плодо-овочевої й спиртової.

Щодо сільського господарства, то Харківська область поруч з зміцненням свого зернового господарства повинна значно поширити технічні культури (цукровий буряк, коноплі, тютюн і т. д.), кормові культури, продуктивне тваринництво й приміське господарство навкруги промислових центрів.

Щодо розміщення продукційних сил всередині області, треба підкреслити слідуюче. Сам Харків є досить концентрований промисловий центр. Ми маємо постанову червеного пленуму ЦК ВКП(б), щоб у Москві й Ленінграді, як концентрованих промислових центрах, припинити далі промислове будівництво. Так може стати питання й щодо Харкова. Ми вважаємо, що справа „розселення“ промисловости на території Харківської області є одно з найважливіших питань, при чому це „розселення“ мусить йти в основному такими лініями.

У самому Харкові мусить йти нове будівництво тільки тих підприємств, що безпосередньо зумовляються технологічними процесами наявного виробництва. Наприклад, електровозний завод, природно, може будуватися тільки на базі й в комбінуванні з ХЕМЗ'ом, Турбінобудом, з ХПЗ. Ясно, що такий завод мусимо будувати в самому Харкові. Але цілий ряд інших машинобудівних підприємств, не кажучи вже про легку і харчову промисловість, мусить концентруватися не в самому Харкові, а в інших районних пунктах, які мають посилити процеси індустріалізації області, щоб досягнути рівномірного розвитку продукційних сил по всій області.

Ми вважаємо зокрема, що доцільно було б посилити роботу ряду таких пунктів (це стосується головно до металомісткого машинобудівництва), які розташовані на стику з Донбасом і Дніпропетровською областю, як наприклад, Слов'янське, Ізюм, Полтава. Ці пункти на протязі другої п'ятиріччя мусять стати сильними індустріальними центрами і обслуговувати машинами всі три області, бо вони близько відстоять і від районів металу і розташовані на стику цих трьох областей, що є основними споживачами металомісткого машинобудівництва.

Київська область, відноситься до індустріально менш розвинених областей проти Донбасу і тих двох областей, про які ми говорили вище. А тому тут основне завдання полягає в тому, щоб значно підсилити темпи індустріалізації цієї області.

З чим вступає Київська область в другу п'ятирічку? В основному це є область значного розвитку середнього і почасті точного машинобудівництва і більш-менш розвиненої легкої та харчової промисловости.

Які завдання стоять перед областю на другу п'ятирічку? Перш за все — завершити реконструкцію всіх основних галузей виробництва в області. Нове будівництво має йти в основному лінією мало металомісткого машинобудівництва, добувної промисловости, енергетики й електрифікації, транспорту, особливо водного й безрейкового, промисловости будівельних матеріалів, легкої та харчової промисловости.

На чому має спеціалізуватися Київська область у машинобудівництві? Тут має розвиватися вироблення машин, що потребують мало металу й в яких велику питому вагу займають такі матеріали, що мають сировинну базу в даній області. Через те у другу п'ятирічку тут мусить розвиватися річкове судобудівництво з переважно дерев'яними конструкціями, далі електроустаткування (кабельний завод), апаратура і устаткування для хемічної, легкої й харчової промисловости, точне машинобудівництво, автоскладне, заготовне виробництво для машинобудівництва області у вигляді заводів штампувальних пристроїв, фасовно-сталелитварного, ковальського, виробництво пресів і т. інш.

Хемічна промисловість розвиватиметься у вигляді буровугільної і торф'яної хемії, надто лісохемічної промисловости, вироблення оксидів алюмінію для алюмінієвого комбінату (на Волинських каолінах).

Електрифікація області повинна в основному базуватися на місцевих енергетичних ресурсах — торфі й бурому вугіллі. Буровугільна й торфова промисловість області повинні задовольняти потреби області також в паливних ресурсах.

Щодо промисловості будівних матеріалів слід відзначити один момент, спільний для всіх областей. Природні багатства будматеріалів на Україні дуже великі. Потреби всіх областей України на них за другої п'ятирічки також величезні. Тому перед всіма областями стоїть завдання якнайбільше розвинути цю галузь промисловості й використовувати місцеві природні багатства. Це завдання стоїть перед всіма областями, але особливе значення воно має для районів індустріально мало розвинених, зокрема Київської, Вінницької області, АМСРР, де розвиток цієї галузі мусить вийти далеко за межі задоволення потреб своїх областей.

Зокрема Київська область мусить широко розвинути виробництво найцінніших продуктів з цієї промисловості, щоб задовольнити потреби ряду інших районів, України й Союзу, а також, можливо, і для експорту за кордон.

Легка промисловість Київської області розвивається лінією текстильної (конопляної, джутової, надто на Поліссі, трикотажної і вовняної), швацької, шкіряної, мило-жирової, культпромисловості (фото, кіно музичні інструменти тощо) й паперової промисловості. У харчовій промисловості тут маємо взяти надто високі темпи будівництва. У Київській області харчова промисловість розвиватиметься лінією цукрової, спиртової, масляної, крохмально-мелясової (на Поліссі), м'ясопереробної, консервної і кондитерської промисловості.

Сільське господарство області повинно розвиватися в напрямку зміцнення зернового господарства й значного посилення ролі технічних культур — зокрема текстильних й ново-масличних, а також тваринництва - молочного й м'ясного й вівчарства.

Одеська область на протязі другої п'ятирічки мусить посилити темпи своєї індустріалізації лінією електрифікації, машинобудівництва, легкої, харчової і хемічної промисловості й промисловості будматеріалів.

Для Одеської області особливо актуальним є завдання виявити всю наявність енергетичних ресурсів. Надто важливе значення набуває тут питання про встановлення зв'язку для одержання електричної енергії з інших областей, зокрема з Дніпрельстану і Олександрійської електрцентралі.

Машинобудівна промисловість в Одеській області розвиватиметься лінією виробництва суден і сільсько-господарських машин, дизелів, вітряних двигунів і автоскладального виробництва. Цей розвиток йтиме як лінією реконструкції старих підприємств, так і лінією будівництва нових заводів. Хемічна промисловість в Одеській області розвиватиметься лінією йодної, ляко-фарбової, суперфосфатної промисловості. Далі треба використати для хемічного виробництва відходи бавовняно-паперового виробництва, що набуває особливо великого розвитку в Одеській області за другої п'ятирічки.

Одеська область має багато природних запасів для будівних матеріалів, але все ж вона бідніша в цьому від сусідніх областей, зокрема Вінницької й Київської. Через те в Одеській області виробництво будівних матеріалів не набуває такого розвитку, як у вищезгаданих областях.

Бурхливими темпами розвиватиметься тут легка промисловість. Основна її галузь — бавовняно-паперова, створення комбінатів на місцевій бавовні. Крім того, тут розвиватиметься також трикотажне, прядильне, джутове виробництво, швацьке, шкіряне, мило-жирове, паперове, поліграфічне й фото-кіно виробництво.

Харчова промисловість в Одеській області, яка тепер має значною мірою експортний характер, мусить це своє значення зберегти й посилити другої п'ятирічки. Основні галузі харчової промисловості тут: консерва, крохмально-мелясова, спиртова, жирова, макаронна, кондитерська і виробництво дієтичного кофе, що має всесоюзне значення.

Сільське господарство області повинно розвиватись в напрямку дальшої інтенсифікації зернового господарства, значного поширення продуктивного тваринництва; особливо великого розвитку повинні набрати бавовна, нові технічні культури й нові дубяні.

Перед Вінницькою областю за другої п'ятирічки стоїть завдання перетворитися з аграрної на відносно розвинуту промислову область, при чому це мусить йти лінією розвитку легкої, харчової, добувної промисловості, виробництва будматеріалів, малої металообробної, ліній розвитку електрифікації й транспорту.

Щодо будматеріалів Вінницька область має багаті сировинні ресурси, й розвиток цієї промисловості тут мусить вийти за межі місцевих потреб і орієнтуватися на обслуговування інших областей. Крім виробництва будматеріалів тут має розвиватися таке виробництво, як літографічний камінь, точила і т. д. Значного розвитку повинно набрати суперфосфатне виробництво.

Легка промисловість області розвиватиметься лінією вовняної, м'якошової, швацької, поліграфічної, деревообробної, шкіряно-взуттвоя, а також паперової промисловості.

Особливо високим темпів розвитку набиратиме харчова промисловість Вінницької області, що має розвиватися на основі реконструкції цукрової промисловості, яка посідає тут одно з головних місць. Набуде певного розвитку тут м'ясообробна промисловість з новим будівництвом і з орієнтацією на постачання іншим областям, птахопереробна, овочева, олійна й масляна. Великого значіння набирає для індустріального розвитку області кулспромкооперація, що має в області величезні виробничі ресурси. Керуючись директивою XVII партконференції про посилення промкооперацією виробництва предметів широкого вжитку, розгортання виробництва, що обслуговують соціалістичну промисловість і сільське господарство — на основі повного кооперативного охопту дрібної кустарної промисловості — треба в Вінницькій області звернути велику увагу на розвиток промкооперації.

У царині електрифікації основне завдання області реконструювати і оздоровити енергетичне господарство цукрових заводів, використавши всю зайву енергію їх і для інших галузей промисловості та для сільського господарства.

Сільське господарство Вінницької області повинно розвиватися в напрямку значної інтенсифікації зернового господарства, дальшого розвитку технічних культур, спеціальних культур і продуктивного тваринництва.

В АМСРР у другу п'ятирічку провідна промисловість є харчова й будівна. З харчової промисловості там буде посилено розвиватися консерва, вино-переробна, цукрове виробництво (на наявній базі), переробка кукурудзи (в кооперації з Одеською областю), маслосбойне і тютюнове виробництво.

Виробництво будматеріалів має набути тут високих темпів розвитку.

Легка промисловість розвиватиметься в основному лінією поліграфії, яка, зважаючи на завдання національно-культурного розвитку АМСРР, має набути розмірів, потрібних для задоволення вирослих потреб республіки.

Треба опрацювати питання про встановлення зв'язку АМСРР з Одеською областю щодо користання з електроенергії і розвинути нове будівництво з уставною потужністю на 40 тис. кіловат.

Сільське господарство АМСРР другої п'ятирічки повинно розвиватися в напрямку дальшої інтенсифікації садівництва, виноградарства й городництва на півдні й тваринницько-зернового господарства в північній частині республіки.

Намічені тут загальні лінії розміщення продукційних сил УСРР по областях, лінії розвитку окремих областей, потребують, звичайно, досить глибокого й детального опрацювання й дальшої конкретизації.

Складання плану другої п'ятирічки — побудови соціалізму в СРСР — є справа багатомільйонних мас трудящих. До плянування — на основі марксо-ленінської теорії — соціалістичного розміщення продукційних сил, як найважливішої складової частини всієї роботи над складанням плану другої п'ятирічки, треба притягнути найширші трудящі маси Радянського Союзу.

Переможне соціалістичне будівництво в СРСР йде в умовах жорстокої класової боротьби. Побудувати в другій п'ятирічці безкласове соціалістичне суспільство можна тільки в боротьбі з залишками капіталізму, даючи нещадну відсіч опорів решток капіталістичних елементів.

Плянування розвитку народного господарства в Союзі, зокрема плянування розміщення продукційних сил у другій п'ятирічці також є арена класової боротьби. Класовий ворог намагався й намагатиметься впливати у своїх класових інтересах на плянування розміщення продукційних сил. Максимум класової чуйности і партійної пильности, непримиренна боротьба проти правого ухилу, як головної небезпеки на даному етапі, проти „лівого“ опортунізму і примиренства до них, проти всілякої контрабанди й зокрема контрабанди контрреволюційного троцкізму, нещадна боротьба проти всіх антипролетарських, антипартійних настанов у теорії й практиці плянування — є умова успішного виконання дуже відповідального завдання: скласти більшовицький план другої п'ятирічки і зокрема план розміщення продукційних сил за другої п'ятирічки в інтересах побудови соціалізму в СРСР, в інтересах перемоги світової пролетарської революції.

Я. М. Дудник

Вугільно-металюргійний комбінат України за другої п'ятирічки.

Величезні успіхи соціалістичного будівництва на Україні являють собою яскравий приклад того, як відстала, зруйнована імперіалістичною й громадянською війною країна в умовах диктатури пролетаріату на основі неухильного здійснення генеральної лінії партії і ленінської національної політики за найкоротший строк зуміла не тільки закінчити відбудовний процес, а й буйно розвинути процес соціалістичної реконструкції всього народного господарства, забезпечивши вступ країни у період соціалізму.

Боротьба за виконання п'ятирічки за 4 роки, за вивершення побудови фундаменту соціалістичної економіки вимагала максимально форсувати процеси індустріалізації країни, вимагала швидких темпів розвитку важкої промисловості. Вугільна й металюргійна промисловість України правила за основну базу індустріального розвитку всього Союзу. Створення другої вугільно-металюргійної бази — УКК — не знімає доконечности розвивати і зміцнювати першу базу — на Україні.

„Тепер справа стоїть так, що наша промисловість, як і наше народне господарство, спирається в основному на вугільно-металюргійну базу на Україні. Зрозуміло, що без такої бази неможлива індустріалізація країни... Нове у розвитку нашого народного господарства полягає, між іншим, у тому, що ця база уже стала недостатньою. Нове полягає в тому, щоб, усіляко розвиваючи цю базу і надалі, почати разом з тим негайно створювати другу вугільно-металюргійну базу" (Сталін. Політичний звіт ЦК XVI з'їздові).

Опрацювання проблеми вугільно-металюргійного комбінату на Україні через те є одна з найважливіших частин загальної роботи коло другої п'ятирічки України і всього СРСР.

* * *

За основну ланку вугільно-металюргійного комбінату є Донбас з його величезними природними багатствами і потужно-розвиненою промисловістю. Запаси вугілля в Донбасі досягають 54 млрд. тонн. Видобуток вугілля 1931 р. становив 40.501 тис. тонн (36.039 тис. тонн без Північного Кавказу). Побудова 12 нових доменних печей за період революції, повна реконструкція старої металюргії дасть країні 1932 р. металу удвоє більше, ніж за довоєнного часу.

Українська металюргія має тепер мартенівські цехи, що являють собою кращі зразки закордонної техніки. Металюргія Донбасу комбінується з другим новонародженим металюргійним районом — Придніпров-

ським, який останнім часом в результаті реконструкції наявної металургії і будівництва нових заводів уже наближається до рівня Донбасу. Виробництво металу 1037 р. у Донбасі становитиме понад 6 млн. тонн. Придніпровський район буде мати під кінець п'ятирічки також, близько 6 млн. тонн. Отже, ці два райони, що комбінуються тепер в єдиний металургійний комбінат, урівноважуються під кінець п'ятиріччя у виробництві металу.

Третя галузь промисловості, що має велике значення в Донбасі — це хемічна промисловість, що набула потужного розвитку, як на коксових газах, так і в основному на природній сировині, зокрема на солі, що має величезні заложища, — близько 120 млрд. тонн, головню в Артемівському районі. Сіль має величезне значення як для загального розвитку народного господарства, так і для оборони країни.

Четверта галузь, що доповнює цей комплекс, це важке машинобудівництво, що обслуговує як металургію, так і гірничо-рудну промисловість. Багато паровозів виробляється вже тепер, а під кінець п'ятиріччя Луганський паровозобудівний велетень, розрахований на будівництво паровозів важкого типу, даватиме за рік 1080 паровозів з усієї вироблюваної на території України кількості близько 1800 паровозів (на рік).

Усе це становить собою величезний економічно закінчений комплекс, що обслуговує внутрішні потреби самого Донбасівського району й викидає багато продукції за межі Донбасу. Природні багатства в частині флюсів для обслуговування металургії, величезна кількість заложищ сировини для будматеріалів, в тому числі вогнетривких, — цілком забезпечують бурхливий розвиток цього району, без будь-яких проривів в частині недохвату природних ресурсів, або якихнебудь зв'язкових ланок. Єдине слабе місце для цього району є нестача води.

Однак було б зовсім помилоково говорити, що розвиток Донбасівського району лімітується водопостачанням. Підрахунки останнього часу говорять про те, що за достатньої уваги і, певна річ, витрати капіталів, можна мати величезну водну поверхню, величезні водні ресурси, затративши воду у цілому ряді малих річок і басейнів Донбасу. Нестача води покривається спеціальними роботами на Дінці, що перетворюють цю річку на широкий водний басейн для постачання металургії, хемічній промисловості і електричним станціям Донбасу. У цьому напрямку йдуть спеціальні роботи на річці Торці. Тепер уже існує проєкт так званого Анти-Торця, що його здійснення дасть змогу пустити воду Дінця для водопостачання Донбасові і разом з тим зробити водний шлях, що сполучає Дон з Дніпром через Вовчу і Самару.

Ось основні риси напрямку розвитку Донецького району, який під кінець п'ятирічки забезпечить, на основі повного використання своїх ресурсів, величезну кількість продукції.

Другою частиною вугільно-металургійного комбінату є *Придніпровський промисловий район*. Характерна особливість цього району та, що ми тут маємо новонароджений в умовах соціалістичного будівництва новий промисловий комбінат з новими виробництвами величезних потужностей, високої якості і цінності продукції, яку він вироблятиме. Дніпровський промисловий комбінат закінчив уже першу чергу своєї велетенської споруди гідроелектростанції і закінчує до осені цього року побудову основних своїх виробництв, що споживатимуть велику кількість енергії Дніпровської гідроелектростанції і даватимуть велику кількість продукції за межі району.

Дніпровський промисловий комбінат даватиме під кінець п'ятирічки близько 5.700 тис. тонн чавуну. Конче треба закінчити другу чергу Запорізького заводу під кінець другого п'ятиріччя. Ця металургійна промисловість України даватиме близько 1500 тис. тонн якісних сталів, при

чому виробництво Запорізького заводу великою мірою буде спрямоване на продукування інструментальних і інших високоякісних сталей.

Дніпровський комбінат дасть країні кольорові метали. Тут вироблятиметься під кінець п'ятиріччя (враховуючи другу чергу) 40 тис. тонн металового алюмінію (перша черга запроектована на 20 тис. тонн). Ми розраховуємо, що під кінець другого п'ятиріччя, і навіть можливо раніше, буде пушена друга черга виробництва кольорової металургії. Характерною рисою алюмінієвого виробництва мусить бути запровадження у практику науков-дослідчих робіт, що провадилися на Україні і тепер уже зовсім закінчені в півзаводській дослідній установі, — дослідних робіт над виробництвом алюмінію на українських коалінах. Ми вважаємо, що перспективні розвитку алюмінієвого виробництва на Україні лежить якраз у цьому напрямку.

Нам не треба буде ввозити сировину, бо доведено, що українські коаліни в суміші з кридою, оброблені потім содою, дають суміш алюмінію, що своєю вартістю не поступається перед вартістю окису алюмінію з інших видів сировини на території Сходу. Ми думаємо цілком скерувати виробництво алюмінію комбінатом на окиси, добувані з української сировини.

Третій напрямок виробництва Дніпровського промкомбінату — вироблення феро-стопів. Не зважаючи на наявність у нас цілого ряду підприємств, що виробляють феро-стопи, наприклад, Челябінський завод, — не слід всеж недооцінювати значення розвитку на Україні власного виробництва феро-стопів: недоцільно возити на далеку відстань сировину, готові продукти і півфабрикати, якщо для потреб української металургії можна виробляти феро-стопи на зовсім дешевій сезонній енергії Дніпровської гідроелектростанції і таким чином можна добитися чималого здешевлення вартості виробництва.

Такі головні риси Дніпровського комбінату. Треба відзначити, що у цей комбінат включаються і ті райони, що продукують відповідну сировину. Це *Криворізький* рудний район, потім *Нікопольський* марганцевий район і цілий ряд інших вузлів, що зв'язують в єдине ціле цей комбінат.

На базі розвитку вугільно-металургійної промисловості потужно розвивається машинобудівництво в інших районах України. Надто важливий центр українського машинобудівництва в Харківський район. Тут в основному розвивається машинобудівництво середнього і (тепер уже запроектовано) великого типу.

Останнім часом збудовано такий велетень, як Харківський тракторний завод, видатністю на 50 000 тракторів, що уже тепер дає 100 тракторів на день, а надалі даватиме більше.

Будований тепер Харківський турбінний завод має всесоюзне значення. Це один з світових велетнів турбобудівництва. У першу чергу намічено виробляти турбіни меншої потужності — від 50 до 90 тис. кіловат.

Під кінець п'ятиріччя, коли завод розвине повну свою потужність, він вироблятиме турбіни від 90 до 200 тис. кіловат. Загальна продукційність, запроектована під кінець другого п'ятиріччя, становить 2 300 тис. кав. на рік.

Виросле виробництво Харківського електро-механічного заводу по суті становить собою уже певний комбінат. Це електромеханічний завод, що розвине під кінець п'ятиріччя виробництва більше ніж у 3 рази, стає величезним електромеханічним підприємством з комбінуванням виробництва електромашин малого типу, електромашин великого типу, трансформаторів і електротурбін. Слід відзначити також цілий ряд виробництва машинобудівних дрібнішого типу. Далі на території Харків-

ського району, якщо його брати як область, ми маємо розвинене виробництво устаткування для хімічної промисловости.

Харківський паровозо-будівний завод чималою мірою перейшов на виробництво найновіших типів дизелів великої потужности. Надачі він вироблятиме потужні паровози, деяку кількість їх виробляє вже тепер. Ось головні напрямки машинобудівництва у Харківському промислому районі.

Розвиток вугільно-металургійного комбінату України, потужний розвиток машинобудівництва править за базу для дальшого розвитку індустріалізації решти економічних районів України, забезпечує завершення їх соціалістичної реконструкції. У другій п'ятирічці будуть піднесені на дуже високий рівень механізовані процеси в промисловості і сільському господарстві (під колективізоване сільське господарство буде підведена механізована база через тракторизацію, широку механізацію та запровадження найновіших типів сільсько-господарських машин). Це змінить обличчя і промисловості і сільського господарства, змінить і увесь характер тих зв'язків, що існували за попереднього періоду між окремими районами і окремими галузями.

Величезна роля у виконанні поставленого XVII партконференцією завдання — довести видобуток вугілля в Союзі під кінець другого п'ятиріччя не менш як до 250 млн. тонн — припадає на Україну. Геологічні запаси кам'яного вугілля, як попереду вже зазначалося, на території Донбасу виносять 54 млрд. тонн. Видобуток за дореволюційних часів тут провадили зовсім по-хизацькому. По-хизацькому і використовували вугілля і експлуатували робітничу клясу. За наслідок цього хизацького господарювання є виключна невідповідність маркового складу вугілля, хоча це за часів революції чималою мірою вже виправлено.

У частині геологічних запасів вугілля треба відзначити, що, не зважаючи на уже виявлені величезні запаси його, останні не є границя, бо далеко ще не всі вуглі досліджені. Якщо центральна частина Донбасу обслідувана, то околиці його зовсім не обслідувані, надто щодо маркового складу вугілля.

Окремо стоїть завдання виділити ряд вуглів для спеціальних цілів. Такими є вуглі Лисичанського району, що їх запаси визначаються, приблизно, в 6 млрд. тонн. Це вугілля має специфічні якості — воно не може витримувати далеких перевозів, бо вивітряється, а коли його використати на місці, то воно дасть дуже багато літучих і дуже цінних продуктів для хімічного виробництва. Через те в Лисичанському районі треба розгорнути будівництво Лисичанського енергохімічного комбінату. Цей велетенський дасть величезну продукцію аміаку, багато інших продуктів, енергію для самообслуговування і для цілого ряду суміжних районів. Поруч цього там уже зараз закладається щілина підземної газифікації. Ця робота тільки-но починається.

Володимир Іль'їн свого часу звернув увагу на проблему газифікації, його думки починають здійснюватися тут вперше.

Щодо вуглів Донбасу перед нами з усією гостротою стоїть завдання збагатити їх. Доводиться підкреслити, що з попільністю у нас справа дуже негаразд. Попільність набагато вища від установлених $\%$. А тому треба багато уваги приділити процесам самого видобутку. Поруч цього виникає завдання побудувати цілий ряд збагачувальних фабрик. Побудова збагачувальних фабрик піде як лінією спорудження невеликих одиниць, безпосередньо наближених до виробництва, так і лінією будівництва центральної мережі збагачувальних фабрик. Ми ставимо основним завданням на кінець п'ятиріччя зменшити попільність донецьких вуглів до 5%, що позбавить нас у багатьох випадках від зайвих витрат на видобуток і зайві перевози породи.

Загальний видобуток під кінець п'ятирічки в українській частині Донбасу ми проектуємо в 108 млн. тонн проти 49 млн. за планом 1932 р. Це своєю чергою ставить доконечну потребу збудувати 50 нових шахт на протязі п'ятиріччя, може навіть трохи більше, з видатністю в 74 млн. тонн під кінець п'ятиріччя. Тоді видобуток на старих шахтах і тих, що увійшли в експлуатацію за першої п'ятирічки, становитиме під кінець другої п'ятирічки 66 млн. тонн і на нових 42 млн. тонн, а загалом 108 млн. тонн. Це, звісно, без тих резервів, що звичайно потрібні в кам'яновугільному виробництві і що виноситимуть приблизно 23,5 млн. тонн. Самий порядок закладати нові шахти і план та програма їхнього будівництва мусять бути відповідно ув'язані з цим остаточним лімітом.

Для вугільно-металургійного комбінату велике значення має буре вугілля, що його запаси дають змогу збудувати Олександрійську електро-станцію з установленою потужністю 200 — 300 тис. кіловат. Тут ми передбачаємо зосередити основний видобуток бурого вугілля способом закритої механізованої розробки з вживанням екскаваторів і багатьох інших механізмів.

Крім перелічених видів палива, в районі комбінату є невеликі зложиста торфу (основні зложиста розташовані в другій частині України). Загальний видобуток торфу по Україні під кінець другого п'ятиріччя становитиме приблизно 12 млн. тонн.

По всьому вугільно-металургійному комбінаті під кінець п'ятирічки передбачається випродувати металу 12 млн. тонн проти 5,05 млн. тонн цього року.

Для цього треба насамперед закінчити реконструкцію наявних тепер старих заводів і збудувати нові велетні, що їх будівництво уже розпочате. Це: Озівський металургійний завод у Маріуполі з потужністю другої черги близько 2,5 млн. тонн і першої черги 1,1 млн. тонн, Криворізький завод такої ж потужности, Запорізький металургійний завод з тою ж потужністю і, нарешті, Нікопольський завод чавунних труб на своїй металургійній базі з потужністю близько 600 тис. тонн.

Цілком очевидно, що тут треба буде виключну увагу приділити якраз якісній стороні виробництва для того, щоб ми увесь наявний наш капітал використали з крайньою потужністю. Через те завдання реконструкції металургійної промисловости стоятиме в центрі уваги за другої п'ятирічки, а також на протязі першої п'ятирічки.

У результаті всього розвитку металургійного виробництва ми під кінець п'ятиріччя матимемо приблизно 12 млн. тонн чавуну, 13,3 млн. тонн сталі й близько 900 тис. тонн труб, вироблюваних як на нікопольському, так і на інших заводах.

Особливу увагу мусимо приділити сировинній базі для металургійної промисловости, насамперед руді. За минулих років буде дуже багато розмов про те, що ми маємо дуже незначні запаси руди, що Криворізький басейн не забезпечує розвитку металургійного виробництва на півдні й що по суті треба, виходячи з цих міркувань, трохи припинити темпи розвитку української металургії. Але цілий ряд пізніших досліджень у корені відкинули ці твердження. Ми тепер з цілковитою певністю можемо сказати, що геологічні запаси руди становлять 1 млрд. тонн і що наново тепер відкриті магнетитні аномалії (оріхівська, кремінчуцька і одеська, що тепер виявляється) дають нам повне право сказати, що ні на протязі другого ні третього п'ятиріччя криворізька руда не буде лімітувати розвиток Української металургії.

Криворізькі руди з подальшим розвитком їхнього видобутку і використання відкритих останнім часом аномалій цілком забезпечують не тільки наявну потужність металургії, а й дальший ще більший розвиток її на Україні.

З кольорових металів найважливіше значення має розвиток виробництва алюмінію, як зовсім нового виробництва, і розвиток виробництва цинку приблизно до 24 тис. тонн під кінець п'ятирічки. Це, звісно, проти виробництва в масштабі цілого Союзу становить невелику цифру. Видобуто дуже цінного для всього Союзу кольорового металу — живого срібла сягає приблизно 700 тонн під кінець п'ятиріччя проти видобутку в 190 тонн тепер, за запасів у 6 тис. тонн чистого живосрібла у розвіданих родовищах.

Академік Ферсман указував на те, що на Україні є ще багато нерозвіданих родовищ і надто підкреслював значення Нагольного кряжа, що є на території Донбасу. Нагольний кряж має срібляні, цинкові, олів'яні (свинцові) руди, а також чималі запаси мідних руд. Але він досі ще не розвіданий. Тому конче треба на протязі другої п'ятирічки провести тут великі розвідувальні роботи й добитися використання цих багатств.

Машинобудівництво на Україні в цілому збільшується з 1,7 млрд. карб. 1932 р. до 7 млрд. карб. 1937 р. Першу п'ятирічку машинобудівництва Україна виконує за 3 1/2 роки. Головний напрямок у другій п'ятирічці йде лінією важкого машинобудівництва, розташованого в Донбасі: виробництво устаткування для металургійної і гірничо-рудної промисловості і т. ін., розвиток транспортного машинобудівництва, судобудівництва, авіобудівництва й т. ін. В зв'язку з пляном електрифікації залізниць на Україні ми передбачаємо збудувати електровозний завод.

Розвиток хемічної промисловості йде в напрямку виробництва аміаку, соди (приблизно до 1 млн. тонн проти 300 тис. 1932 р.), фосфорних добрив близько 3 млн. тонн, азотних добрив, сірчаной кислоти, тощо. Ці продукти чималою мірою (за винятком, звичайно, соди, що мусить задовольняти потреби цілого Союзу) будуть використані всередині Української республіки. Азотні й фосфорні добрива не задовольняють навіть потреб самої України.

За дуже важливу ланку вугільного металургійного комбінату є енергетичне господарство. Характерна його риса та, що в ньому уже строго виявляється окреслений зв'язок електроенергетичних районів. Кільце: Дніпрельстан—Олександрія—Кривий Ріг—Нікопіль—Дніпрельстан,—ось один багатокутник і собі ділиться на цілий ряд нових ліній. Разом з великим трикутником: Харків—Запоріжжя—Донбас ми матимемо кільцювання у трьох напрямках: з одного боку, сполучені два кільця — дніпропетровське і донбаське, і включається новий центр через сполучення з Харковом за принципом кільцювання.

Загальна продукція електроенергії у всьому комбінаті під кінець п'ятиріччя намічається в межах 2700 тис. квл. установленої потужності. Ми передбачаємо збудувати 3 потужні електроцентралі: Олександрійську станцію, що буде тепловим резервом для Дніпровської гідроелектростанції, Клебан-бидьку, що буде також резервом для Дніпрельстану, по трасі з Донбасу, і Кам'янську. Всі ці станції даватимуть приблизно по 250 — 300 тис. квл. установленої потужності, вивершуючи в основному загальний баланс виробництва й споживання електроенергії даного району.

Але основним завданням другого п'ятиріччя буде передача електричного струму підвищеної напруги (у 220 кіловольт) і розвиток внутрішніх електромереж; недостатня кількість останніх вже тепер гальмує розвиток енергоспоживання, як у самому Донбасі, так і в інших районах.

Розвиток народного господарства вугільно-металургійного комбінату й всієї України загалом висуває ряд серйозних вимог до транспортного господарства. Хоча Україна відносно насичена залізничним транспортом, але треба сказати, що новий тип, новий напрямок господарства України зобов'язує переглянути окремі транспортні лінії й накреслити нові шляхи будівництва.

Ми намічаємо за другу п'ятирічку збудувати на Україні залізниць близько 3 1/2 тис. кілометрів і ґрунтовно реконструювати старі лінії.

У Донбасі частину залізничного транспорту передбачається реконструювати, а з другого боку, збудувати цілий ряд під'їзних колій, що мають виробничі значення. Це потрібно для того, щоб подолати вузькі місця виходів з Донбасу і таким чином налагодити рух вантажів на далекі відстані. Так само колюче потрібно електрифікувати ряд залізничних дільниць.

Проблеми виходу з Донбасу тепер розв'язуються майже в повному обсязі запроєктованим і розпочатим будівництвом колії Несветчай — Старибальськ — Валуїки — Москва. Це набагато розвантажує інші залізничні лінії в Донбасу. Крім збудування й реконструкції наявних ліній, передбачається також електрифікувати шляхи. Намічено електрифікувати півтори тисячі кілометрів, що зв'язують Донбас з виходами і з Дніпровським промисловим районом. Це найголовніше в частині реконструкції залізничного транспорту Донбасу.

Треба ще зупинитися на проблемі великого Дніпра. Ця проблема набуває тепер величезної ваги не тільки для України, — шлюзований Дніпро стає тепер великою магістраллю, що веде вниз до Чорного моря вантажі з верхніх районів і цілого ряду інших районів Союзу Дніпром і з багатьох його припливів, що сполучають цю магістраль окремими ділянками території, даючи широкий розвиток окремим галузям народного господарства. Крім того, якщо взяти великий Дніпро в цілому, то постає, з одного боку, проблема сполучення Дніпра з Донбасом шляхом: Самара — Вовча — Торець — Дін, а з другого боку, проблема сполучення Дніпра з Окою через розчищення верхов'їв Десни і проведення каналу довжиною приблизно в 30 кілометрів. Ця проблема потребує ще найширшого обговорення, і вона мусить притягнути до себе увагу, бо має всесоюзне значення.

Торкнімося коротко проблеми комунального і житлового будівництва і забезпечення побутових потреб пролетаріату вугільно-металургійного комбінату України. Капіталістична Росія залишила нам у спадщину страшенно відсталий Донбас в частині комунально-житлового і культурного обслуговування робітничої класи. Останнім часом партія і радянська влада провели тут колосальну роботу, що в корені змінила побутовий стан робітників Донбасу. Збудовано багато нових виселків, зароджуються нові міста. Однак, основне будівництво в цьому напрямку припадає на друге п'ятиріччя.

За 14,5 млн. квадратних метрів наявної площі в Донбасі на одну людину припадає приблизно 5 кв. метрів. Ми, звісно, не можемо залишитися ні при такій голодній нормі, ні при тому неправильному розміщенні житлоплощі, що тепер є. На друге п'ятиріччя передбачається збудувати 28 млн. кв. метрів і довести норму житлоплощі на душу пересічно до 8 — 9 кв. метрів. Це, з одного боку, поліпшить побутовий стан робітників, а з другого боку, сприятиме забезпеченню промисловості Донбасу потрібною робітною силою. Уже зараз намічено збудувати нові міста й реконструювати старі. Намічена програма скерована головню на наближення нових міст до основних груп виробничих підприємств. Проєкти такого розміщення вже є, і 1932 р. ми зможемо взятися до їх здійснення.

Вугільно-металургійний комбінат України становить собою не тільки чисто промисловий район: він зв'язаний і з сільсько-господарським виробництвом. Цілком зрозуміло, що донбасівське сільсько-господарське виробництво, оскільки воно найкомпактніше зосереджене в промислових районах, мусить бути інтенсифіковане. У цьому напрямку воно уже розвивається: поширюється городнє господарство, переробна харчова промисловість, інтенсивне скотарство, зокрема при їдальнях і фабриках —

кухнях, в деяких місцях розвивається плодове господарство і т. ін. Усе це разом з проблемою обводнення району нижньої частини Дніпра через побудову двох великих гаток біля Нікополя і Кахівки створює цілком новий тип степового господарства, що не тільки задовольнятиме потреби цих районів, а й даватиме велику кількість товарової продукції на вивіз. Це цілком сполучається з виробничими завданнями вугільно-металюргійного комбінату і потребує значної механізації сільсько-господарських процесів, бо тут робітна сила мусить бути зосереджена в основному на виробництві.

Такі загальні шляхи розвитку одної з найважливіших виробничих баз Союзу.

Розвиток вугільно-металюргійного комбінату України в сполученні з ЦЧО, Кримом і Північним Кавказом аж ніяк не стає на перешкоді рухові промисловости на схід. Навпаки, він допомагає розв'язати це величезне завдання соціалістичного будівництва, зміцнює політику партії в напрямку розвитку всього народнього господарства загалом, править за матеріальну базу для того, щоб у здійснення генеральної лінії партії і на її основі і надалі потужно розвивалися нові економічні національні райони Радянського Союзу.

У комплексі проблем другої п'ятирічки України вугільно-металюргійний комбінат є одна з найважливіших проблем. Опрацювання другої п'ятирічки мусить йти за найактивнішої участі широких робітничих мас, партійних, комсомольських і профспілкових організацій, які вже включилися в цю роботу.

Проблеми вугільно-металюргійного комбінату ставлять ряд серйозних завдань також перед науково-дослідними організаціями.

П'ятирічка вже стала здобутком мас. За проводом комуністичної партії і її ЦК на чолі з тов. Сталіним на основі виконання першої п'ятирічки за чотири роки буде розв'язана і ця дуже важлива задача: опрацювання п'яну другої п'ятирічки та його здійснення.

А. Маслов

Використання енергетичних ресурсів для електрифікації України у другій п'ятирічці¹⁾

Питання про використання енергетичних ресурсів для електрифікації у другій п'ятирічці може бути правильно політично поставлене тільки на основі уважного вивчення процесів соціалістичної індустріалізації і технічної реконструкції нашого господарства, яка розгорнулася на протязі першої п'ятирічки; на основі уважного вивчення тих технічних і політичних завдань, що їх комуністична партія і робітнича класа ставлять на другу п'ятирічку. Великі і для всіх очевидні досягнення першої п'ятирічки; вони відомі не тільки кожному трудящому СРСР, про них безупинно говорить увесь світ, робітники всіх країн.

На жаль, ми недостатньо висвітлюємо елементи технічної реконструкції нашого господарства у процесі соціалістичної індустріалізації.

Звернімось до України.

Україна, за дореволюційних часів країна вугілля і металу, в результаті форсованого соціалістичного будівництва, форсованої індустріалізації народного господарства, уже тепер, четвертого вивершеного року п'ятирічки, є разом з тим і країна машинобудівництва. Ми уже цього року в системі важкої промисловості України питому вагу машинобудівництва визначаємо в 40%⁽⁰⁾.

Це характеризує один з тих глибоких соціальних техноекономічних процесів, що відбулися особливо за останні роки, роки боротьби за здійснення п'ятирічного плану індустріалізації. Ми розгорнули на Україні цілий ряд нових виробництв у царині машинобудівництва. Ми маємо вже сьогодні значні досягнення в царині потужного хемічного машинобудівництва. Ми розв'язали і здійснюємо завдання комплексного виробництва, устаткування для механізації вугільної промисловості, практично підійшовши до можливостей далі розгортати цю механізацію на базі свого власного машинобудівництва. Ми практично розв'язуємо цього року завдання виробництва металургійного устаткування на наших заводах (включно до складних механізованих установ, що їх наявність налічується десятками у світовому масштабі).

Ми за останні роки дали блискучі зразки виробництва найскладніших механізмів, найскладніших видів устаткування. Вивчаючи німецьку й американську техніку, ми не тільки не відстаємо від неї, а робимо певні кроки вперед на шляху розвитку власної радянської соціалістичної техніки (наприклад, виробництво дизелів на харківському паровозобудівному заводі, електромашинобудівництво на ХЕМЗ'і, смокобудівництво на заводі ім. Фрунзе в Сумах, тракторобудівництво на ХТЗ і т. ін.).

Перша п'ятирічка просунула нас дуже далеко на шляху соціалістичної індустріалізації країни. Завершено побудову фундаменту соціалістичної

¹⁾ Порядком обговорення

економіки, розв'язно проблему основних фондів промисловості. Генеральна лінія партії, завоевана робітничою класою СРСР, блискуче виправдується на протязі першої п'ятирічки. В жорсткій боротьбі проти класового ворога проти його агентури — правих та лівих опортуністів. Перша п'ятирічка, що закінчується цього року, дала нам змогу закласти технічну базу в промисловості, яка уже дозволяє у другій п'ятирічці закінчити технічну реконструкцію народного господарства.

XVII партійна конференція каже:

„Основне політичне завдання другої п'ятирічки остаточно ліквідувати капіталістичні елементи і класи взагалі, цілком знищити причини, що продовжують класові різницю й експлуатацію, й подолати пережитки капіталізму в економіці й свідомості людей; перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних робітників безкласового соціалістичного суспільства“. У цій історичній постанові, що дає грандіозні розмахі дальшому розвиткові соціалістичного будівництва в СРСР, намічаються всі якісні різниці другої п'ятирічки від першої. Будівництво безкласового соціалістичного суспільства можливо, звичайно, тільки на основі високорозвиненої технічної бази, що цілком відповідає завданням цього будівництва. Уже на протязі другої п'ятирічки ми мусимо на всіх ділянках випередити найпередовішу техніку найбільш розвинених в техніко-економічному відношенні капіталістичних країн і посісти перше місце в Європі.

* * *

Якщо „провідна роль у вивершенні технічної реконструкції належить радянському машинобудівництву“, то „за найважливіший елемент технічної реконструкції народного господарства є створення найновішої енергетичної бази“¹⁾. Це примушує нас підійти до енергетичної проблеми з виключною увагою, розв'язуючи її під кутом великих соціалістичних завдань другого п'ятиріччя.

За основний паливно-енергетичний ресурс безперечно є кам'яне вугілля. Які завдання стоять перед нами за другої п'ятирічки щодо практичного розв'язання питання про найвигідніше, найкраще використання кам'яних вуглів? Насамперед доводиться констатувати, що ми ще не знаємо певно наявності наших ресурсів у кам'яновугільному басейні. Ще до сьогодні геологічні розвідки не сказали свого останнього слова. Ще досі окремі геологи й економісти різними цифрами визначають ці енергетичні ресурси, і їхні цифри житаються від 54 до 69 мільярдів. Це зобов'язує нас посилено наполягти на продовження, інтенсифікацію геологічних розвідувальних робіт, щоб якнайскоріше закінчити підрахунок наших енергетичних багатств.

Кам'яновугільна промисловість на протязі другого п'ятиріччя має зазнати глибокої зміни в зв'язку з нашою боротьбою за повну комплексну механізацію. Розв'язавши завдання повного збагачення кам'яних вуглів, ми дістанемо до свого розпорядження цілий ряд багатіших, з погляду енергетичних ресурсів, відходів кам'яновугільної промисловості.

Ми уже тепер стали на шлях найширшого використання відходів кам'яновугільної промисловості, практично розв'язавши завдання використовувати антрацитові штиби, антрацитовий пил. Але в цьому ще не сказано останнього слова: техніка дозволяє ще більше поширити застосування антрацитових штибів; крім того, ми дістанемо нові відходи низькосортних палив, дістанемо так звані проміжні відходи від збагачення кам'яних вуглів. Уперше ми пробуємо в процесі опрацювання другої

¹⁾ З постанови XVII партконференції на доповіді т. т. Молотова й Куйбішева.

п'ятирічки кам'яновугільної промисловості урахувати усю вагу цих видів енергетичних ресурсів.

Попередні цифри, що їх дають окремі установи, які працюють у цій царині, говорять нам, що ми можемо мати до свого розпорядження, якщо навіть вважати, що використаємо ці відходи тільки на 50%, — до 4 млн. тонн щорічно (останніх років п'ятирічки) такого палива. Це дасть нам змогу, якщо використовувати його для електрифікації, одержати до 800 тис. квл. установленої робітної потужності.

Пісні вуглі раціонально вивозити за межі Донбасу — на околиці України. Якщо використовувати на місці для електрифікації тільки відходи цього валива, що становлять 600 тис. тонн за попередніми підрахунками, то вони можуть дати нам до 150 тис. квл. установленої потужності на електростанціях Донбасу.

Великий розвиток виробництва газових вуглів з налагодженням сортування і відсіву їх дає нам до 5 млн. тонн газового відсіву, якому й досі ще не знайдено у нас найрентабельнішого застосування. Природно, можна запроектувати використання цього виду нового в таких великих кількостях ресурсу для електрифікації, що дасть змогу одержати додатково близько 1 млн. квл. установленої потужності.

Використання відсівів довгополум'яних вуглів, що не мають широких перспектив у розвитку видобутку на протязі другої п'ятирічки, може сягати масштабу до 200 тис. квл. Антрацитовий пил вирисовується змога використати для електрифікації під кінець другої п'ятирічки до 5,5 млн. тонн, що дає ще 1200 — 1300 тис. квл. установленої потужності.

Отже, уже за попередніми підрахунками, використовуючи тільки нетранспортбельні відходи, що не можуть бути використані для інших енергетичних цілей, або становлять великі труднощі у використанні їх для цієї мети, у самому Донбасі можуть забезпечити усталу додатково 3 — 3,5 млн. квл.

Наші економісти й пляновики підраховували цифру потрібної нам електроенергії під кінець другої п'ятирічки у самому Донбасі в розмірі, приблизно, в 2 млн. квл. Виходить, що низькосортні ресурси Донбасу дають вам можливість, що майже вдвоє перевищують потреби Донбасу в електроенергії. Отже, постає питання, що робити з рештою: чи вивозити їх, чи пустити на енерговикористання або централізувати виробництво електричної енергії на місці залягання, на місці одержання енергетичних відходів?

З погляду перспектив технічної реконструкції і електрифікації нашого господарства ми мусимо висловитися, звісно, за останнє, за те, щоб усі енергетичні відходи Донбасу використовувати на місці і використовувати цілком, транспортуючи замість палива навіть у віддалені райони електричну енергію.

Такий широкий розвиток електробудівництва в Донбасі до останнього часу зустрічав ліміти з боку водних ресурсів його. На протязі першої п'ятирічки ми уже практично розв'язали проблему обводнення Донбасу; ми уже намацали не тільки шляхи розв'язання цієї проблеми, а й фактично маємо практичні наслідки від її розв'язання в цілому ряді Донбасівських районів. Тепер досліди наших водників говорять нам, що з боку водних ресурсів ми не маємо лімітів, не маємо перешкод для використання цілком донбасівських відходів на місці їх одержання. І навіть більше, сьогодні ми можемо говорити, вже, як про практично розв'язане завдання, про побудову не тільки районних центральних станцій типу Штерівки на 150 тис. кіловат (а у Зуєвці запроектовано будівництво на 250 тис. кіловат), а можемо сміливо ставити питання про збудування велетнів — центральних електростанцій на 400 — 500 тис. кіловат. Уже тепер опрацьовують проект поширення Зуєвки до 400 тис.

кіловат; уже тепер ми маємо водний басейн в районі річки Клепав-Дик, що дає змогу нам збудувати станцію, потужністю на 500 тис. кіловат.

Якщо техніка електробудівництва штовхає нас на прискорення переходу до найбільших електроенергоагрегатів, то, певна річ, ми не можемо триматися за старий принцип будувати станції середнього масштабу, проектувати такі станції, викликані побоюванням знайти межі поширення цих станцій з боку водних ресурсів. А через те основна настанова в електробудівництві Донбасу мусить бути взята виключно на збільшення розмірів уже збудованих раніше станцій і на збудовання величезних електростанцій, що можуть, з одного боку, дати нам змогу використати цілком місцеві, дешеві сорти енергетичного палива, що є там відходами, і транспортувати не паливо, а електроенергію, в райони, що позбавлені місцевого палива або мають його не досить.

Зокрема, слід уже тепер поставити, як дискусійне, питання про шляхи електрифікації і електробудівництва в Харківській області: чи будувати нам перспективу дальшого розвитку електробудівництва в Харківській області на основі підвозу з Донбасу твердого палива, хоча антрацитового пилу, чи рішуче піти на сполучення з донбасівськими джерелами електроенергії через високовольтні мережі, що входять у майбутню єдину високовольтну систему, щоб звідти одержати основну підтримку електрифікації Харківщини?

Досі ми не наважувалися так ставити питання, досі думка наших техніків крутилася навколо поширення власних станцій. Ми не можемо відмовитися від цього поширення, від будівництва електростанцій, надто типу теплоелектроцентралів: вони мають свою рацію. Але розв'язуючи питання про побудову теплових конденсаційних станцій великого масштабу, треба вирішити, що дасть більший народньо-господарчий ефект чи одержувати енергію з Донбасу, чи збудувати станцію тут! З цього погляду ми й підходимо до розв'язання питання про одержання додаткової електроенергії і на південній околиці України, на Озівське узбережжя, що має стати в районі Маріуполя на протязі другої п'ятирічки третьою величезною індустріальною базою після Донбасу. З цього погляду ми мусимо підходити і до практичного розв'язання питання про постачання додаткової електроенергії другому індустріальному району — Придніпров'ю, де навіть за широкого розвитку використання бурих вуглів ми в окремі періоди часу на протязі другої п'ятирічки відчуватимемо великий недохват електроенергії.

Сукупність усіх цих умов висуває Донбас як основний центральний пункт виробництва електроенергії не тільки для себе, а й для інших районів України.¹⁾

Перейдімо до другого енергетичного ресурсу — до бурих вуглів.

Буре вугілля являє собою зовсім новий вид палива у нас на Україні. Я підкреслюю „зовсім новий вид“ через те, що до останніх років наші наукові сили не надавали значення бурому вугіллю як промислому виду палива. Якщо ми знали про нього десятки років, то це зовсім не значить, що бурі вуглі включалися у промислові енергетичні ресурси. Навпаки, дослідники бурих вуглів твердо трималися думки, що ці вуглі залягають невеличкими чечвицями і що їх залягання супроводяться, навпаки, дуже великими пливунами, і робити ставку на бурі вуглі, як на енергетичні ресурси для промисловости, як на основу великої соціалістичної електрифікації, не доводиться. І тільки підсилені розвідки на

¹⁾ Ці питання на сьогодні в процесі опрацювання, у процесі обговорення. Ми з ним в УпНКТпроми зустрілися, уточнюючи й опрацьовуючи у першу чергу дерективи до складання другого п'ятирічного плану, уточнюючи самий п'ятирічний план. покищо ухвал у цьому питанні у нас немає.

протязі останніх двох років, тільки наслідки цих розвідок дають підстави констатувати, що ми маємо уже знайдені на сьогодні запаси не менше, як, приблизно 300—350 млн. тонн (за даними на 1 січня 1932 р.). В окремих зложищах ми маємо такі скупчення бурих вуглів, що дають змогу нам розгорнути на протязі 30-літнього періоду щорічний видобуток до 1 млн. тонн бурих вуглів.

Ми можемо й мусимо запроєктувати на другу п'ятирічку якнайширше використання бурих вуглів, виходячи з зазначеного мною засновку, який диктує порядок і шляхи використання енергетичних ресурсів,— щоб зекономити кам'яне вугілля, зекономити залізничний транспорт, використати наявне в даному районі паливо.

Що ми практично можемо запроєктувати на другу п'ятирічку в справі використання бурих вуглів для електрифікації?

Тепер можна вважати за розв'язане питання про можливість збудувати в районі Олександрії потужну районну електроцентральною приблизно на 400 тис. кав. робітної потужності. Союзний Енергобуд 22 квітня цього року вніс у Головерного опрацьований ескізний проект цієї станції на 400 тис. кав., що передбачає будівництво двох черг: першої черги на 250 тис. кав. робітної потужності і другої—на 400 тис. кав.

Питання про водні ресурси цього району можна вважати за розв'язане. Є вже закінчений ескізний проект гідротехнічних споруд на річці Інгульці зі збудуванням гатки біля Байдаківки. Вибрано вже місце для збудування самої станції, опрацьовується проект розробок відкритими кар'єрами буровугільних зложищ у цьому районі, до реалізації якого ми мусимо вже взятися під кінець цього року.

Передбачається, що надалі ця потужна електроцентральною на бурому вугіллі мусить бути об'єднана з великим хімічним комбінатом, який використовує продукти піквоксування бурого вугілля для виробництва цілого ряду хемпродуктів. Вважаємо, що вже тепер треба рішуче взятися до побудови дослідних заводів, що підготували б нас до експлуатації на протязі найкоротшого часу потужного олександрійського електрехемкомбінату.

Другий район використання бурого вугілля для електрифікації є *Зінов'євський* район, де слід запроєктувати станції для задоволення місцевих потреб на електроенергію типу 30—35 тис. кав (а може й більше).

Криворізька районна станція у її поширенні мусить бути переведена цілком на буре вугілля. Нарешті, *Звенигородська* станція, порядку 36—40 тис. кав. в залежності від виявленої потреби в електроенергії, також мусить бути запроєктована на бурих вуглях. Проєктування це досить скромне, якщо зіставити його з кам'яновугільними електростанціями, але вони є економічно надзвичайно важливіші й технічно дуже цінні з погляду використання нами *найновіших* форм енергетичних ресурсів, вони дуже цінні, бо кладуть початок рішучому зрушенню нашої економіки в бік використання поруч багатючих кам'яновугільних родовищ *Донбасу* і наших буровугільних зложищ.

За третє джерело енергоресурсів можна вважати *торф'яні* зложища. З підрахунком наших торф'яних багатств справа у нас геть незакінчена. Ми навіть ще не обслідували наших торф'яних болот. Тепер тільки на 23% обслідувано торф'яні зложища, а те, що обслідувано, недостатньо вивчено і обраховано. При цьому цифри наявності економічно-рентабельного торфу в досліджених болотах окремі установи й окремі робітники дають різні. Наприклад, за даними Українського інституту торфу ми маємо вже на сьогодні 1.169 млн. тонн повітряно-сухого торфу на вивченій частині болот. А за даними Наркомзему ми маємо понад 2 млрд. тобо майже вдвоє більше проти даних Інституту торфу.

Ця невизначеність примушує нас звернути більшу увагу на вивчення наших торф'яних зложищ, примушує нас форсувати на протязі другої п'ятирічки вивчення торф'яних багатств. Поруч цього ми мусимо констатувати, що питання про використання торфу на паливо ми ще не досить вивчили. Нам не пощастило на протязі першої п'ятирічки збудувати хоч одну торф'яну станцію. У нашому плані стояла побудова Хорольської торф'яної станції, але її ми не довели до кінця і ця робота переходить у другу п'ятирічку.

Такий стан можна пояснити не чим іншим, як недооцінкою з боку місцевих робітників місцевих дуже цінних енергоресурсів, це можна пояснити не чим іншим, як давніми традиціями визнавати за паливо для України тільки донбаське кам'яне вугілля, якого завжди було досить кількісно і яке економічно було дешеве.

Треба рішучо відмовитися від цих застарілих поглядів. Ми повинні розглядати проблему використання цих багатств для побудови *центрально-районних* станцій, може не першого рангу, але, у всякому разі, станцій другого порядку, допоміжних, об'єднаних високовольтною єдиною енергомережею. Практичному розв'язанню цього завдання на сьогодні дуже часто перешкоджає невивченість водного господарства в районі торфовищ. Немає ще на сьогодні жодного болота, так вивченого з погляду водних ресурсів, щоб ми могли твердо сказати, яку станцію ми могли б запроектувати хоча б у перспективі на цьому болоті ¹⁾.

Підрахунки Київського інституту променергетики говорять нам про можливість поставити на практичне опрацювання питання використання торфяних ресурсів на протязі другої п'ятирічки в розмірі 700—800 тис. кав. установлені потужності. Але це безперечно цифра тільки перспективна. А практично можна говорити про 4—5 пунктів, як центри побудови електростанцій за другої п'ятирічки; а саме: Замглай—станція на 60 тис. кав, Ірденів—40 тис. кав, Згаб—25 тис. кав, торфовища Київського району—на 40 тис. кав. і Хорол—на 12 тис. кав.

Отже, питання про використання торфяних енергоресурсів є дуже дискусійне питання: тут і водне питання, і питання про самий процес видобутку торфів (ми повинні цілком механізувати видобуток). Не розв'язано, ще також питання про споживання теплоторфоелектроенергії,—досі входять з настанови знайти споживачів на місці в найближчому районі. Не розв'язано ще питання про побудову торф'яних електроцентралів, як допоміжних до основної системи електромереж. Остання постава питання може чималою мірою полегшити для нас практичне розв'язання питання про експлуатацію торфовищ. Ці питання варті, щоб у процесі опрацювання другої п'ятирічки наші районні і обласні організації ґрунтовно ввійшли до справи форсованого використання торфових багатств, опрацьовуючи місцевими силами увесь складний ланцюг питань, що постають в царині широкого використання торфу для централізованої електрифікації.

Нарешті, погляньмо на водні енергоресурси. На протязі уже першої п'ятирічки ми почали їх використовувати. Ми закінчуємо величезну в світі Дніпровську гідроелектростанцію (по суті в основному вже закінчену, залишаються тільки обробні роботи). Ми дістанемо змогу на цій станції у період найвищого стояння вод взяти до 598 тис. кав. гідроенергії. Збудуванням Дніпрельстану покладено початок реконструкції самого Дніпра. Дніпро розділений порогами, перетворюється на єдиний водний шлях з величезними перспективами.

¹⁾ Останніми роками над цим батато працював Київський інститут променергетики, який має дуже цінні роботи про перспективи торфовикористання для електрифікації. Але треба сказати, що водну частину цього питання цей Інститут залишив без вивчення. Робітники Інституту підійшли до розв'язання питання тільки з погляду використання торфу, як такого.

Збудуванням Дніпрельстану починається практичне розв'язання проблеми перетворення Дніпра на великий Дніпро, розвиток промислового будівництва на його берегах—в Нікополі трубного заводу, у Кам'янському—металургійного велетня і т. д. Криворізький металургійний, Запорізький промкомбінат відкривають перед Дніпром зовсім нову сторінку його дальшої історії. Усе складається так, що Дніпро мусить найближчим часом стати центром притягання колових продукційних сил. Дніпро, що з розвитком геологічних дослідів відкриває нам чимраз нові й нові продукційні ресурси, дійсно перетворюється на величезну водну промислову магістраль, що змінює все технічне обличчя району Придніпров'я.

Через те треба вже на протязі другої п'ятирічки будь-що-будь зробити дальші кроки в напрямку технічної реконструкції Дніпра. Разом з тим треба закінчити опрацювання питання про гідроелектростанції—в Нікополі або в Кахівці (або тут і там) і слід було б домогтися збудування уже на протязі другої п'ятирічки хоча б одної станції вище Кременчука.

У цілому гідроресурси Дніпра, за роботами академіка Оплокова, визначаються в 788—800 тис. НР. Перед нами завдання побудувати перспективний в річному розрізі план використання цих ресурсів.

Гідроресурси на інших наших річках надзвичайно обмежені: Десна, Прип'ять, Північний Донець і т. ін.—всі разом, за роботами того ж академіка Оплокова, дають цифру 800—900 тис. НР.

На протязі другої п'ятирічки першочерговим практичним завданням треба поставити збудування електростанції на Бузі, що її проекти уже опрацьовані: до реалізації їх ми зможемо взятися з перших років другої п'ятирічки.

Щодо використання гідроенергоресурсів інших дрібних річок, то це є цілком питання місцевого значення; вони можуть бути поставлені на практичне розв'язання у міру їх опрацювання, уточнення рентабельності тієї чи тієї устави.

Перелічуючи енергоресурси України, ми не можемо забувати ще про одне джерело їх—про енергію вітру. За підрахунками окремих наших робітників, 11 округ Придніпров'я, за середньої швидкості вітра 3,5—4, 5 метра за секунду, мають потенціальні вітрові ресурси на 500 тис. кав. установленної потужності. Ця цифра варта того, щоб над нею попрацювати, варта того, щоб ми на протязі п'ятиріччя уже розпочали практично використовувати й експлуатувати вітроелектроенергію, як безпосередньо для одержання рушійної енергії, так і для електростанції.

У цій царині сьогодні надто дискусійне є питання про те, як розглядати вітрові електростанції: чи як допоміжні до найближчих районних електромереж, що працюють на них, чи як самостійні станції місцевого, переважно сільськогосподарського значення. Наша дуже мала практика вітровикористання не дає ще твердих даних для остаточного розв'язання цього питання. Але коли ми уже запроектували величезні вітроелектроцентралі у Криму на горі Ай-Петрі (на 150 тис. кав. установленної потужності); коли техніка використання вітру для електрифікації пішла дуже далеко, то було б надзвичайною короткозорістю й обмеженістю ставитися звисока, зневажливо до цих енергетичних ресурсів. Через те на місцях, де місцеві органи найкраще знайомі з умовами роботи вітру, треба якнайрішучіше взятися до цієї справи.

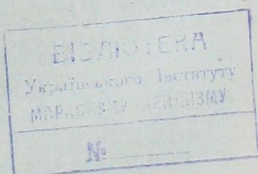
Усе вищесказане не є ще опрацьований уже план використання енергоресурсів за другої п'ятирічки. Це є тільки введення попередніх висновків, попередніх настанов у питанні про використання того чи

того виду енергоресурсів України в умовах потужного соціалістичного будівництва.

Щоб здійснити величезне історичне завдання другої п'ятирічки — побудувати соціалістичне суспільство, — конче треба підняти, вишукати й найрентабельніше використати всі заложені в наших надрах енергетичні ресурси.

Революційна активність широких мас робітничої класи і колгоспного селянства, що забезпечила успішне виконання й перевиконання першої п'ятирічки, за другої п'ятирічки, за проводом партії і її ленінського ЦК набуде дальшого розвитку (піднесення на вищий ступінь соціалістичного змагання і ударництва) і забезпечить успішне виконання другої п'ятирічки — п'ятирічки побудови безкласового соціалістичного суспільства.

Агр. I. Батюк

Головніші контури другої п'ятирічки сільського господарства України¹⁾

Перша п'ятирічка є періодом корінного перелому в сільському господарстві, що виявився в остаточному повороті до соціалізму бідняцько-середняцьких мас села.²⁾ В результаті цього перелому панівне становище в сільському господарстві посіли соціалістичні форми (колгоспи та радгоспи). Радянський Союз з країни дрібного і найдрібнішого землеробства перетворився на країну найбільшого в світі землеробства на основі колективізації, розгортання радгоспів і широкого застосування машинової техніки. Ця перемога соціалізму, що розв'язує найважливіші і найтрудніші завдання пролетарської революції має всесвітньо-історичне значення.

1931 рік став роком завершення побудови фундаменту соціалістичної економіки. Ленінське питання „хто кого“ розв'язано на користь соціалізму. Питання це розв'язано проти капіталізму не тільки в місті, а й на селі. На селі, як і в місті, створено абсолютну перевагу соціалістичної форми господарства над дрібно товаровою.

Успіхи в розвитку великої соціалістичної індустрії — основи соціалістичної перебудови всього народного господарства — дозволили створити дійсну й тривку основу для соціалістичної перебудови дрібно-товарового селянського виробництва.

На конференції аграрників-марксистів тов. Сталін говорив:

„Чи можна на протязі більш-менш довгого часу базувати радянську владу й соціалістичне будівництво на двох різних основах — на основі найбільшої й об'єднаної соціалістичної промисловості та й на основі найроздрібленого й відсталого дрібнотоварового селянського господарства? Ні, не можна. Це колись мусить закінчитись повним розвалом всього народного господарства. Де ж вихід? Вихід в тому, щоб укрупнити сільське господарство, зробити його здібним до нагромадження, до поширеної відпродукції й перетворити, таким чином, сільсько-господарську базу народного господарства“³⁾. І, відкидаючи шлях капіталістичного укрупнення с.-г. виробництва, т. Сталін визначає шлях соціалістичний, — „що веде до об'єднання дрібно-селянських господарств у великі колективні господарства, озброєні технікою й наукою та до виживання капіталістичних елементів з хліборобства“.

1929-30 роки були перевальними в цьому історичному періоді будівництва соціалізму на селі, коли пролетаріят й партія, зосередивши всі зусилля, зрушили з вікового місця дрібноселянську стихію й на основі

¹⁾ Порядком обговорення. Ред.

²⁾ Резол. XVII партконференції на доповіді т. т. Молотова й Куйбішева.

³⁾ И. Сталин. — К вопросам аграрной политики в СССР. Речь на конференции аграрников-марксистов 27 декабря 1929 г.

гасла „на базі суцільної колективізації — ліквідація куркуля як класу“ — повели селянство за собою до дальших переможних етапів будівництва соціалізму. На кінець 3-го вирішального року п'ятирічки ми мали колективізованих селянських господарств — 62%. На Україні колективізовано на 1-Х—1931 року—72% всіх селянських господарств. В 1932/3 році ми в основному закінчуємо суцільну колективізацію.

Попередній період був часом нагромадження сил розвитку промисловості, щоб утворити технічну базу, на якій можлива була б та соціальна реконструкція, яка зараз в основному здійснена. Всі заходи влади й партії за попередній період починаючи із знищення приватної власності на землю й до будівництва тракторобудівельних велетнів, були спрямовані на здійснення великого кооперативного плану Леніна.

Пройдений за минулу п'ятирічку період положив підвалини для такого розгортання виробничих сил соціалістичного народного господарства, на основі якого протягом наступної п'ятирічки будуть остаточно ліквідовані капіталістичні елементи. „Основним політичним завданням другої п'ятирічки стає остаточно ліквідація капіталістичних елементів і класу взагалі, повне усунення причин, породжуваних класові різниці й експлуатацію та перемога над пережитками капіталізму в економіці й в уяві людей, переінакшення всього трудящого населення в свідомих й активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“ (Резол. XVII партконференції на доповіді тт. Молотова й Куйбишева).

Величезні темпи розвитку соціалістичної індустрії, що визначаються на другу п'ятирічку, й перш за все розвиток автотракторної, с.-г. машинобудівельної промисловості й хемії, а також корінна реконструкція самого сільського господарства на основі закінченої колективізації, утворюють належні передумови для подальшого розгортання процесу соціалістичної реконструкції сільського господарства й запроєктовки більш сміливих кількісних й якісних показників розвитку с. г. на друге п'ятиріччя. Остаточний поворот до соціалізму бідняцько-середняцьких мас села дає змогу на цілком відмінній й незрівнянно вищій проти першої п'ятирічки технічній базі широко розгорнути виробничі можливості сільського господарства, практично поставити завдання остаточної ліквідації капіталістичних елементів та класу взагалі та утворити умови до усунення протилежності між містом та селом.

Відповідно до завдань, поставлених XVII партконференцією, на сільське господарство покладається: збільшити забезпечення населення продуктами харчування в 2-3 рази проти кінця першої п'ятирічки, забезпечити повністю с.-г. сировиною розгорнуте виробництво легкої й харчової промисловості, а також утворити активне сальдо с.-г. продукції на вивіз за межі Союзу.

* * *

Величезна роль в справі здійснення постанов XVII партконференції падає на радгоспи.

Поруч подальшого кількісного зросту, перед радгоспами стоїть основне завдання — підняти на вищий рівень своє виробництво й бути справжнім зразком соціалістичної організації с.-г. виробництва, що побудоване за найновішою технікою. Для цього необхідне подальше організаційне укріплення радгоспів, повне проведення в них госпрозрахунку, підвищення якісних показників, правильна організація праці та найбільш раціональне сполучення окремих галузей сільського господарства. Широке розгортання виробництва в радгоспах та поліпшення якісних показників їх роботи мусить в той же час сприяти масовому запровадженню в колгоспах нових найбільш досконалих метод с.-г. виробництва. На протязі другої п'ятирічки радгоспний сектор УСРР мусить охопити до

15—18% усієї засівної площі (проти 11,5% на кінець першої п'ятирічки) переважно коштом освоєння великих меліорованих масивів та частково коштом промислових районів і районів приміської смуги.

В центрі уваги колгоспного сектора мають стояти завдання організаціїно-господарського зміцнення колгоспів та соціалістичного перевиховання колгоспних мас. Основною організаційною формою колгоспів і на другу п'ятирічку має бути артіль.

Повне охоплення всіх колгоспів мережею МТС, що має завершитись протягом перших років нової п'ятирічки, та організація колгоспівських тваринницьких ферм, спеціалізація МТС та колгоспів — забезпечує умови для широкого запровадження в колгоспах механізації с.-г. виробництва, заміни відсталого техозброєння, що дісталось їм у спадщину від індивідуальних господарств, на технічно досконале, пристосоване до великого соці. виробництва. Технічне переозброєння колгоспів, поруч з вихованням масових кадрів, мусить забезпечити поліпшення організації праці, підвищення її продуктивності та піднесення якісних показників с.-г. виробництва.

* * *

Сучасний період нашого розвитку ставить цілком по-новому цілий ряд складних техніко-економічних проблем, досягнення яких раніше в уявленні багатьох вважалося справою далекого майбутнього. Перш за все, — на базі широкого розгортання машинобудівельної промисловості й зокрема промисловості, що обслуговує сільське господарство, — *на протязі другої п'ятирічки енерготехнічна база сільського господарства буде цілком реконструйована.*

Уже на кінець 1932 року 4 тракторобудівельних велетня СРСР даватимуть щорічну продукцію 170 тис. НР й забезпечать на протязі другої п'ятирічки соціалістичне сільське господарство тракторним парком в 17 млн. НР, що дозволить при 170 міл. посівної площі по Союзу здійснити повну механізацію рільництва. З цієї кількості на долю України з її засівною площею в 32 млн. га буде припадати 2,2—2,5 млн. НР проти чинних на кінець першої п'ятирічки 470 тис. НР.

Рівнобіжно з розвитком електрифікації промисловості й транспорту буде проводитись ступнево втілення електроенергії в сільське господарство. Загальна потужність всіх електростанцій СРСР на кінець п'ятирічки буде доведена до 23,5 млн. кіловат, з них на долю сільського господарства буде припадати 2,0 млн.; відповідно по УСРР загальна потужність електростанцій буде складати 4,2 млн. кв., а на сільське господарство буде припадати орієнтовно 500 тис. кв. проти 28 тис. кв., що є тепер.

Крім того, в СРСР буде одержано від промисловості на кінець п'ятирічки 1.500 тис. автомашин, з них певне на долю УСРР буде припадати до 300 тис. шт., а з них на долю в сільському господарстві припадає 75 тис.

Поруч з таким величезним зростом механічної енергетики має бути збережено на вихідному рівні й кінське поголів'я, яке буде складати по УСРР 4,2 млн. голів. Вважаючи, що в механізованому господарстві до 40% до всієї потреби в енергетиці буде складати транспорт, головне використання коня буде на транспорті, при чому покращання якісного складу поголів'я, поліпшення ґрунтових дорог та технічне вдосконалення транспортних засобів мусить значною мірою збільшити корисні ресурси живого тягла.

Ураховуючи енергоресурси сільського господарства на підставі грубих орієнтовних розрахунків можна уявити собі динаміку енергоозброєності на протязі п'ятиріччя в такому конкретному вигляді:

	1932 р.			1937 р.		
	Потужн. в НР тис.	Робота вман.-си- хогодин.	Питома вага	Потужн. в НР тис.	Робота вман.-си- хогодин.	Питома вага
Коні	2.085	1.710	49,4	2.085	3.336	20,6
Трактори	477	1.190	34,3	2.267	6.801	42,7
Електрика	17	51	1,4	700	2.820	17,5
Стад. двигуни	144	216	6,1	256	639	4,0
Автомашини	107	214	6,2	1.000	2.000	12,9
Комбайни	30	90	2,6	600	360	2,2
Всього	2.860	3.473	100	6.913	15.956	100

Отже, енергоозброєність сільського господарства на протязі другої п'ятирічки має збільшитись потужністю з 2,8 млн. НР до 6,9 млн. НР, а корисною роботою з 3,5 млрд. до 16,5 млрд. силогондин, при чому структура енергообігу істотно змінюється в бік провалювання механічного силажа.

Але справа не тільки в поширенні та реконструкції енерго-технічної бази, а головню в тому, що ми винайшли надійні способи поєднання соціальної і технічної реконструкції с. г. на основі МТС, які розгортають нечувані в історії можливості до індустріалізації сільського господарства, — застосування принципів організації с.-г. виробництва подібних до в. промисловості, раціонального розміщення й використання енерго-технічних ресурсів й взагалі можливості й перспективи до справжньої раціоналізації с.-г. виробництва на основі досягнень науки й техніки та підвищення продукційності праці до таких розмірів, про які капіталістичний світ і не мріяв. Майже вся технічна база колгоспного сектора буде зосереджена в 600 — 650 спеціалізованих МТС, й власником її є пролетарська держава.

МТС в перспективі п'ятирічки уявляються як організаційно виробничі й енергетичні центри колгоспного будівництва на основі єдності виробничого плану, організаційно-технічного обслуговування та спільного утворення й використання засобів с.-г. виробництва. При МТС буде зосереджуватись с.-г. переробчі підприємства, допоміжні заклади по обслуговуванню колгоспів, культурно-побутові установи. В своєму поступовому розвитку МТС мусять стати трансформаторами для перебудови великого кооперованого колгоспного комплексу в підприємства послідовно-соціалістичного типу.

Процес усуспільнення засобів с.-г. виробництва буде йти шляхом будівництва МТС, що обслуговуватимуть колгоспи машинами та тракторами, а також шляхом будівництва підприємств по технічній переробці й первісній обробці с.-г. сировини, організації меліоративних і зокрема зрошувальних споруд й інш. моментів с.-г. виробництва в тих випадках, коли організація технічної бази, або не під силу окремому колгоспу, або недоцільна для поодинокого використання кожним зокрема колгоспом.

Головним завданням в справі механізації с. г. мусять стати втілення такої системи с.-г. машин, яка дала б можливість всі основні с.-г. процеси повністю механізувати, при чому ця майбутня система машин мусять відрізнятися від наявної системи своєю компактністю, скороченням до мінімуму різноманітності машин з покладенням на комбіно-

вані машини або агрегати виконання різних функцій. Коротко кажучи, окремі с.-г. машини необхідно по можливості замінити комбайнами. Такі головніші процеси обробки як оранка, бороньба, культивация, засів, міжрядкова обробка, а також уборка й інш., які властиві кожній культурі, мають зараз на кожний процес свою специфічну машину, або кілька марок її. В новій п'ятирічці необхідно буде значно скоротити цю різноманітність, переклавши виконання всіх робіт на 3—4 типа комбайнів, наприклад: оранка, бороньба — одна машина, засів, міжрядкова обробка, культивация — одна машина.

Будівництво комбайнових заводів буде розгортатись перших років нової п'ятирічки. — Отже необхідно зосередити увагу науково-дослідчої й конструкторської думки на винайденні найбільш доцільних типів с.-г. машин і комбайнів в умовах великого соціалістичного господарства й не переносити механічно в наші умови закордонного досвіду капіталістичних підприємств, не давши йому оцінки про доцільність застосування в умовах розгорнутих перспектив справжньої соціалістичної індустріалізації сільського господарства. Першочергову увагу необхідно звернути на вдосконалення конструкцій машин по обслуговуванню промислового городництва та технічних культур, бо ці галузі і якраз найбільш прадемісткі із скороченими періодами сезонних робіт і до того ж й розміщуються переважно в місцях із напруженим трудовим баляном, — наприклад, промислове городництво приміських смуг, обробка на великих зрошувальних масивах, уборка цукрового буряка й т. ін.

В умовах планового соціалістичного господарства стандартизация типів і марок с.-г. машин має колосальне значення як з боку спрощення самого виробництва машин, так і з боку організації використання їх; не менш це стосується й тракторів, двигунів та електромоторів. При комплектуванні серійних с.-г. агрегатів необхідно розраховувати стандартну потужність двигуна й повне навантаження агрегата, щоб уникнути досить розповсюджених тепер випадків, коли двигун використовується на 20—30% своєї потужності через непристосованість причіпного приладдя, наприклад — бороньба, культивування й інше.

Виходячи з наших настановлень на ступінь механізації окремих культур й виробничої спроможності машинобудівельних заводів протягом другої п'ятирічки, сільське господарство УСРР орієнтовно озброюється такою кількістю складних машин і комбайнів:

	Кільк. тис. штук
Комбайнів зернових	40,0
„ цукр.-бурякових	12,2
„ по уборці бавовни	8,8
Кукурудзовбиральні Піккера	25,4
Культиваторів та машин по міжрядковій обробці	64,5
Картоплекопачів	13,4

Звичайно, цим переліком головніших с.-г. машин не обмежується розмір й якість технічного переозброєння сільського господарства протягом другої п'ятирічки. Спеціалізовані великі с.-г. підприємства будуть вимагати кожне в своїй галузі специфічних машин і обладнання, на перелік яких потрібно кілька каталогів. Загальна сума с.-г. машинопостачання по УСРР протягом другої п'ятирічки буде складати до 2,0 млрд. карбов. проти 400 млрд. карб. на протяві першої п'ятирічки.

Це замовлення соціалістичного сільського господарства безумовно зможе виконати наша власна машинобудівельна промисловість.

Треба також нагадати, що ця нова технічна база сільського господарства буде вимагати для свого обслуговування збудування великої мережі допоміжних підприємств й в першу чергу мережі машиноремонтних майстерень, для обладнання яких потрібна низка станкобудівельних та струментових заводів.

2,5 млн. НР тракторного парку, 250 тис. НР стаціонарних двигунів і до 1 млн. НР автомашин будуть вимагати щорічно до 2,5 млн. тонн нафти, газу, бензину й олій. Для цього потрібна розгалужена мережа нафто-сховищ та потрібна тара.

Кілька слів про електрифікацію сільського господарства. Не можна протиставляти електрифікацію трактору. „Чепухой и фантастикой является мысль, что трактор уже отжил свой век, что пришла пора перейти от тракторов к электрификации“ (Сталин)¹.

В галузі рільництва на протязі другої п'ятирічки основною енергетичною базою залишається трактор, який за даних техніко-економічних умов найбільш доцільно використовувати як саморушійний двигун. Ідеальним же двигуном для стаціонарного використання й приведення в рух складної системи машин, територіально не з'єднаних між собою єдиною механічною трансмісією, безумовно є електромотор. Не ставлячи собі за мету здійснення повної електрифікації на протязі другої п'ятирічки, сільське господарство буде в основному користуватись електрикою з загальної мережі промислових та районних станцій, яка обмежує територіально так і по об'єктах та обсягу запровадження електрифікації сільського господарства. Лише у виключних випадках, при наявності дешевих первісних природних енергоресурсів будуть будуватись сіль-госп. електростанції спеціального призначення. Таким чином, райони електрифікації сільського господарства будуть розташовуватись обмеженою смугою по лінії високвольтних передач.

Головними об'єктами електрифікації є скотарство, іригація та с.-г. допоміжні переробчі підприємства; втілення електрики в рільництво покищо обмежене.

В галузі скотарства вимагають електрифікації такі процеси: виготовлення й подача корму, електродоїлка, вентиляція, обслуговування інкубаторно-брудерних станцій, подача води, внутрігосподарчий транспорт, первісна переробка продукції (сепарування молока, охолодження й т. п.), освітлення й т. п. процеси, що зосереджуються на території садиби великої індустріялізованої тваринницької ферми.

Іригація буде вимагати електричну енергію в першу чергу для підйому води, а також для всіх виробничих процесів на зрошених масивах в тому разі, коли по технічних умовах вони будуть електрифіковані. Головнішими районами електрифікації с. г. будуть райони Донбасу, Наддніпрянщини, Прибузький, Наддністрянщини та райони приміських смуг.

Поруч з панівною ролею трактору в рільництві все ж розвиток електрифікації с. г.-ва протягом другої п'ятирічки набуває значних розмірів. Загальна потужність електромережі сільсько-господарського призначення на протязі наступної п'ятирічки збільшиться із 25 тис. кв. до 500 тис. кв. На фоні загального соціально-економічного переустрою сільського господарства роля електрики не просто зростає кількісно, але вона становиться одним з головних чинників соціалістичної перебудови на новій енергетиці, що покладе в майбутньому остаточно підвалини для усунення протилежності між містом й селом. Безперечно, що за електрикою наше комуністичне майбутнє, й друга п'ятирічка дасть великий досвід в справі повної, цілковитої електрифікації всіх виробничих процесів в сільському господарстві на обмеженій кількості об'єктів

¹) Останнє слово т. Сталіна [на політич. звіт ЦК на XVI з'їзді ВКП(б)].

з тим, щоб в перспективі генерального плану мати готову технічну формулу для остаточного завершення соціалістичної реконструкції сільського господарства на базі електрики. Для конкретного уявлення обсягів об'єктів електрифікації с. г. на другу п'ятирічку наведемо такі схематичні й орієнтовні цифри:

Об'єкти електрифікації	Обсяг	Кільк. підпр.	Могутність електроустановок в т. кв.	Корисне споживання електр. в міл. кв/годин
Молочарські ферми	1 м. голів	1.500	110,0	350,0
М'ясовідгодівні та свинарські ферми	до 3 м. гол.	1.300	160,0	520,0
Птахівничі ферми й інкубаторно-бруд. станції	—	до 500	20,0	68,0
Разом скотарство	—	3.300	290,0	938,0
Зернорадгоспи	100 т. га	21	16,0	42,0
МТС	—	200	24,0	30,0
Іригація	708 т. га	—	110,0	400,0
Машинно-електричні станції та агрокомбіати	—	6	10,0	17,0
Дрібні підприємства по переробці с.-г. продукції електро-молотильні пункти, ангари й т. п.	—	—	50,0	173,0
Всього	—	—	500,0	1.600,0

Найбільше можливостей до електрифікації сільського господарства являють собою райони Донбасу, чому буде сприяти, з одного боку, густа мережа промислових підстанцій та майже повна електрифікація залізниць, до електромережі яких можуть включатись безпосередні с.-г. підприємства, а з другого — наявність об'єктів, що потребуватимуть значної кількості електроенергії — розгалужене товарне тваринництво та зрошувальні городи.

В подібних умовах перебуватиме сільське господарство на зрошувальних масивах в районі впливу Дніпробудівського кільця висковольтних передач та Наддністрянський садовогородний масив.

* * *

Головною засадою соціалістичного виробництва є — підвищення продукційності праці на основі максимального використання продукційних сил і досконалих способів організації так праці, як і самого процесу виробництва на засадах найновіших досягнень науки й техніки.

Плянвання сільського господарства, а саме — визначення виробничих завдань та розміщення цих завдань територіально та по виробничих одиницях мусить базуватись на точному учеті народньогосподарського замовлення соціалістичному (плановому) сільському господарству. Це замовлення мусить складатися із точного обрахунку потреб в таких

окремих частинах: а) потреби промисловості в с.-г. сировині; б) потреба в продуктах харчування населення; в) виробничі потреби самого сільського господарства на відпродукцію (насіння, посадковий матеріал, кормові ресурси); г) виробництво за межі республіки для задоволення потреб СРСР та експорту й нарешті, д) запасні фонди.

Розмір і предметний склад народогосподарчого замовлення визначають виробничу структуру сільського господарства республіки, обсяг й співвідношення його галузів. Крім визначення народногосподарського замовлення другим моментом в соціалістичному плануванні сільського господарства є — раціональне розміщення цього замовлення на території республіки на основі правильного урахування економічних факторів й природних можливостей, гарантуючих забезпечення найвищої продуктивності праці.

У відмінні від (даремних) спроб буржуазної економічної науки дати теорію розміщення с.-г. виробництва на основі виключно природних факторів та вимог ринку, соціалістичне народне господарство буде розміщати в другій п'ятирічці виробничі сили сільського господарства в сполученні з розвитком промисловості та транспорту на основі одночасного максимального використання природно-кліматичних умов. На основі досягнень науки й техніки ми мусимо пристосувати в більшій мірі природу (рослину й тварину) до вимог соціалістичного розміщення шляхом належного добору їх. Ми не повинні йти за історично утворившимся (на основі закономірностей капіталістичного суспільства) районуванням продукційних сил. Південний степ України до 1925 року не мав господарських посівів бавовника, кенаера, кунжуту, арахіса й т. п. субтропічних рослин, але на протязі останніх двох років ми заставили, за допомогою агрономічної науки й техніки, ці субтропічні культури рости там на десятках й сотнях тисяч гектарів з достатньою продуктивністю їх. Так справа стоїть і мусить стояти за цілим рядом нових культур і їх розміщенням в першу чергу відповідно до соціально-економічних вимог.

Найголовнішим фактором, що визначає порайонове розміщення продукційних сил та завдань сільського господарства — є соціалістична промисловість, розміщення якої обумовлює розвиток всього народного господарства. Зріст промислових центрів й міського населення на протязі другої п'ятирічки, завершення технічної реконструкції с. г., застосування хемії й електрики в с. г., проведення зрошення на великих масивах, все це утворює якісно новий тип с.-г. виробництва й вносить істотні зміни в порайонове розміщення його, порівняно з першою п'ятирічкою.

Згідно з настановами Союзного Держплану, сільське господарство кожного (економічного) району мусить цілком задовольнити потреби переробляючої промисловості, що працює на місцевій с.-г. сировині та повністю забезпечити постачання робочого й міського населення промислових центрів такими видами продукції, які споживаються свіжі й не вимагають далекої перевезки (молоко, овочі, фрукти, ягоди). Постачання цих центрів рештою с.-г. продукції мусить базуватися на найближчих до них с.-г. районах, з таким розрахунком, щоб в максимальній мірі розвантажити транспорт від перевозок с.-г. вантажів.

Підприємства легкої й харчової промисловості, так існуючі, як і запроєктовані на другу п'ятирічку, мусять бути забезпечені сировиною з найближчих районів, при чому, напрямом сільського господарства в цих районах мусить бути запроєктовано з урахуванням повного забезпечення потреб в сировині цих промислових підприємств. При переведенні реконструкції рільництва, кожна область мусить поставити завданням добути собі максимальну кількість продукції для забезпечення потреб місцевого населення зерновими продуктами, а скотарства — концентрованими

кормами. Скотарство в основному мусить розвиватись на місцевій кормовій базі.

Ось цими моментами й визначаються головні настановлення в справі розміщення народногосподарського замовлення та районування сільського господарства на другу п'ятирічку. Необхідно зазначити, що робота по розміщенню та районуванню с. г. є найскладніша частина соціалістичного планування, бо соц. план зможе бути справжнім планом лише тоді, коли він буде доведений не тільки до району, а безпосередньо до виробничої одиниці.

Здійснення плану технічної реконструкції сільського господарства забезпечить більшовицькі темпи побудови соціалістичного сільського господарства й зріст продукційності праці. Тракторизація і механізація головніших виробничих процесів неминуче звільнить значну кількість трудових ресурсів села, в наслідок чого виникне перерозподіл їх як в межах СРСР, так і поміж окремими районами республіки. Найбільші запаси трудових ресурсів перебувають в так званих аграрноперенаселених районах Вінницької та Київської областей, які зараз мають, порівняно з іншими районами УСРР, слабо розвинену промисловість, яка не зможе використовувати зайвих запасів праці села і буде протягом п'ятирічки основним поставником робочої сили як для забезпечення найбільш працевмісних промислових районів: Донбасу, Дніпровського Комбінату й частково інтенсивних с. - г. районів на зрошувальних масивах Подніпров'я та Придністров'я, а також для еміграції на Дальній схід й в нові промислові райони СРСР.

* * *

Протягом першого п'ятиріччя в сільському господарстві УСРР відбулися чималі зрушення в кількісних співвідношеннях окремих галузів, що можна бачити з загальних розмірів засівних площ і динаміки змін у співвідношеннях окремих груп культур.

	1927 рік	у %	1932 рік	у %
Вся засівна площа	23.879	100	30.189 ¹⁾	100
В т. ч.: зернові	20.254	84,8	20.810	68,9
технічні	1.489	6,0	3.471	11,5
кормові	1.184	9,2	3.568	11,8
картопля і городні			2.340	7,8

Таким чином, загальна засівна площа збільшилась в 1932 р. на 6,3 млн. га, або на 28⁰%, що становить граничні можливості мобілізації засівної площі коштом орнопридатних земель. Це збільшення припадає майже на самі технічні та кормові культури, площу яких збільшено майже втричі проти 1927 року; зокрема, площу під цукровими буряками збільшено з 422 тис. га 1927 року до 1.300 тис. га 1932 р., заведено нові технічні культури: бавовну на 200 тис. га, кенафу, рицину, південні коноплі тощо.

За стабільності засівної площі зернових, їх гуртова продукція збільшилася з 183 млн. центнерів 1927 р. до 226,6 млн. центнерів 1932 р. Це збільшення сталося, з одного боку, коштом загального підвищення врожайності окремих культур, а з другого — коштом поширення площі врожайніших і цінніших культур (озимої пшениці) і скорочення менш цінних (круп'яних).

Протягом минулої п'ятирічки в галузі тваринництва ми маємо поряд з великими організаційними і якісними досягненнями і чималі втрати. Насамперед, треба відзначити чимале зростання продуктивного тварин-

¹⁾ Разом з підсівними і післяживними культурами.

ництва в радгоспному і колгоспному секторі. 1932 р. велика рогата худоба в соціалістичному секторі становить 41,0% загального поголів'я по Україні, з них — у великих спеціалізованих молочних фармах 16,5% поголів'я; відповідно щодо свиней питома вага соцсектору становить 50,0% поголів'я, а в товарних фармах радгоспів і колгоспів — до 30,0%. Усе це якісно змінює характер колишнього дрібнотоварового селянського тваринництва, утворюючи умови до чималого наростання продуктивності худоби, що перебуває в умовах великих спеціалізованих товарних фарм соцсектору.

Продуктивне тваринництво, що почало розвиватися швидкими темпами, протягом перших двох років минулої п'ятирічки кількісно різко пішло на спад через дві головні причини: поперше, наслідком загостреної класової боротьби з куркульством, яке відповідало на суцільну колективізацію майже суцільною ліквідацією худоби і підбивало на це нестійку частину середняцтва, і, подруге, — наслідком частих випадків перекручувань керівництва на місцях („примусова колективізація“), що відзначено останньою постановою партії в цьому питанні.

В зв'язку з потребою підвищити на кінець другої п'ятирічки споживання людиністю м'яса й молочної продукції втриє проти сучасних норм харчування, перше і найголовніше завдання сільського господарства УСРР на другу п'ятирічку розв'язати тваринницьку проблему. Збільшення тваринницької продукції втриє потребує збільшення поголів'я худоби мінімум удвоє проти вихідного року, а це обумовлює відповідне збільшення кормової площі, тим більше, що розв'язання м'ясної проблеми відбуватиметься коштом свинарства і птахівництва, які, щоб виробити одиницю ваги м'яса, потребуватимуть 4—6 одиниць зерна.

За обмежених земельних запасів УСРР розв'язання кормової проблеми має відбуватися, з одного боку почасти коштом неминучого скорочення засівної площі під продовольчі зернові, що йшли раніше на вивіз, а з другого — коштом підвищення врожайності.

Протягом цього п'ятиріччя сільське господарство УСРР майже цілком використало ресурси орнопридатних земель, і дальша мобілізація окремих земель повинна буде йти коштом меліорації непридатних земель. Однак, цей шлях поширення сільськогосподарської території взагалі є для найближчого періоду дуже дорогий, довгий і тому обмежений у своєму обсязі, тим більше, коли мати на увазі можливість дешевшого охоплення незасвоєних орнопридатних земель південно-східних країв Союзу й Сибіру, хоч би й коштом екстенсивного їх використання.

Обстановка, що історично склалася, визначила в Союзі місце сільського господарства УСРР на початку першого п'ятиріччя, як житниці Союзу і головного цукрового району. Широке розгортання радянського будівництва сільськогосподарських машин і тракторобудівництва за останні три роки поклали початок швидким темпам засвоєння орних земель під зернові культури в південно-східних краях Союзу, при чому Україна незмінно лишалася в ролі пшеничної бази Союзу. Перспективи найближчої реконструкції сільського господарства „споживчої“ смуги (Ленінградська, Іваново-Вознесенська, Нижньогородська області) на продуктивну, тобто таку, що задовольняє в основному попит людини цих областей на сільськогосподарські продукти, а також перспективи чималого поширення зернової продукції коштом незасвоєних земель південного сходу, — утворюють умови до звільнення в майбутньому сільського господарства УСРР від ролі зернового району Союзу.

До останніх років головний зерновий район України становив Степ, що давав коло 70% усієї товарної продукції зернових культур. Велетенський розвиток промисловості УСРР, яка головним чином те-

риторіяльно розподіляється в районах Степу, наступає на Степ, визначає відповідні замовлення сільському господарству і потребує реконструкції сучасного зернового напрямку господарства і переходу його до вищих форм інтенсивного розвитку.

Сільське господарство на території сучасного Донбасу в 2 млн. га до 1930-31 року становило типовий зерновий район. Перспективи промислового розвитку Донбасу з його чотиримільйовою людністю протягом найближчих 2-3 років перетворять сільське господарство Донбасу на високоінтенсивний тип приміського господарства городницько-тваринницького напрямку, яке не тільки не зможе дати експортного зернового сальдо, але й чималою мірою потребуватиме дозову зернофуражу і м'яса з сусідніх районів.

Промислові комбінати, що розвиваються на базі Дніпрельстану і Криворіжжя, ставлять такі самі вимоги до сільського господарства свого району, як і Донбас, отже, і шляхи реконструкції сільського господарства центрального району Степу подібні до Донбасу з тою особливістю, що смуга горішньої Наддніпрянищини, що лежить в сфері впливу Дніпрельстанівського кола високовольного пересилання на зрошуваних масивах, даватиме зайвину городницької і тваринницької продукції для сусідніх районів Донбасу, а також для харчової промисловості.

Спорудження греблі на Нижньому Дніпрі наступного п'ятиріччя розгортає нові перспективи реконструкції приморської посушливої смуги на базі зрошуваного масиву, на площі до 530 тис. га нетто в районі південних технічних культур, з охопленням території в 1,5—2 млн. га, з них до 500 тис. га бавовни.

Нарешті, з зернового Степу випадають райони приміських господарств Херсона, Николаєва, Одеси, а також Дніпрянський зрошуваний масив виноградно-садово-городній, на площі понад 100 тис. га (нетто) зрошуваних культур.

Таким чином друге п'ятиріччя кладе початок корінної реконструкції сучасного зернового господарства Степу і поступовому переходу його, відповідно до народно-господарських потреб, на вищий щодо продуктивності щабель розвитку провідних галузів — тваринництва, південних технічних культур, садівництва і городництва. Зазначені зони інтенсивного напрямку сільського господарства зернового Степу, природно, мають справити свій вплив на реконструкцію решти суміжних з ними зон Степу в напрямку інтенсифікації зернового господарства і посилення ролі продуктивного тваринництва. Слід також підкреслити, що вигідне територіальне становище зернових районів Степу з погляду експорту, раніше доспівання пшениці, отже, і з'явлення її на європейських ринках, а також вища і гарантованіша врожайність пшениці (озимої), ніж у новозасвоєних південно-східних районах СРСР — зобов'язує УСРР, в усякому разі, не зменшувати протягом другого п'ятиріччя пересічних розмірів вивозного сальдо зернових, і насамперед пшениці, проти цього п'ятиріччя.

Було б неправильно робити настанову вже в другому п'ятиріччі на докорінну зміну зернового напрямку сільськогосподарського Степу в цілому у перехід його до інтенсивних форм — тваринницького напрямку і південних технічних культур. Все ж таки треба підкреслити, що позначені тенденції розвитку цілого народногосподарського комплексу України і, насамперед, розвитку і розміщення промисловості, неминує потребуватимуть реконструкції в такому напрямку сільсько-господарського Степу. Ця реконструкція має бути закінчена протягом першого п'ятиріччя в районах Донбасу, Дніпропетровського, Запорізького, Нікопольського і Криворізького комбінатів, приморської смуги південних технічних культур і Наддністрянського садово-городницького району, які

разом охоплюватимуть площу не менш 50% цілої площі теперішнього зернового Степу. Решта Степу матиме переважно зерновий напрямок сільського господарства.

Щодо лісо-степової частини УСРР, то тут сільське господарство продовжуватиме форсованим темпом ті тенденції розвитку, що позначалися в першому п'ятиріччі, а саме: чимале поширення продуктивного тваринництва на базі поширеної кормової бази коштом скорочення площі споживних зернових культур, зведення післяжнивних і підсівних культур, невеликого поширення площі під технічні культури.

Величезне зростання потреб соціалістичної індустрії, як на найцінніші продукти харчування, так і на сільськогосподарську сировину, наявність поближких великих центрів індустрії (Донбас, Дніпрокомбінат, Харків і інші), загальна висока щільність залюдненості УСРР, потреба забезпечити протягом другої п'ятирічки продуктами харчування в 2-3 рази більше проти кінця першої п'ятирічки і поліпшити якісний склад норм харчування насамперед коштом тваринницьких продуктів, усе це, при обмежених можливостях збільшення засівної площі, вимагає від сільського господарства УСРР колосального напруження і високих темпів піднесення продуктивності сільського господарства коштом його інтенсифікації.

Відповідно до соціального замовлення сільському господарству на другу п'ятирічку структура засівних площ матиме такий вигляд:

	1932 р.		1937 р.	
	тис. га	у %	тис. га	у %
Вся засівна площа . .	29.689	100,0	30.000	100,0
В т. ч.: зернові . . .	20.870	70,0	19.500	65,0
технічні . . .	3.471	11,6	4.850	16,2
кормові . . .	3.068	12,0	3.600	12,0
крім того підсівні і післяжнивні . . .	+ 500		+ 2.860	
картопля, баштани і городи! . . .	2.340	7,7	2.050	6,8
Вся площа засіву разом з повторними і підсівними культурами .	30.589		32.860	

Таким чином, засівна площа за друге п'ятиріччя збільшується тільки на півмільйона гектарів, токі як площа під культурами збільшується на 2,27 млн. га коштом повторних і підсівних культур. При загальному зниженні площі під зернові на 1,3 млн. га склад зернових змінюється в бік чималого зниження продовольчих коштом поширення фуражних, при чому засіви жита на $\frac{2}{3}$ призначається на кормові цілі. Гуртова продукція зернових збільшується з 227,6 млн. центнерів 1932 року до 281,6 млн. центнерів (+24%) і розподіляється так: на харчування людности 30%, худоби — 40,6%, і вивізне сальдо — 14,6%. Експортний контингент зернових становитиме 41,2 млн. центнерів, з них 37,0 млн. центнерів пшениці, решта — броварський ячмінь і зернові бобові. Технічні культури збільшуються на 1,4 млн. га коштом збільшення вдвоє текстальних (1075 тис. га 1937 р. проти 516 тис. га 1932 р.) і на 600 тис. га олійних. Площа кормових культур збільшується вдвоє коштом підсівних і післяжнивних культур.

Площа під садами збільшується з 376 тис. га 1932 р. до 750 тис. га 1937 р.; ягідники збільшуються з 32,4 тис. га до 100 тис. га, виноградники — з 69,3 тис. га до 200 тис. га.

Розвиток скотарства в УСРР зможуть характеризувати такі цифри забезпеченості худобою на 100 га орної землі та на 100 душ людності.

	Кількість голів на 100 га орної землі			Кількість голів на 100 душ людності		
	Великої рогатої худоби	Корів	Свиней	Великої рогатої худоби	Корів	Свиней
Україна 1932 р. . . .	20,2	10,2	17,5	20,9	10,4	17,6
„ 1937 р. . . .	26,4	12,0	29,5	26,2	12,0	29,0

На базі загальної соціалістичної реконструкції сільського господарства наше скотарство якісно розвиватиметься швидкими темпами і безумовно протягом п'ятирічки зможе не тільки догнати, а ще навіть перегнати щодо продуктивності ряд передових капіталістичних країн, бо воно має для цього великі потенціальні можливості.

Більші, ніж запроектовано, темпи розвитку великої рогатої худоби і, зокрема, молочарства, обмежені біологічними можливостями зростання череди; щодо інших видів продуктивного скотарства (свинарство, птахівництво, кролівництво), то тут ми маємо обмеження з боку кормових ресурсів, за визначеного напрямку сільського господарства. Збільшення кормових ресурсів коштує підвищення врожайності і збільшення продуктивності худоби раціонального годування й утримання — ось ті головні шляхи, якими треба йти в справі підвищення продуктивності нашого тваринництва.

Запроектовані в галузі тваринництва визначаються такими показниками.

Поголів'я в 1937 р. має становити (в тис. гол.): великої рогатої худоби — 8,980, в т. ч. корів — 4.100; свиней — 10.000, овець — 5.450, птиці (основного поголів'я несучок) — 80.000, кролів — 4.000, коней — 4.860.

Продукція тваринництва 1937 р. має становити (в тис. тонн): м'ясо — 8.280, м'яса — 1.448, яєць млн. штук 5.480.

Поголів'я запроєтовано відповідно до біологічних можливостей зростання череди і кормових ресурсів. М'ясну проблему розв'язується в основному коштом свинарства і птахівництва. Продукція тваринництва має забезпечити соціалістичне замовлення за нормами в 2—3 рази більшими, ніж наприкінці першої п'ятирічки, і утворити невеликі вивізні ресурси м'яса і до 400 млн. штук яєць.

В зв'язку з напруженням у кормо-фуражному балансі треба в дальших запроєктованих, при поглибленому опрацюванні кормового балансу переглянути склад зернових кормових культур і деяких технічних. Зокрема — цукровий буряк становить не тільки технічну культуру, але й кормову (гичка, жмаки, патока). Сухі жмаки є цінний концентрований корм, який можна використати за межами цукрових районів відносно багатих на кормові засоби. Вибираючи олійні культури треба зважати не тільки технічний вихід з га олії, але також кількісний і якісний вихід з га макухи. І нарешті, найурожайніші озимі жито й пшениця, як кормові культури, покищо стоять поза конкуренцією з яровими фуражними культурами, отже треба зрестися від споконвічного упередження нібито жито та пшениця є лише споживчі культури.

Треба також переглянути технологічні процеси в сільсько-господарській промисловості, що дає кормові покидьки, з погляду збільшення кормових ресурсів, не порушуючи економічності самої техніки. Проблема безперервного виробництва в цукровій промисловості і сухі жмаки, високоякісне млино більшості зернових культур і його споживчі сумішки для збільшення кормових послідів, проблеми комбікормової промисловості тощо.

Центральним завданням цілої сільсько-господарської п'ятирічки має бути поліпшення якісних показників взагалі і зокрема підвищення врожайності і продуктивності тваринництва.

Щоб підвищити та усталити врожайність, треба здійснити: сортозміну, яровізацію, скорочення часу засіву, своєчасне якісне оброблення ґрунту, акуратну підготовку полів, боротьбу з бур'янами та шкідниками і інші заходи. Відстала тепер хемічна промисловість повинна заіквідувати своє відставання. Щоб задовольнити нормальні потреби сільського господарства на хемічні добрива в другій п'ятирічці, хемічна промисловість має дати їх таку кількість, щоб забезпечити на початку п'ятирічки цілковите здобрення цукрових буряків та інших найцінніших технічних культур — конопель махорки, до середини п'ятирічки — всіх технічних культур, половини городів та картоплі, частини трав і однієї чверти озимої пшениці, а на кінець п'ятирічки — повну хемізацію всіх культур.

Поряд з хемічними добривами треба звернути увагу на вживання тгною, його переховування та використання, а також використання послідів промисловості (зокрема — дефекаційна грязь), покидьків та стічних вод міст, використання торфу і поширення сідерацій.

Завершення соціалістичної реконструкції сільського господарства, довершена організація праці, закінчення в основному механізації сільського господарства, що утворює можливості до своєчасного і високоякісного оброблення ґрунту, догляду за культурами і збирання врожаю і, нарешті, чимале збільшення мінерального і гноевого здобрення — усе це дає досить підстав, щоб запроєктувати підвищення врожайності на кінець другого п'ятиріччя на 50-60% проти пересічної за це п'ятиріччя. Пересічна зважена для УСРР по всіх зернових культурах за це п'ятиріччя дорівнює 9,2 центнерів з га, на кінець другого п'ятиріччя імовірна зважена буде не менше 14,7 центнерів з га, що становить приріст продукції зерна на 60%¹⁾. Урожайність цукрових буряків запроєктовано в 225 центнерів 1937 р. проти 153 центнерів 1932 р., соняшника — 9,0 центнерів проти 7,2, сої — 11,0 центнерів проти 7,9, бавовни — 5,0 центнерів проти 3,5.

Більшовицьке розв'язання проблеми боротьби з посухою має ставити одну з найголовніших умов підвищення врожайності в посушливих районах Степу. Паралельно з запровадженням довершених способів „сухого землеробства“ треба далі поширювати зрошувані площі, як радикальний засіб боротьби з посухою. На кінець другого п'ятиріччя передбачається збільшити зрошувані площі з 150 тис. га до 1 млн. га з застосуванням дощування на 200 тис. га, що становитиме до 10% від загальної площі посушливої смуги Степу.

Зрошувані площі призначаються насамперед для цінніших південних технічних культур, городництва, садівництва, виноградарства, і частково під кормові культури. Слід відзначити, що зрошувані площі утворюють умови до корінної перебудови теперішнього зернового господарства Степу на цілком нових основах. До специфічних заходів боротьби з посухою треба також долучити поширення площі полезахисних смуг у

¹⁾ Пересічна зважена врожайність по СРСР на кінець другого п'ятиріччя становитиме 11,5 центнерів з га, що дасть збільшення проти пересічної минулого п'ятиріччя на 40%.

1937 р. до 300 тис. га, організацію водойм і ставків з водняним дзеркалом на площі 6 тис. га., широке застосування снігозатримування, ліквідацію ярів тощо.

Підвищення якісних показників тваринництва можна гарантувати насамперед правильною організацією кормового клину, раціоналізацією годування, а також підвищенням технічної бази тваринництва в промислових товарних фармах соціалістичного сектору сільського господарства.

Тваринницькі радгоспи, як головні провідники досягнень науки й техніки в галузі тваринництва, поруч з розгортанням роботи коло збільшення продукції, повинні показати зразки технічної реконструкції тваринництва сумезним колгоспним фармам і бути за приклад високих показників продуктивності праці та найменшої собівартості продукції. Щоб прискорити швидкостиглість худоби, і збільшити виходи треба застосувати масову метизацію худоби, широко вживаючи штучне запліднення та мобілізувати всі племінні ресурси і розгорнути племінну справу.

Кінчаючи перелік найголовніших моментів та настанов у справі соціалістичної перебудови сільського господарства, треба підкреслити, що для соціалістичного сільського господарства сума всіх різноманітніших завдань на другу п'ятірічку зводиться в основному до: а) дальшого розгортання та якісного поглиблення роботи радгоспного сектору, який повинен стати за зразок великих соціалістичних підприємств, б) організаційного зміцнення колгоспного сектору, в) завершення будівництва мережі МТС, а також г) до корінної перебудови технічної бази, розуміючи під технічною базою не тільки обсяг та якість енергетики і системи машин, а паралельно з цим і суму агро-зоотехнічних заходів. Завершення технічної реконструкції сільського господарства і структурні зміни сільсько-господарського виробництва ставлять в осередок уваги опанування техніки, як для засвоєння механізації сільського господарства, так і для широкого втілення агрозаходів, найновіших досягнень агрономічної науки. В зв'язку з цим особливу увагу треба зосередити на готуванні кадрів—інженерно-агрономічних, трактористів, комбайнерів, кваліфікованих робітників. Готуючи масові кадри треба пам'ятати, що для обслуговування великого спеціалізованого сільсько-господарського підприємства нам потрібні не універсальні агрономічні „всезнайки“, яких готували в недалекому минулому для обслуговування дрібного, хоч би й колгоспного господарства, а кваліфіковані фахівці-техніки, знавці машин тварин, рослин або окремих сільсько-господарських технічних та технологічних процесів, бо „техніка в період реконструкції вирішує все“.

(Сталін).

Легка промисловість України у другій п'ятирічці¹⁾

XVII партконференція, давши чіткі директиви до 2-го п'ятирічного плану, разом з тим визначила й шляхи задоволення дедалі все більших матеріально-побутових потреб трудящих: „на основі ліквідації і паразитичних елементів загального росту народного прибутку, що йде цілком на поліпшення побуту трудящих, маємо досягти більшого піднесення добробуту робітничих і селянських мас“.

Відповідно до вирішень XVII партконференції проектується таке розгортання найважливіших галузів промисловості, яке б могло забезпечити потроєння пересічних норм душевого споживання трудящих Союзу на кінець другої п'ятирічки.

Здійснити це величезне завдання стає можливим завдяки успіхам нашої важкої індустрії, завдяки технічному переозброєнню народного господарства на основі потужної енергетичної, машинобудівельної і хімічної промисловостей, завдяки досягнутим успіхам усуспільненого сільського господарства та ліквідації культирства як класу на базі суцільної колективізації.

Усе це створює передумови для значного розвитку соціалістичного господарства, тим самим підводячи потужну сировинну базу під розвиток легкої промисловості.

Географічне розміщення легкої промисловості в другому п'ятиріччі має базуватися на тих загальних принципах, що покладені в основу соціалістичного розміщення промисловості взагалі має виходити з завдання рівномірного розміщення продуктивних сил країни. Виключну важливість раціонального розміщення промисловості підкреслив на XVI з'їзді ВКП(б) тов. Сталін, сказавши, що „як би не розвивали народне господарство, не можна обійтися без питання про те, як правильно розмістити промисловість — як провідну галузь народного господарства“... Тов. Ленін такими словами, присвяченими плянові науково-дослідчих робіт накреслив принципи розміщення продуктивних сил: „У цьому пляні повинні виходити з раціонального розміщення промисловості в Росії, з погляду близькості сировини та можливості найменшої втрати праці при переході від обробітку сировини до всіх дальших стадій обробітку“... (Ленін, зб. творів, видан. II, т. 22, стор 334).

Щодо розміщення об'єктів будівництва, то різниця між легкою і важкою промисловістю полягає в тім, що легка промисловість стоїть ближче до споживача, і в ряді галузів промисловості розподіл готової продукції впливає на розміщення більше, ніж у важкій промисловості, яка через характер виробничого процесу в основному залежить від розміщення палива та сировини далеко більше, ніж легка промисловість.

При розміщенні легкої промисловості треба виходити з завдання індустріалізувати відсталі райони республіки, з завдання подолати протилежність між містом і селом з моментів національної політики партії.

¹⁾ Порядком обговорення.

Усі галузі промисловості з погляду економічних мотивів географічного розміщення у 2-му п'ятиріччі ми класифікуємо на 3 групи:

1) галузі, де в розміщенні переважають мотиви наближення до сировинної бази (до таких галузів належить бавовняна, шовкова, шкіряна, порцеляно-скляна галузі і галузь луб'яних волокон);

2) галузі, де переважають мотиви розподілу готової продукції (швальна, трикотажна, взуттєва, жирно-парфумерна і поліграфічна галузі);

3) галузі, розміщення яких тягнеться до інших галузів легкої промисловості, а також важкої; до таких галузів належить: кістко-обробна промисловість, промисловість чинбових речовин, шовко-ткацька (на штучному шовку) і інш.

Розглядаючи з цього погляду можливості й перспективи розвитку легкої промисловості згаданих 3-х груп, треба відзначити винятково сприятливі умови розвитку цих галузів в УСРР. Тут дійсно маємо гармонійне сполучення всіх передумов для розвитку легкої промисловості. УСРР має і сировинну базу для першої групи і компактний район споживання (питома вага населення УСРР становить до 20% у Союзі), що має вагу для другої групи, і, нарешті, має ряд інших галузів легкої і важкої промисловості, на базі яких можуть розвиватися галузі промисловості третьої групи зокрема, на Україні утворюється новий бавовницький район, де на кінець другого п'ятиріччя сіятиметься до 600 тис. га бавовни з урожайністю 6—7 центнерів, отже створиться сировинна база для розвитку в УСРР бавовняної промисловості.

Великі масиви площей під технічними культурами — конопель, як північних так і південних, льону, а також ряду новолуб'яних культур — кенафи та канатнику, що разом досягають засіву 650 тис. га, — загалом становлять потужну сировинну базу для значного розвитку промисловості луб'яних волокон, який забезпечує задоволення потреб у кручених виробах лантухах та технічних тканинах не тільки УСРР, але й інших республік, що економічно тяжать до УСРР.

Колосальні природні багатства УСРР в частині мінеральної сировини (каоліни, вогнетривкі матеріали, кварцевий пісок, польовий шпат), а також виробництво на Україні лугів, зокрема соди — усе це сприятливо сполучається в ряді місць України з місцевим паливом (торф, буря вугілля), тим самим створюючи передумови для значного розвитку порцеляно-скляної промисловості, що також може задовольнити потреби не тільки УСРР, а й ряду інших республік. Не менш серйозні передумови має УСРР, і для розвитку шерстяної промисловості. Хоча УСРР навіть на кінець п'ятиріччя і не буде ще являти собою потужної сировинної бази в частині шерсті, бо на кінець п'ятиріччя передбачається зібрати шерсті всього до 5 тис. тонн замість потрібних для шерстяної промисловості 15 тис. тонн, проте якщо взяти на увагу, що питома вага натуральної шерсті в готових тканинах матиме пересічно не більше як 30% частина яких до того ж покривається ресурсами УСРР, а решта — 70% — припадає на сировину якої УСРР матиме достатню кількість (бавовна, штучна шерсть, катонін і т. д.), то, виходячи з принципу раціонального розміщення, УСРР може претендувати на чималий розвиток сукняної промисловості, мавши для цього сировинні ресурси.

Розвиток на Україні шовківництва, що вже в перші роки другої п'ятиріччя має набутти на Україні великого розміру, створить сировинну базу для розвитку на Україні і шовкової промисловості. Збудування по найбільших промцентрах УСРР великих м'ясокомбінатів створить сировинні передумови для розвитку шкіряної промисловості, і, нарешті, на основі використання місцевих видів сировини (солома колосових культур, стебла кукурудзи, солома льону кудряшу, віддубина) на Україні має вельми розвинути паперова промисловість.

Якщо перша група, цебто ті галузі промисловості, в розміщенні яких переважають мотиви наближення до сировини має підставу для значного розвитку в УСРР, то не меншу підставу для розвитку в УСРР мають і галузі другої групи, для яких переважають мотиви розподілу готової продукції. Значний масив людності УСРР, загальні соціально-реконструктивні зрушення протягом другої п'ятирічки, настанови XVII партконференції на потроєння норм споживання — створюють умови для розвитку цих галузів.

Треба відзначити, що хоч протягом першого п'ятиріччя легка промисловість УСРР і дійшла значного розвитку, виконавши фактично п'ятирічку за 3—3½ роки, однак технічний рівень легкої промисловості УСРР, як і загальний розмір продукції, вельми ще відстають від технічного рівня та розміру продукції по СРР: Навіть ті галузі промисловості, що мали всі підстави розвиватися на території УСРР, розвинуті дуже мало і потреби людності УСРР в ряді речей навіть таких, що їх виробництво тяжить до району споживання, фактично задовольняються завозом з інших республік, що нераціонально завантажує транспорт, і спричиняється до зайвих витрат праці і т. інш. За приблизними підрахунками, в 1932 р. в УСРР державна промисловість має виробити речей широкого споживання на одну душу людності пересічно на 33 крб., тимчасом, як по Союзу їх виробляється на 56 крб. Маючи на увазі, що в УСРР є всі потрібні передумови для розвитку легкої промисловості, не можна вважати за нормальне таке співвідношення в рівнях розвитку легкої промисловості.

Це запроектування другої п'ятирічки базується на вирішеннях XVII партконференції про потроєння виробництва речей широкого споживання. Однак, беручи цю настанову, не можна підходити до неї арифметично, а треба виходити з того чи є передумови для розвитку кожної галузі окремо, обгрунтовуючи можливість і потребу в розвитку тої чи іншої галузі в УСРР. Не ставлячи завданням і не прагнучи творити в Україні автаркію, слід відзначити, що в основу даного запроектування покладено принципи найраціональнішого географічного розміщення, що їх ухвалила НКЛП СРСР та Всесоюзна конференція в справі розміщення продукційних сил.

На даній стадії роботи над п'ятирічкою, виходячи з зазначених передумов для розвитку легкої промисловості, ми *орієнтуємося на зріст продукції під кінець другої п'ятирічки до 6,3 млрд крб. проти 1,2 млрд. крб. в 1932 р.*, цебто накреслені для України темпи розвитку легкої промисловості вищі, ніж запроектовані по СРСР (в 3,7 рази). Такі підвищені темпи для УСРР обумовлюються з одного боку, потребою підтягнути відносно відсталу легку промисловість УСРР проти інших районів Союзу, а з другого боку тим, що виявлено нову багатішу сировинну базу (люб'яні культури, бавовна і т. д.).

Щоб забезпечити такий зріст продукції, потрібно реконструювати теперішні підприємства і збудувати ряд нових фабрик та заводів. Виходячи з цього, загальний розмір капіталовкладень у легку промисловість ми орієнтовно визначили на п'ятиріччя в 1,2 млрд. крб. Треба сказати, що не тільки зазначений кількісний зріст характеризує розвиток легкої промисловості у другому п'ятиріччі. Перед легкою промисловістю стоїть завдання технічно реконструюватися і підвести нову технічну базу, відповідно до вирішення XVII партконференції. Тому, у другій п'ятиріччї мають бути відбиті корінні зрушення в організації та техніці виробництва, використання всіх досягнень світової й радянської техніки, з тим щоб забезпечити досягнення найперевіжних рекордних показників ефективності — продукційності праці, собівартості і корінного поліпшення якості продукції.

* * *

Кладучі в основу запроектування ці кількісні та якісні моменти, розвиток окремих галузів промисловості у світлі другої п'ятирічки матиме такий вигляд.

Промисловість луб'яних волокон

Сировинна база в засівах зростає на кінець п'ятиріччя до 650 тис. га, при чому північні коноплі зростають від 170 тис. га від 33 р. до 226 тис. га в 1937 р., коноплі південні — від 27 тис. га до 137 тис. га льон — від 117 до 239 тис. га, кенафа — від 2 до 25 тис. га і канатник — від 7,5 тис. га до 23 тис. га. Такий зріст засівної площі поруч з запроєктованою врожайністю на кінець другого п'ятиріччя (північні коноплі — 7 центн., південні — 10 цент. і льон — 4,5 цент. з одного га) не тільки цілком забезпечує намічений розвиток луб'яних волокон на Україні, але й дає можливість утворити чималий сировинний резерв. Намічена повна механізація процесів первісної обробки луб'яних волокон, також сприятиме як збільшенню виходу волокна так і поліпшенню його якості.

Відповідно до розгортання зазначеної вище сировинної бази розмір продукції в цінах 1926—27 року зростає по промисловості луб'яних волокон від 40,5 млн. крб. в 1932 р. до 237 млн. карб. в 1937 р., при чому зріст продукції лантухів намічено від 30 млн. в 1932 р. до 114 млн. на кінець п'ятиріччя, канатів прядив'яних від 6,3 тис. т. до 21,3 тис. т., снопов'язального шпагату від 6 тис. т. до 14 тис. тонн. Разом з тим, запроєктовано розвинути виробництво брезенту лляного та прядив'яного — до 31 млн. кв. м., і також виробляти значну кількість пожежних рукавів, елеваторних бинд і транспортерів, що їх досі на Україні не вироблялося. Треба зазначити, що промисловість луб'яних волокон до 1932 року в основному базувалася на імпортовій сировині, от як джут, сизаль, маніла тощо. Якщо взяти питому вагу споживання, то джуту споживалося, в 1930 р. 95%, в 1931 р. — 66,7% сизалі та маніли споживалося на снопов'язальний шпагат в 1930 р. 100%, в 1931 р. — 44,1% і т. д. Уже в 1932 р. зроблено чималий крок до звільнення від імпортової сировини: питома вага джуту знижується до 38,3% і сизалі до 37,5%, проте за імпортовою сировиною в плані 1932 року ще залишається чимале місце, нашу п'ятирічку побудовано на цілковитому звільненні від імпортової сировини.

Технічна реконструкція прядивно-джутової промисловості має піти по лінії запровадження „Геклінг“ — машин для прядива місцевого ручного чесання, по лінії заміни прядивних автоматів на досконаліші, запровадження механічних хуткобіжних „Гільспіннінгів“, заміни найбільш спрацьованих прядивних ватерів хуткобіжними з автоматичним здійсненням катушок, заміни найбільш спрацьованого устаткування найдосконалішим, по лінії введення в снопов'язальних цехах системи короткого прядіння, що забезпечує найраціональніше використання сировини, а також по лінії автоматизації ткацьких верстатів. Промисловість луб'яних волокон у другому п'ятиріччі безпосередньо наближається до своєї основної сировинної бази, тобто найбільш вона буде поширена у Київській області, де проектується збудувати 6 нових підприємств. Щодо Одеської та Харківської областей, то тут розвиток промисловості луб'яних волокон в основному базуватиметься на реконструкції теперішніх підприємств в міру наявності сировини в найближчих районах і на збудуванні по-новому підприємству безпосередньо поблизу сировинних районів цих областей (Н. Буг — Одеської області, і Лубні — Харківської).

Бавовняна промисловість

Бавовняна промисловість для України є зовсім нова галузь промисловості. Під кінець п'ятиріччя вона має вельми розвинутись, спираючись

на місцеву бавовну. Площа засівів під бавовною в 1930 р. становила 20 тис. га, в 1931 р. 160 тис. га., на 1932 р. запроєктовано засіяти 200 тис. га, а в 1937 р. засівна площа має бути доведена до 600 тис. га, при чому пересічна врожайність має дійти 6—7 центн. з одного га. В 1937 р. буде одержано 360—420 тонн бавовни-сировини, або 115—135 тонн волокна.

Уже в 1931 р. при пересічній врожайності в 2,9 центн. окремі райони бавовництва і окремі колгоспи мали великі успіхи, які говорять про колосальні можливості для якісного піднесення бавовництва на Україні. Приміром, Бериславський район дав пересічну врожайність в 9 центн. з одного га, а колгосп ім Сталіна в цьому районі — до 15 центн. з одного га, Б. Олександрівський район — 4,5 центн., а колгосп „Червоний Металіст“ у цьому районі — 80 центн. з га, Генічеський район — 5 цент., а колгосп „Шлях хлібороба“ — у цьому районі — 13 центн. На 1932 р. пересічну врожайність з одного га запроєктовано в 3,45 центн.

Технологічні властивості українського волокна першого врожаю (1930 р.) випробувано по лінії бавовнопрядіння і ткацтва, а також у трикотажній промисловості. В результаті цих спроб виявлено можливість мати пряжу до № 32 доброї якості для зазначених виробництв. Дальше кількісне наростання української бавовни безперечно супроводитиметься і поліпшенням якості волокна; це стверджують хоч би дані державної інспекції якості від I/III 1931 р., які доводять, що українська бавовна має довжину волокна більшу від пересічносоюзних показників (54% усього волокна завдовжки 27—28 мм, 17,4% — 26—27 мм і 11,5% — 28—29 мм), а на міцність дає по основі № 32 показник 54,7. Усе це створить передумови для значного розвитку на Україні бавовняної промисловості.

Розгортання виробництва бавовняної промисловості має на меті забезпечити випуск бавовняних тканин, забезпечити пряжою трикотажну та суцільну промисловість, а також техноткань.

На основі використання зазначених сировинних ресурсів на 1937 р. запроєктовано випустити: пряжі товарової — 19,4 тис. тонн, тканин бавовняних — 184 млн. метрів; хусток 6 млн. шт. і вати — 20,5 тис. тонн. Загальний випуск продукції в ціновому виразі зростає від 5,5 у 1932 р. до 220 млн. карб. у 1937 р. Такий зріст виробництва буде досягнутий, крім реконструкції та розширення Київської ткацької і ватної фабрик, шляхом збудування одного комбінату на 200 тис. веретен, або 4,5 тис. верстатів у Херсоні, а також 2-х бавовняних прядильень по 100 веретен кожна — у Полтаві й Києві; крім того, проектується збудувати в Харкові ватну фабрику для забезпечення швальної промисловості. В 1937 р. починається будування другого бавовняного комбінату і третьої прядильні.

Асортимент бавовняних тканин пристосовується до технологічних властивостей волокна української бавовни і до тих завдань, що стоять перед п'ятирічкою бавовняної промисловості — збільшити питому вагу одяжних тканин. Виходячи з цього, у нас в основному вироблятимуть одяжні та підкладочні тканини і лише частково білизну. Запроєктований зріст випуску продукції тканин лише в невеликій мірі може задовольнити потреби УСРР (4 метри на душу, тимчасом як пересічносоюзна норма на кінець п'ятирічки становить 36 метрів).

Капітальні витрати на бавовняні галузі промисловості запроєктовано в сумі 96,1 млн. карб. Говорити про технологічні зрушення бавовняної промисловості важко, бо по суті ми утворюємо зараз нову галузь промисловості, і тому, будуючи прядильні та ткацькі фабрики, треба використати всі технічні досягнення. Запроєктований розвиток бавовняної промисловості потребуватиме за п'ятиріччя 700 тис. прядильних

веретен і 900 тис. ткацьких верстатів, соціалістичний рахунок на які вже зараз має бути перед'явлений нашому радянському машинобудівництву.

Шерстяна промисловість

Українська текстильна промисловість взагалі і шерстяна зокрема, являють собою здобуток Жовтневої революції. 1912 року на території України було 24 кустарних сукняних підприємства, що давали лише 700 тис. метрів сукняних тканин. На основі проведеної концентрації та реконструкції на кінець першої п'ятирічки ми маємо 13 підприємств, що за планом 1932 року мають дати понад 6 млн. метрів.

На кінець другої п'ятирічки розмір виробництва сукняних тканин проектується довести до 45 млн. метрів (з них 45,7 млн. метр. штучних тканин).

Таке збільшення продукції хоч і підвищує питому вагу сукняної промисловості УСРР у сукняній промисловості Союзу, проте цілковите задоволення всіх споживчих потреб не забезпечується. Це споживання коли виходить з союзних норм, по УСРР має дійти до рівня 70 млн. метрів.

Якщо за сурогатуванням залишиться все його значіння і разом з тим набагато поліпшиться якість продукції, питома вага натуральної шерсті становитиме 30,4%⁹, або, беручи абсолютно, 15 тис. тонн шерсті (в т. ч. грубої 8,5 тис. т., напівгрубої — 6 тис. т. і тонкої 0,6 тис. т.). Зате треба буде близько 16 тис. т. штучної шерсті 8 тис. т. бавовни та бавовняної пряди, близько 2 тис. т. катоніну і невелику кількість інших сурогатів.

Як же стоїть справа з покриттям попиту на цю кількість сировини? Щодо сурогатів, то в основному на Україні їх буде досить. Але потреба в натуральних шерстях, маючи на увазі стан стада овець в 1932 р. розвиток його на кінець п'ятирічки, без заводу маточного складу, забезпечуються лише на одну третину.

Поголів'я на весну 1932 р. досягає 2.750 тис.; отже, беручи збільшення стада на кінець п'ятирічки до 5,6 тис. шт. можна буде зібрати до 5,2 тис. тонн вовни.

Однак, усі дані говорять за те, що УСРР повинна і може досягти далеко більшої питомої ваги власних шерстей у сировинному балансі, активізувавши роботу органів НКЗему УСРР у розвитку вівчарства. Зокрема, уже зараз треба зрестися того погляду на розвиток вівчарства в УСРР, як на екстенсивну галузь сільського господарства, що не може знайти собі в УСРР належного місця в умовах максимального використання земель під зернові та технічні культури. Треба використати всі можливості для значного розвитку вівчарства на новій кормовій базі — використовувати відходи с./г. виробництва, буряківництва, хліборобства й т. д., а також кооперувати вівчарство з іншими галузями сільського господарства, давши вівчарству інтенсивний напрямок на тих началах, що існують в Америці, Німеччині й т. д.

Щоб забезпечити зазначений вище розмір виробництва на кінець другого п'ятиріччя, проектується реконструювати ряд теперішніх лаяних підприємств, довівши потужність кожного до 3,5—6 мм і загальнови-робничу потужність до 24 мм., а також збудувати 3 підприємства, де на одному вироблятимуть грубосукняні пальтові тканини, на другому — напівгрубі костюмні тканини і на третьому, що піде на кінець п'ятиріччя, — камвольні тканини.

Разом з тим, щоб підняти на вищий технічний рівень розроблення штучної шматкової шерсті, для підвищення якості тканин, запроєктовано збудувати фабрику штучної шерсті з виробничою потужністю на 20 тис. т.

Знов же таки, щоб підвищити якість продукції, центр ваги сурогатування переноситься на прядіння і під кінець п'ятиріччя питома вага тканин на бумажних основах знижується від 68% до 19%, залишаючись лише для костюмних тканин на старих підприємствах.

Як і інші галузі, шерстяне виробництво має в корені технічно реконструюватися, спеціалізуючись на певних видах тканин, уніфікуючи устаткування, заводячи нові типи устаткування і, зокрема, переходячи від селфакторного на ватерний спосіб прядіння.

Загальний розмір капіталовкладень по шерстяній галузі промисловості запроєктовано на п'ятиріччя в сумі 99,5 млн. крб., з них близько 34 млн. крб. на устаткування (160 тис. прядильних веретен, 300 комплектів чесальних апаратів 416 тис. крутильних веретен, 3000 ткацьких верстатів).

В основному сукняна промисловість розміщується у Харківській, Київській і Дніпропетровській областях, меншою мірою у Вінницькій та Одеській.

Разом з сукняною промисловістю чималий розвиток запроєктовано і для другої галузі шерстяної промисловості, а саме для валяльно-повстяної, що має дати на кінець п'ятиріччя 3,7 млн. т. шорної повсти, 9 млн. т. будівельної повсти проти 940 тис. т. і 600 тис. т. в 1932 р., а також запроєктовано організувати на Україні нове виробництво — фетро-взуттєве, на 1800 тис. т. продукції. Такий розмір продукції забезпечує реконструкція Лубенської повстяної фабрики і здобування нового фетро-валяльного комбінату в Хоролі. Об'єм капіталовкладень запроєктовано в сумі 7 млн. крб.

Трикотажна промисловість

Ще більше, ніж шерстяна промисловість, являє собою здобуток Жовтвеної революції трикотажна промисловість. 1912 року в УСРР було лише одне підприємство, що давало продукції на 200 тис. крб., а останнього року першої п'ятирічки, за планом 1932 року, розмір продукції досягає 71 млн. крб. На друге п'ятиріччя проектується гігантський зріст трикотажної промисловості, що під кінець п'ятиріччя досягне 649 млн. крб. Такий зріст трикотажної промисловості (в 8,8 рази) впливає з тих завдань, що поставлені перед трикотажною промисловістю, а саме: 1) частково замінити бавовняну тканину білизну трикотажною — гігієнічнішою і економічнішою; 2) частково замінити тканину (камвольну) одяжну продукцію верхнім трикотажем; 3) набагато збільшити задоволення потреб людності в панчошних виробках.

УСРР, являючи собою великий район споживання, має в перспективі і цілком достатню кількість потрібної сировини для трикотажного виробництва (бавовну, штучне волокно, льон). І тому, виходячи з настановлення на розвиток трикотажної промисловості в районах споживання, вона має всі підстави розвинути виробництво до такого рівня, щоб задовольнити потреби людності.

Зріст виробництва окремих видів виробів запроєктовано такий: панчошних виробів у 3,1 рази, білизни трикотажної — (виробництво дуже мало розвинуте в УСРР) — у 12 разів, верхнього трикотажу — у 23 рази, рукавичок — у 25 разів, трикотажної галянтерії — у 81 раз.

Виходячи з такого зросту, загальний об'єм панчошних виробів намічено на кінець п'ятиріччя в 159 млн. п., трикотажної білизни 66 млн. п., верхнього трикотажу 6,31 т., рукавичок — 20 млн. ш. і трикотажної галянтерії — 20 млн. крб. Такого розміру трикотажної продукції буде досягнуто від перероблення 31,9 тис. т. пряді, з неї 25 тис. т. бавовняної пряді, 3 тис. т. штучного шовку, 1 тис. т. шорстяної пряді, 2,5 тис. т. льону, і 0,04 тис. т. натурального шовку.

Ідучи по лінії концентрації виробництва, на кінець п'ятиріччя в УСРР буде тільки 12 підприємств, в т. ч. 6 із них нових. Загальна сума капіталоукладень у трикотажну галузь досягає за п'ятиріччя 94 млн. карб.

Відповідно до намічених шляхів технічної реконструкції трикотажної промисловості уже з перших років 2-ї п'ятирічки ручне устаткування має бути замінено автоматами, що вироблятимуться в СРСР.

У далішні роки будуть введені зовсім нові типи машин „Комета“, що в'яже панчошні вироби цілком замість практикованих тепер двох процесів, широко запроваджуватимуться машини „Томкінс“ для верхнього та білизнового трикотажу, круглофангові та рашельні машини і вертілки для верхнього трикотажу, Котон-машини для високоякісних жіночих панчох.

Разом, за п'ятиріччя потрібно буде трикотажних машин „Томкінс“ 1250 шт., фангових та рашельних — 1145, панчошних „Комета“ і інших систем — 2560 шт., шпульних веретен — 14000 шт. сверлоків і швейних машин — 1000 шт.

Значне підвищення якості трикотажної продукції буде досягнене як від заведення згаданих технічних удосконалень, так і від поліпшення якості пражі (гребінна та мерсирезована бавовняна пряжа, лляна пряжа, ацетатний шовк і вістра замість вісткози).

Трикотажна промисловість розмічається в основному в Київській, Харківській, Вінницькій і Одеській областях, менше — в Дніпропетровсько-му і Донбасі.

Шовкова промисловість

Перед шовковою промисловістю, що за часів довоєнних виробляла предмети розкоші, які йшли на задоволення потреб буржуазних груп лядности, тепер стоїть завдання, привівши асортимент у відповідність до запитів широких мас трудящих, а також здешевивши продукцію, у значній мірі замінити в групі платтєвої продукції тонко-шерстяні камвольні тканини.

Стан шовківництва на цей час буквально перебуває в ембріональному стані. Шовкотрест не може ще похвалитися хоч би якими серйозними успіхами в розвитку шовківництва, хоч УСРР і має все потрібне на те, щоб стати одним із сировинних районів Союзу.

Беручи для УСРР обережний і покищо суто орієнтовний об'єм розвитку шовківництва, на кінець п'ятиріччя УСРР має досягти такого розміру виробництва, що дасть йому 17 тис. тонн сирих коконів.

Крім того, у другому п'ятиріччі, на Україні має розвинутися виробництво штучного волокна. Шовкообробна промисловість має розвиватися двома напрямками. Поперше, по лінії шовкомотання (розмотування коконів), для того, щоб переробляти на місці сировину й перетворювати її на транспортбельний півфабрикат, а подруге, по лінії шовкоткацтва, для того щоб переробляти розмотаний шовк (грежа) на готову продукцію. Такий принцип, між іншим, диктується також і слабкістю виробничої бази шовкомотального виробництва СРСР, тимчасом, як у шовкоткацькому виробництві є резерви основного капіталу.

Конкретна програма будівництва шовкової промисловості УСРР на друге п'ятиріччя така: має бути збудовано 13 шовкомотальних потужностей устаткування на 200 тазів, або з випуском продукції на 86 тис. грежі кожна, один шовкоткацький комбінат, потужністю на 13,2 мм і один шовкопрядильноткацький, що робитиме на послідах шовкомотання — на 7,3 мм (стане в експлуатацію в 1938 р.). Такий об'єм будівництва не забезпечує повного перероблення в УСРР сировини та півфабрикатів і чимала частина їх при такому розгортанні шовкової промисловості має

вивозитися для переробу в інші райони СРСР. Опрацьовуючи далі матеріали другої п'ятирічки шовкової промисловості, на основі опрацьованих матеріалів НКЗ УСРР та Укршовкотресту, а також взявши на увагу сурогат натурального шовку (штучне волокно), треба остаточно вточнити перспективи розвитку шовкової промисловості можливо давши тут зріст до покриття потреб УСРР, як такої галузі промисловості, що тяжить у розміщенні до сировинної бази. Загальний об'єм капіталовкладень за п'ятиріччя намічено тут в сумі 35,5 млн. карб.

Шовківництво, розвиваючись майже по всіх областях УСРР (крім Донбасу), створює передумови для розвитку шовкової промисловості у всіх областях і в АМСРР. Найбільший розвиток шовкової промисловості матиме київська, харківська, вінницька області і АМСРР, менший розвиток — Дніпропетровська та Одеська області.

Швацька промисловість

Швацька промисловість досягла за перше п'ятиріччя значного індустріального розвитку, даючи в 1932 р. продукції на 407 млн. карб.

У другому п'ятиріччі перед швацькою промисловістю поставлене завдання довести розмір продукції до 2 млрд. карб. щобто, збільшити майже в п'ятеро.

Виходячи з того, що швацька промисловість тяжить до районів споживання, проектується в основному повне задоволення потреби УСРР у її виробництві.

Вартість набору (у відпускних цінах 1932 р.) на душу людності під кінець 2-го п'ятиріччя зростає від 12,7 карб. в 1932 р. до 78 карб. в 1937 р.

Сировинна база швацької промисловості УСРР набагато посилюється від розвитку української текстильної промисловості, питомо вага якої у сировинному балансі по шерстяній групі зростає від 40% в 1932 р. до 60% в 1937 р. і по бавовняних тканинах від 0% у 1932 р. до 12% у 1937 р. Перед швацькою промисловістю поставлене завдання добитися якісних зрушень, а саме перебудувати асортимент і поліпшити якість виробів відповідно до різних потреб споживача, організовуючи значну частину виробництва на основі індивідуального пошиття. Разом з тим, тут потрібна чимала робота над тим, щоб змінити форму одягу відповідно до вимог гігієни, до зручності в носінні та художнього оформлення відповідно до соціально-культурних зрушень та подолання пережитків капіталізму в економіці і в свідомості людей.

На путях технічної реконструкції перед швацькою промисловістю поставлене завдання чисто поновити вельми зношене устаткування, ідучи тут по лінії автоматизації та комбінування машин (одночасне обкидання петель і пришиття гудзиків), механізації ряду ручних процесів, довівши питому вагу спеціальних машин від 4,5% до 12%, і кращої організації процесу виробництва тощо.

Швацька промисловість також має рішуче перебудувати принципи спеціалізації підприємств, ідучи по лінії спеціалізації окремих цехів, з максимальним агрегуванням усього виробничого процесу від розкрою і до готових виробів.

Загальний об'єм капіталовкладень на реконструкцію та розширення наявних підприємств і на збудування 7 нових фабрик намічено в сумі 59 млн. карб.

Швальну промисловість розміщується так, що кожна область в основному задовольняє свої потреби у výroбах швальної промисловості своїм виробництвом з невеликим завозом у деякі області, що має більше асортиментний характер.

Шкіряно - взуттєва промисловість

На останній рік другої п'ятирічки намічено виробити взуття на 55 млн. карб. проти 16 млн. 1932 року.

Цей кількісний зріст супроводиться реконструкційними зрушеннями, що дають можливість виробляти такий асортимент взуття, щоб на кожному підприємстві була забезпечена потрібна різноманітність сортів, розмірів і видів взуття для задоволення підвищених потреб трудящих, і разом з тим рішуче поліпшити якість продукції і її обробку.

Виходячи з цього, кожна взуттєва фабрика має стати підприємством, яке б цілком забезпечувало потребу у взутті того району, що до неї тяжить. Цим самим позбудемось сучасного перегину у спеціалізації фабрик (доречі, це стосується і швальних підприємств), що призводить до зайвих зустрічних перевозів. Слід також відзначити, що по суті взуттєві фабрики перетворюються на збиральні цехи, оскільки розкраювання та заготування верхнього і нижнього краму будуть організовані при шкіряно-взуттєвих заводах.

Теперішні підприємства, навіть коли їх реконструювати, не можуть забезпечити продукції на 55 млн. карб. Тому, поруч з реконструкцією наявних взуттєвих фабрик, намічено збудувати дві великих взуттєвих фабрики на 10-12 млн. карб. взуття кожна — у Запоріжжі і в Артемівському.

Виробництво лимарських виробів запроєктовано розміром в 450 тис. комплектів проти 200 тис. комплектів 1932 року. Такий випуск продукції забезпечується реконструкцією Прилуцької та Кременчуцької лимарських фабрик і організацією лимарського цеху при Шкіркомбінаті, що його запроєктовано збудувати під Харковом.

Потреба у шкіряних півфабрикатах задля потреб взуттєвого виробництва, лимарно-сідельного та на поладження намічено для півфабрикатів твердих 50 тис. т., півфабрикатів м'яких для верхнього взуття та галanterії 1000 млн. дцм. Покрити таку кількість шкіряних півфабрикатів можна буде лише при рішучому запровадженні шкірсурогатів, що заплановано розміром у 50—60% сировинного балансу для твердого шкіркраму, і перевід 10% взуття на текстиль для верху замість шкіри.

При такому масштабі сурогатування шкіри твердої потрібно буде н.с. т. і м'якої 750 дцм. Згідно з нашими передбаченнями, вихід шкір-сировини на кінець п'ятиріччя має становити близько 300 млн. шт. шкір рогатої худоби і 11 млн. свинячих шкір.

Орієнтовні підрахунки показують, що цими ресурсами можна буде пілком забезпечити вироблення 25 тис. тонн твердого краму і тільки на 50% потрібної шкіри на верх. Огже частину шкірсировини доведеться везти на Україну із східних тваринницьких районів СРСР.

Намічено також організувати в УСРР виробництво сурогатної шкіри не менш, як 15 тис. тонн, форсувавши для того закінчення заводу шкірсурогатів в Одесі і збудувавши сурогатний завод на 10 тис. т. у Прилуках.

Не менш актуальне завдання другого п'ятиріччя полягає в тім, щоб опанувати техніку переробки легкої шкірсировини рогатої худоби та великої свинячої сировини на твердий крам через склеювання та імпрегнуванням шкур і іншими заходами, а також через перероблення дрібної свинячої сировини на верхній крам.

Для утилізації шкіряних послідів і шкур, непридатних на взуття, у районах великих шкірянозаводів організується шкіряногалanterійне виробництво з продукцією до 10 млн. карб.

На перероблення зазначеної кількості шкірсировини потрібно буде орієнтовно до 20 тис. т. танідів. Вправність теперішніх чинбово-екстрак-

тових заводів на Україні така, що вони можуть забезпечити цю потребу лише в невеликій мірі, тому проектується збудувати потужний завод синтетичних чинбових у Донбасі в районі вугільнохемічної промисловості.

Загальний об'єм капіталовкладень на шкіряно-вауттеву промисловість намічено в сумі 100 млн. карб. Вауттеве виробництво розміщується в основному в районах споживання і найбільше має розвинути у Київській, Дніпропетровській, Харківській та Одеській областях і в Донбасі, в меншій мірі у Вінницькій області і АМСРР. Лимарське виробництво — у Харківській області. Виробництво твердої шкіри розміщується у Харківській, Вінницькій, Київській і Одеській областях, а м'якої — у Харківській, Київській і Одеській областях. Відповідно до такого розміщення виробництва м'якої шкіри розміщується і виробництво шкіряної галантерії. Виробництво шкір сурогатів концентрується у Харківській і Одеській областях, і виробництво чинбових речовин у Київській області і Донбасі.

Жиро-парфумерна промисловість

Норму споживання засобів миття намічено збільшити від 2,5 кг в 1932 р. до 9 кг в 1937 р. в переводі на мило з кількістю жирових кислот в 60⁰/₁₀.

Виходячи з цього, загальний розмір виробництва визначено для 1937 р. в 309 тис. т. мила проти 80 тис. т. за планом 1932 р. (числа ці взято по всіх організаціях, що виробляють мило). Запроєктований об'єм продукції вимагатиме на кінець п'ятиріччя 136 тис. т. всякого роду жирів, 65 тис. т. соди і т. д. Основне настановлення миловарної промисловості в частині сировини спрямоване на те, щоб максимально зменшити вживання тут рослинних харчових олій, замінюючи їх рослинними нехарчовими оліями, а також максимально використовуючи утильні, технічні й риб'ячі жири і гідрогенізуючи їх, максимально засвоївши синтетичні жири, кислоти, каніфоль і милонафт. З потрібної кількості рослинних олій в 117 тис. т. харчові олії мають бути замінені технічними (касторовою олією, ріжбієвою, кользовою, кукурудзяною і т. д.), при чому питома вага харчових олій зменшиться від 80⁰/₁₀ у 1932 р. до 35⁰/₁₀ у 1937 р.

За браком будь-яких матеріалів на даній стадії не можна визначити питому вагу синтетичних жирів. Однак, з певністю можна говорити, що питома вага їх буде чимала і це має ще більше знизити питому вагу харчових жирів. Потреба в рослинних і тваринних жирах буде покрита в межах УСРР. Содових продуктів і наповнителів також буде досить на Україні, і лише потрібну кількість гарпіюса та асидолу, питома вага яких у сировинному балансі дуже невелика, довозитиметься з інших районів СРСР. Перероблення рідких олій на саломас вимагає, паралельно з розвитком миловарної промисловості, так само розвивати і гідрогенезаційне виробництво, при чому для раціонального використання наслідків гідрогенізації у миловарній промисловості (коопсток) треба сполучати їх на однім майдані. Для зазначеного об'єкту виробництва потрібно, поруч з максимальним використанням наявного основного капіталу, збудувати 5 нових миловарних і 3 гідрогенізаційних заводів. Миловарна промисловість розміщується більш-менш рівномірно по областях відповідно до розміру споживання в них. Парфумерно-косметична група зростає від 29 млн. карб. 1932 р. до 89 млн. карб. на кінець п'ятиріччя, при чому зріст проектується в основному по групі санітарії та гігієни.

Потреба в етерах має бути покрита збиранням дикорослих етероносів, розведенням плянтацій і переробленням етероносів, а також значним розвитком синтетичних етерів.

Чимало зростає також кісткообробна, промисловість. Загальний об'єм капіталовкладень у жиропарфумерну та кісткообробну промисловість запроєктовано в сумі 53 млн. крб.

Скляно - порцелянова промисловість

Багатіші сировинні ресурси, що на них так щедрі надра УСРР (половий шпат, вапняки, каоліни, вогнетривкі глини, луг, місцеве паливо), а також значний зріст потреб являють собою передумови для значного розвитку скляно - порцеляно - фаянсової промисловості в УСРР.

Скляно - порцеляно - фаянсова промисловість в УСРР на кінець другого п'ятиріччя має зрости від 109 млн. крб. за пляном 1932 р. до 508 млн. крб. 1937 р., при чому скляна група зростає від 67 млн. крб. до 287 млн. і порцеляно - фаянсова від 45 млн. крб. до 221 млн. По окремих видах продукції тут запроєктовано такий зріст: продукція віконного скла збільшується в 4 — 3 рази, дзеркального — в 1,7 рази, сорто-скла — в 5,6 рази, господарської порцеляни та фаянсу — 3,7 електропорцеляни — 5,7, скла „Тріплекс“ у 4 рази, розмір виробництва скляної тари дійде до 180 тис. т. проти 2,4 тис. т. 1932 р. і т. д.

Разом з розвитком уже засвоєного виробництва, у другому п'ятиріччі має бути налагоджене виробництво увіалевого та кварцевого скла, що пропускає ультрафіолетове проміння, виробництво загартованого небиткого скла, ізоляційного скла, вогнетривкого посуду із скла „Пай-рек“, виробництво вогнетривкого кермічного посуду, а також виробництво ізоляторів із базальту.

Поруч із значним кількісним своїм зростанням, скляно - порцелянова промисловість має також здійснити і корінну технічну реконструкцію виробництва. Уже протягом 1932 - 33 року скляні заводи мають бути механізовані. Разом з тим скляна промисловість має перейти на печі з високим використанням топильного простору (типу проточник), на вживання електротопіння в малих печах, перейти на вакуумні машини, якими легше управляти, замість фідерних, на вироблення аркушевого скла за способом Лібней - Оуенса, а також перейти на поточну систему, типу Форда, для обробки дзеркального скла, на використання вихідного газу для підвищення коефіцієнту корисної роботи пічних устат; крім того, вона перейде на відпалювальні печі безперервної дії з мінімальною витратою палива, завдяки високій якості ізоляції та використанню тепла тих речей, що холонуть, на вдерження потрібної температури.

По порцеляно - фаянсовій групі першочерговим завданням є перехід на обпал у тунельних печах, часткове застосування електрообпалу, перехід на механізацію процесу формування, перехід на однократне обпалювання порожнистих виробів, максимальне застосування лиття при формуванні виробів, а також використання тепла вихідних газів на опалення, сушіння тощо. Здійснення всіх цих технічних заходів має в корені змінити технічну фізіономію порцеляно - скляних підприємств, забезпечивши значний зріст продукційності праці і зниження собівартості.

Крім реконструкції ряду підприємств, намічається збудувати 13 нових скляних заводів, дві дзеркальних фабрики і 4 порцелянових підприємства, в тім числі Маріупільський комбінат, що вже будується. Усі наведені обрахунки взято для скляно - порцелянової промисловості системи НКВажпрому і НКЛегпрому.

Загальний об'єм капіталовкладень намічено в 268 млн. крб., з них по скляній промисловості 122,5 млн. крб. і порцеляно - фаянсовій 145,5 млн. крб.

Найбільший розвиток скляно - порцелянової промисловості буде в Донбасі, Київській, Харківській та Дніпропетровській областях і менший в інших областях.

Відповідно до бурхливого зростання культурних потреб трудящих особливо сильний розвиток у другому п'ятиріччі намічено для всієї групи культурної промисловости.

Поліграфічна та паперова промисловість

Поліграфічна і паперова галузі промисловости, будучи матеріально-технічною базою культурної революції, мають досягти у другому п'ятиріччі особливо великого розвитку. На підставі попереднього варіанту видавничої роботи, зважаючи на особливо швидкий темп зростання масово політичної та учбової літератури, норми споживання поліграфічної продукції запроєктовано в таких розмірах: по книжковій промисловості норма у відбитках на 1 душу людности 1937 р. досягає 175 проти 21,6 в 1932 р., по газетній відповідно 305 проти 37,4 і по журнальній — 16,6 проти 4,3 відбитків.

Відповідно до цього випуск продукції поліграфічної промисловости (всієї, незалежно від її підлеглости) визначено на кінець п'ятиріччя в сумі 269 млн. карб. проти 63,6 млн. карб. в 1932 р.

Для забезпечення такого випуску продукції намічено реконструювати й поширити дієві фабрики і збудувати нові спеціалізовані потужні підприємства з новітнім устаткуванням. Загальна сума капіталовкладень дорівнює тут 148 млн. карб., з них на нове будівництво 98 млн. карб.

Поліграфічна промисловість на основі розгортання радянського поліграфічного машинобудівництва повинна добитися корінної технічної реконструкції, запровадивши всі досягнення техніки.

Основні групи поліграфічної промисловости розміщено так, щоб по областях і районах була підведена поліграфічна база, яка своєю потужністю відповідає б споживанню, зокрема, газетну продукцію розміщено по всіх обласних і районних центрах щоб наблизити її до читача.

Книжкове виробництво в частині друкування масово кампанійської літератури концентрується по відповідних центрах — у столичному, обласних і районних, в частині ж друкування технічної та учбової літератури взято такий принцип, щоб складання концентрувати в тих центрах, де перебуває автура, а друкування — в районах сировини, здебільшого поблизу паперових фабрик.

Загальну потребу в папері й картоні, виходячи з запроєктованого розміру поліграфічного виробництва, визначено в 537 тис. т., а коли взяти інші потреби в папері та картоні, то споживання обчислено в 600 тис. т. Наявність багатой місцевої сировинної бази — солома колоскових культур і стебла кукурудзи та соняшника, очерет, лоза, солома льону-кудряшу, віддубина, макулятура, ганчір'я тощо, а також наявність на Україні досвіду з переробленням їх на різні сорти паперу до найвищих сортів його, — дає можливість запроєктувати зріст паперової продукції від 66,5 тис. т. в 1932 р. до 451 тис. т. в 1937 р. Як уже видно, українське паперове виробництво не зуміє цілком покрити обчислені потреби і доведеться з інших районів СРСР довести коло 150 тис. т. паперу, в основному газетного.

Загальний об'єм капіталовкладень за п'ятирічку визначено в сумі 229 млн. карб.

Розміщується паперова промисловість в основному в Дніпропетровській, Одеській і Київській областях на базі місцевої сировини.

Кінопромисловість

Зріст культурних потреб трудящих і чимала роля кіна, як знаряддя соціалістичного виховання мас трудящих, ставлять перед кінопромисловістю завдання максимально кінофікувати УСРР. Норму одвідувань на

І кіноглядача береться пересічно в 54 одвідувань проти 10, в 1932 р. Число кінопунктів доводиться до 47,3 тис. з тим, щоб охопити найбільш глибинні населені пункти від 200 душ і більше. Кіномережа має охопити школи, вищі і середні учбові заклади, клуби, радгоспи, підприємства, частково житлокоопи і т. д.

Надто великий розвиток кінопунктів намічається по сільських пунктах.

Випуск кінофільмів на кінець другого п'ятиріччя запроєктовано в 340 повнометражних фільмів проти 54 в 1932 р., з них до 60% фільмів учбових і технічних і до 40% художніх. Із загальної кількості запроєктованого випуску кінофільмів звукових намічено випустити 83%.

Такий випуск кінофільмів вимагає поруч з реконструкцією Київської та Одеської фабрик, збудувати дві нові кінофабрики у Харкові та Запоріжжі і фабрику масового позитиву.

Перед кіном стоїть завдання досягти серйозних якісних зрушень в тім напрямі, щоб піднести технічну й художньо-ідеологічну якість кінопродукції і засвоїти нові форми кінообслуговування, відповідно до останніх досягнень кінотехніки (стереоскопічне кіно, кольорове кіно, широкий екран, денний екран, а також початок запровадження телевізії).

Для того, щоб під кінопромисловість підвести відповідну матеріально-технічну базу, проєктується значно розвинути виробництво орсекційної та знімальної кіноапаратури і виробництво кіноплівки в УССР.

Інші галузі культурної промисловості

Чималою розвитку у другому п'ятиріччі мають досягти й інші галузі культурної промисловості, зокрема виробництво шкільного устаткування та наочного приладдя зростає від 25 млн. карб. 1932 р. до 130 млн. карб. на кінець п'ятиріччя, отже, в основному задовольнить потреби в асортименті та якості політехнізованої школи; по музичній промисловості продукцію намічено збільшити від 15 млн. карб. в 1932 р. до 135 млн. карб. на кінець п'ятиріччя з організації масового виробництва найбільш кваліфікованої музичної продукції (клавішні інструменти, смичкові, гармонії, грамофони, духові інструменти і т. д.).

По фотопромисловості випуск кіноапаратів на базі Київської групи фотопідприємств намічено довести до 400—500 тис. фотоапаратів, 4—5 млн. касет до них, значно розширити фабрику фотопластинок і фотопаперу та розширити виробництво різних фотохемікатів.

Великий зріст також проєктується і для виробництва спортивного інвентаря, дитячої технічної іграшки і т. д.

Разом з тим запроєктовано значно розгорнути виробництво речей культурної обідки (годинники, тощо) та галантерії, зокрема продукція галантерії має зрости від 29 млн. карб. в 1932 р. до 310 млн. карб. в 1937 р. Крім того, намічено організувати і розширити випуск усякого роду господарських металовиробів.

* * *

Завдання завершення технічної реконструкції та підведення нової технічної бази вимагає виключної уваги до розвитку машинобудівництва для легкої промисловості. Маючи вже чималі успіхи у налагодженні виробництва нових машин у першому п'ятиріччі, в тім числі і для легкої промисловості, треба все ж таки відзначити, що машинобудівництво для легкої промисловості на сьогоднішній день залишається ще найвідсталішою ділянкою радянського машинобудівництва. Легкий промисловості відповідно до запроєктованих темпів реконструкції та нового будівництва потрібно буде протягом п'ятиріччя устаткування на 500—600 млн. карб. Беручи обрахунки НКВажпрому Союзу, що на кожні 1000 карб.

устаткування потрібно $1\frac{1}{2}$ тонни металю, загальне споживання металю на устаткування легкої промисловости досягне за п'ятиріччя 250 — 300 тис. т., що становить таку цифру в баянці споживання металю, яка не може стати за ліміт у розвитку машинобудівництва для легкої промисловости.

Якщо метал не може лімітувати розвиток машинобудівництва для легкої промисловости, то досвід з засвоєнням виробництва навіть найскладніших машин протягом першої п'ятирічки доводить, що вимог легкої промисловости не може лімітувати і все інше, тому органи НКВажпрому, дістаючи соціалістичне замовлення від легкої промисловости, повинні цілком його забезпечити. Насамперед треба розгортати машинобудівництво для текстильної, поліграфічної, паперової, швальної і взуттєвої промисловости, спеціалізуючи і розширюючи для цього ряд сучасних машинобудівельних заводів, а також будуючи уже з початку другої п'ятирічки ряд нових заводів.

Треба також зазначити, що одна з найважливіших проблем УСРР — проблема *індустріалізації Правобережжя* та раціонального використання її трудових ресурсів — значною мірою може бути розв'язана шляхом відповідного розвитку легкої промисловости, для чого на Правобережжі є всі передумови (сировина, місцеве паливо тощо). Виходячи з цього загальне розміщення легкої промисловости побудовано так, що Правобережжя протягом другого п'ятиріччя стає одним з найбільших районів легкої промисловости в УСРР. Треба лише при дальшому вточненні більш-менш рівномірно розмістити ці галузі промисловости по окремих найбільш індустріально відсталих районах Правобережжя.

Одна з великих вад цього запроектування другої п'ятирічки є недостатня ще на даний стадії ув'язка з промкооперацією, що має взяти велику питому вагу у виробництві речей широкого споживання на основі поширення виробництва та повного кооперування кустарів. Завдання дальшої роботи над п'ятирічною полягає в тім, щоб визначити ролю місцевої промкооперації в кожній галузі промисловости на основі розмежування асортименту та кооперування її з державною промисловістю.

* * *

В 1932 р., в останньому році першого п'ятиріччя, легка промисловість повинна забезпечити такий рівень виробництва, який би дав значне зрушення в справі поліпшення постачання широким масам трудящих.

1932 рік разом з тим повинен створити твердий фундамент для виконання плану другої п'ятирічки.

Тому легка промисловість, швидко перешиковуючись відповідно до завдань 1932 р., правилно організуючи працю та виробництво на основі 6 умов т. Сталіна, додержуючи твердого режиму економії у використанні сировини і виявляючи максимальну гнучкість у запровадженні нових видів сировини, — повинна розгорнути боротьбу за цілковите виконання кількісних і якісних показників плану 1932 року.

Тільки посилений темп індустріалізації країни, широке розгортання важкої індустрії — створили базу для міцного зросту легкої промисловости в 1932 році і в другому п'ятиріччі. Цього не розуміли праві опортуністи, що боролись проти взятих партією темпів індустріалізації країни, пропонували їх зменшити, капітулюючи перед труднощами, не дооцінюючи росту трудового ентузіазму трудящих мас.

Розгортаючи більшовицькими темпами легку промисловість, ми доб'ємося того, що „в рівні споживання Радянський Союз буде найпередовішою країною світу, наочно показуючи всім трудящим, чого може добитися робітнича класа, що будує соціалізм“ (доповідь Куйбишева на XVII партконференції).

С. Козюра

Проблема транспорту в народньо-господарському плані УСРР другої п'ятирічки

„Ваятися, нарешті, по-більшовицькому
до справи транспорту, зрушити її вперед“.

(Сталін)

I

XVII партійна конференція визначила основні завдання, що стоять перед партією і робітничою класою Союзу на друге п'ятиріччя, і методи, якими ці цілі мусять бути досягнуті:

„Основне політичне завдання другої п'ятирічки — остаточно ліквідувати капіталістичні елементи й класи взагалі, цілком знищити причини, що породжують класові відміни й експлуатацію, і подолати пережитки капіталізму в економіці й свідомості людей, перетворити всю трудящу людність країни на свідомих і активних будівників безкласового соціалістичного суспільства“.

„Конференція вважає, що забезпечення людности основними споживчими товарами і в тому числі харчовими продуктами мусять під кінець другої п'ятирічки збільшитися не менш, ніж у 2—3 рази проти кінця першої п'ятирічки“¹⁾.

Здійснити ці величезні завдання, забезпечити більшовицькі темпи в їх розв'язанні можна тільки на базі широко розгорнутої „технічної реконструкції всього народнього господарства — промисловости, транспорту, сільського господарства“¹⁾. Через те XVII конференція вважає, що „основне і вирішне господарське завдання другої п'ятирічки — завершити реконструкцію всього народнього господарства, утворити найновішу технічну базу для всіх галузей народнього господарства“¹⁾. При цьому конференція особливо відзначає провідну роль радянського машинобудівництва у завершенні технічної реконструкції, а також зазначає, що „дуже важливим елементом технічної реконструкції народнього господарства є створення нової енергетичної бази, згрунтованої на найширшій електрифікації промисловости і транспорту, і поступовому впровадженні електроенергії в сільське господарство“.

Ось ті основні політичні й економічні завдання, що їх має розв'язати друга п'ятирічка.

Щоб розв'язати ці завдання, конче треба правильно розмістити продукційні сили по всій країні. В основі соціалістичного розміщення продукційних сил лежить планово-рівномірний розподіл їх по всій країні з наближенням промисловости до сировинних запасів і районів споживання, освоєння нових районів і областей і розгортання в них соція-

¹⁾ З постанов XVII партконференції.

лістичного будівництва. Проте рівномірність розміщення продукційних сил не означає, що по всіх районах і областях ми розвиватимемо ті самі галузі народного господарства, — рівномірність розміщення означає „забезпечення високого рівня соціалістично-індустріального розвитку всіх районів на основі спеціалізації районів і їх кооперування“.

* * *

У намічуваному соціалістичному розміщенні продукційних сил, роля і значення транспорту величезне.

Усяка недооцінка ролі транспорту при складанні плану соціалістичного розміщення продукційних сил може поставити під удар темпи розвитку народного господарства.

Кожну нову або наявну реконструйовану водну або залізничну магістраль треба максимально використати не тільки для цілів транспорту, а й для народно-господарського будівництва й розвитку прилеглих районів. Одним з моментів, що визначає розвиток транспорту, є також вимоги зміцнення обороноспроможності країни.

Червневий пленум (1931 р.) ЦК ВКП(б) дав чітке і ясне визначення місця транспорту в нашому соціалістичному будівництві. Пленум указав: „Транспорт — невід'ємна частина соціалістичної індустріалізації країни — мусить у всіх своїх ланках розвиватися у повній відповідності до загального розгортання соціалістичного будівництва“.

Виходячи з цих засновків, можна накреслити шляхи розвитку транспорту у другій п'ятирічці. Одно з найважливіших завдань другого п'ятиріччя — якнайшвидше ліквідувати відставання транспорту від загальних темпів розвитку народного господарства. Транспорт мусить найближчими роками перестати бути „вузьким місцем“ народного господарства. У другій п'ятирічці транспорт мусить цілком забезпечити безперебійне обслуговування потреб і розгортання всіх галузей нашого соціалістичного будівництва, освоєння і розвитку нових економічних районів, обороноспроможність СРСР і максимально задовольнити дуже вирослі потреби людності в пересуванні.

Велетенське зростання всього народного господарства у другій п'ятирічці спричинить величезне зростання вантажообігу. Освоїти цей вантажообіг можна тільки на основі комплексного використання всіх видів транспорту. Потрібно так організувати роботу і потужність комплексного транспорту, щоб робота окремих видів його провадилася як частина одного цілого. Через те розвиток окремих видів транспорту мусить відбуватися не тільки на базі розгортання тих чи тих галузей народного господарства, або окремих районів, а й з обов'язковим оглядом на доконечність розподілу всієї транспортної продукції по окремих видах транспорту з тим, щоб одержати максимальний ефект у задоволенні народно-господарських потреб у цілому.

Одночасно треба мати на увазі, що велетенські завдання, розв'язувані у другій п'ятирічці, вимагають від транспорту не тільки величезних кількісних, а й високоякісних показників у перевозах людей, вантажів, у зростанні його власних нагромаджень на основі зменшення собівартості перевозів і будівництва, широкого запровадження госпрозрахунку, мобілізації внутрішніх ресурсів тощо.

Щоб розв'язати ті завдання, що їх ставить перед транспортом соціалістичне будівництво, треба відбудувати і посилити основний капітал транспорту, збудувати нові шляхи і ґрунтовно реконструювати основні споруди транспорту, механізувати транспортні роботи тощо. Одночасно з усією рішучістю слід ще раз підкреслити доконечність провадити у другій п'ятирічці найжорстокішу боротьбу проти непродукційних витрат,

боротьбу за мобілізацію внутрішніх ресурсів на транспорті, за режим економії металю, вугілля тощо.

Так само боротьба із знеосібкою і зрівнялівкою, з безвідповідальністю і недисциплінованістю, що є ще на транспорті, не тільки не знімається, а і, навпаки, посилюватиметься у другій п'ятирічці. Ще з більшою енергією, з більшовицькою силою у другій п'ятирічці точитиметься боротьба за запровадження соціалістичних метод роботи, за підвищення продукційності праці, за повне здійснення шости історичних вказівок вождя партії і робітничої класи т. Сталіна.

* * *

У складанні другого п'ятирічного плану розвитку транспорту УСРР, ураховуючи при цьому накреслюване розміщення продукційних сил України, треба виходити з таких основних засад. Визначаючи розміри вантажообігу у цілій країні і вантажообігів по окремих видах транспорту, треба ураховувати зростання питомої ваги водного транспорту до 10—15% в загальній сумі перевозів, передачу на автотransпорт чималої кількості перевозів вантажів на коротке віддаєння, доконечність цілком усунути зустрічні перевози, а також треба виходити із таких орієнтовних накреслень продукції народного господарства УСРР 1937 р.:

	1932 р.	1937 р.
Видобуток кам'яного вугілля	49.300	108.000 тис. т.
„ бурого	585	6.990 „ „
„ торфу	1.698	10.500 „ „
„ залізної манганової руди	11.900	23.700 „ „
Витоп чавуну	5.050	12.000 „ „
„ сталі	4.287	13.300 „ „
Вальцювання	3.270	10.600 „ „
Валовий збір вернових	227.659	281.575 тис. центн.
„ бавовни (волокно і насіння)	665	2.025 „ „
„ буряка	182.000	285.000 „ „
Чисельність людності	31.986	34.582 тис. чол.

На підставі цих орієнтовних даних можна дати перші намітки планів другого п'ятиріччя по певних видах транспорту.

II. Залізничний транспорт

У другому п'ятиріччі по СРСР буде збудовано нових залізничних ліній не менше, як 25—30 тис. кілометрів, і проведено роботу коло підготування до найширшого розгортання нового залізничного будівництва надалі. З цієї кількості на Україні під кінець 1937 р. буде збудовано до 3500 кілометрів нових залізничних ліній.

Нове залізничне будівництво має насамперед на меті:

1) посилити залізничну мережу Донбасу, зв'язок Донбасу з Криворіжжям, зв'язок Донбас—Маріуполь, а також виходи з Донбасу на північ, схід і південь (Донбас—Москва, Донбас—Надвожля, Донбас—Ростов);

2) обслужити неохоплені досі залізничною мережею економічно потужні райони: а) Старобільщину, б) район між нижнім Дніпром і лінією Запоріжжя—Крим, в) район між залізничними лініями Одеса—Помошна—Знам'янка—Миколаїв, і ряд інших районів;

3) закінчити недобудовані залізничні лінії, що мають велике значення для розвитку народного господарства України.

4) збудувати під'їзні шляхи до підприємств як важкої, так і легкої промисловості (зокрема до великих цукроварень).

Виходячи з цих завдань на друге п'ятиріччя, намічено збудувати такі залізничні колії і вітки:

Добудова раніше розпочатих

1. Гришино — Павлоград	110	кілом.
2. Жашків — Цвіткове	100	"
3. Охтирка — Гадяч	82	"
4. Ново-Московка — Житомир	550	"
5. Ржишівська вітка	51	"
6. Чигиринська	42	"

926 кам

Побудова нових

1. Несветай - Валуйки — Москва	1.350	кам.
2. Чаплино — Олександрівське	109	"
3. Лінії Донбасу	700	"
4. Ново-Московське — Ворожба	340	"
5. Миколаїв — Умань	225	"
6. Київ — Чернігів	116	"
7. Лохвиця — Прилука	96	"
8. Зіновівське — Н. Одеса	193	"
9. Херсон — Армянське	120	"
10. Федорівка — Скадієське	220	"
11. Безтитувальні вітки	120	"

2589 кам

Разом . . . 3515 кам

Це збільшення залізничної мережі УСРР дає такий коефіцієнт обслуженості її території залізничними шляхами:

	1931 р.		1937 р.
УСРР	14000 кам коеф. 3,8	17.500	4,6
СРСР	80000 " " 1,5	110.000	2,1

План нового залізничного будівництва мусить бути збудований з таким розрахунком, щоб дістати максимальний ефект від капіталовкладання і щоб було забезпечене поступове, у міру закінчення, включення в експлуатацію закінчених діляниць нових залізничних колій.

Як уже ми відзначали на початку, тільки корінна реконструкція залізничних шляхів і основних споруджень транспорту, дасть змогу залізнякам задовольнити вимоги, що ставитиме перед ними велетенськими темпами зростаюче народне господарство України.

Роботу залізничного транспорту під кінець 1937 р., виходячи з наведених вище даних, можна подати в такому цифровому виразі:

Назва	Одиниця виміру	1932 р.	1937 р.
1. Довжина залізничн. мережі УСРР	кам	14.500	17.500
2. Навантаження вантажів	ман. тонн	125,9	300
3. Перевози	" "	191,1	450
4. Середн. перебіг вантажів	кам	228,0	220
5. Перебіг вантажів	милрд. тис. кам.	43,0	100
6. " пасажир.	" пас. кам	13,0	30
7. Зведена робота	" тонн кам	56,0	130

Наведені цифри яскраво й переконливо ще раз показують усю доконачність корінної, глибокої реконструкції залізничного транспорту.

Основною провідною ланкою реконструкції залізничного транспорту буде його електрифікація. У другому п'ятиріччі в УСРР передбачено

еектрифікувати до 3000 км залізничних колій. В першу чергу мусять бути електрифіковані найбільші магістралі або вирішні дільниці на них.

1) Донбас — Харків і далі — Москва.

2) Кривий Ріг — Донбас.

3) Внутрішня мережа Донбасу (нааактивніші лінії).

4) Близько 400 км під'їздних шляхів до пром'їдприємств Донбасу, Придніпров'я і Криворіжжя.

Тепер ще дуже важко з достатньою точністю визначити загальну витрату електроенергії, потрібної для транспорту, і можна навести тільки суруго орієнтовані дані. Орієнтовна витрата потрібної енергії досягне 1937 р. до 400 тис. кіловат. Якщо вважати, що на електрифіковані колії припадає приблизно понад 45% всієї роботи залізничного транспорту, то для виконання цієї роботи потрібно буде від 350 до 380 електровозів.

Реконструкція залізничного транспорту, окрім електрифікації його, піде також лінійо „запровадження потужного рухомого складу (паровозів, електровозів і тепловозів), 50 — 60-тонних вагонів, автозчеплення, автогалм, автобл'юкування, реконструкції верхньої будови колії, переустаткування тягових споруд, водопостачання, зв'язку, механізації вантажно-розвантажних робіт і т. ін.“ (червневий пленум 1931 р.)

Реконструкція верхньої будови колії залежно від вантажонапружености поділяється на 3 категорії. До першої категорії відносяться колії де припускаються паровози з навантагою 23 тонн на вісь, до другої — де припускаються паровози з навантагою 20 тонн на вісь і, нарешті до третьої категорії — колії, на яких основним завданням їх технічного переозброєння є поліпшення шляхового господарства. За попередніми намітками дирекції залізниць УСРР реконструкція верхньої будови колії відповідно до запровадження потужних паровозів і належний розвиток та реконструкція тягових споруд намічається в таких розмірах.

Відповідно до запровадження потужних паровозів і вагонів на тих чи тих ділянках ітїме також реконструкція зчїпних приладів (автозчеплення) і широкє запровадження автогалм. За попереднім пляном НКШ передбачається під кінець 1932 р. устаткувати 20% усіх товарних вагонів автогалммами і увесь вагонний парк прогінними трубами під кінець 1933 р. на 42% і під кінець 1937 р. — на 64%.

У ряді заходів, скерованих на збільшення перепускної спроможности за найважливіший і вирішний є автобл'юкування. Щоб схарактеризувати ефект від запровадження автобл'юкування, у збільшенні перепускної спроможности можна навести такі цифри:

		без автобл'юкування		з автобл'юкуванням	
		поїздів			
одиоколійна дільниця	20 — 24 пар	36 пар			
двоколійна дільниця	50 — 70 „	100 — 140 пар.			

За пляном НКШ у другій п'ятиріччі автобл'юкуванням будуть устатковані ділянки українських залізниць довжиною на 3974 км.

Щоб виконати наступні роботи, навіть коли взяти на увагу, те, що з усієї роботи залізниць України в 130 млрд. тонно-кілометрів до 60 млрд. тонно-кілометрів припадає на електрифіковані магістралі і ділянки, а також враховуючи збільшення потужности паровоза, модернізацію і раціоналізацію роботи його, зростання всіх якісних показників, — все ж потрібне буде значне зростання парової тяги. За попередніми накресленнями потужність паровозного парку під кінець 1937 р. має бути збільшена на 800 одиниць, з яких 100 паровозів для пасажирського руху і 700 для товарового (зріст на 25%).

Вагонний парк залізниць України під кінець 1937 р. має бути збільшений удвоє за збільшення вантажної роботи шляхів більше, як у три рази проти 1931 р., тобто треба буде збудувати нових 100.000 това-

рових вагонів, у двовісному вирахуванні, з яких 40000 великовантажних і 20000 двовісних і платформ (в основному). Пасажирські перевози 1937 р. збільшаться в 2,75 раза проти 1931 р. і спричинять потребу збільшити парк пасажирських вагонів приблизно на 3000 одиниць різних типів. Набагато також виросте парк спеціальних вагонів і окремих рухомий склад (мотовози, автомотиси, локомотиви й т. ін.).

Щоб збільшити перепускную спроможність залізниць УСРР у програму другого п'ятиріччя входить також значно посилити станції і вузли і ґрунтовно реконструювати їхні споруди. Для цього ж будуть проведені роботи коло пом'якшення профілів на багатьох залізничних коліях, коло зміцнення мостів, заміни рейок легкого типу на важкі, збільшення числа ележнів, заміни баясту скалля, поліпшення водопостачання, електроустаткування, сигналізації тощо.

Щоб задовольнити потреби залізничного транспорту на рухомий склад опріч наявних і намічених до реконструкції і побудови нових заводів транспортного машинобудівництва, що є в розпорядженні наркомату важкої промисловости, значну ролю у справі ремонту й випуску паровозів і вагонів відіграватимуть заводи ВОРЗ'у.

За контрольними точками другої п'ятирічки заводам ВОРЗ'у намічена така програма (із тез. доповіді УЦУКР на Всеукраїнській конференції розміщення продукційних сил.

Контрольні точки другої п'ятирічки за орієнтовними даними НКШ по заводах ВОРЗ'у¹⁾

Назва заводів	Вивок в тоннах:			Чавун. литво			Мідне литво.		
	1932 р.	1933 р.	1937 р.	1932 р.	1933 р.	1937 р.	1932 р.	1933 р.	1937 р.
Олександр.	1657	1600	1600	1750	1750	3800	520	520	520
Полтавськ.	1692	1700	1700	5600	5600	6500	630	630	630
Ізюмськ.	2637	2640	2640	8780	8780	9500	575	575	575
Дніпроп.	3036	3400	3400	8100	8100	9000	895	800	800
Конотопськ.	2480	2480	2580	2620	2000	5500	640	640	640
Разом	11502	11820	11820	26850	26230	34300	3260	3165	3165

Назва заводів	Паровози			Електровази				Примітка
	1932	1933	1937	1932	1933	1935	1937	
Олександрійський	320	355	325	—	—	87	182	Сучасного типу
Полтавський	499	600	720	—	—	—	—	
Ізюмський	372	480	124	—	—	294	596	
Дніпропетровський	391	480	723	—	—	—	—	
Конотопський	293	383	526	—	—	—	—	
Разом	2168	2298	2418	—	—	381	788	

Корінної реконструкції мають зазнати під'їзні шляхи й вітки, що є в експлуатації промислових підприємств, в тому числі й середзавод-

¹⁾ Примітка: а) Чавунно-ливарний завод на 9,000 тис. тонн будують у Харкові (1935 р. будуть пущені агрегати його, що даватимуть 2000 тис. т.).
б) З 1935 р. закривається труболиварний завод у Олександрівському.

ський транспорт. Усяке відставання цього типу транспорту гальмуватиме і навіть зриватиме роботи залізничного транспорту загального користування. Як завдання другого п'ятиріччя, треба поставити поступову передачу НКШ усіх залізничних під'їзних шляхів і віток промпідприємств до фронту навантаження і розвантаження. У розпорядженні заводів і промпідприємств треба буде залишити тільки той залізничний транспорт, що є складова безпосередня частина процесу виробництва даного заводу.

Щоб здійснити намічені заходи до підсилення і корінної реконструкції залізничного транспорту України, у другій п'ятирічці треба буде до 2,5 млрд. крб. капітальних витрат.

III. Водний транспорт

У намічуваному розміщенні продукційних сил по УСРР водний транспорт відіграватиме почесну роль. Надто велике значення матимуть водні шляхи дніпровсько-бузького басейну. Якщо залізничний транспорт у своєму теперішньому стані не пристосований до виконання величезних завдань другого п'ятиріччя то ще більше не підготовлений до цих завдань водний транспорт.

Водний транспорт є один з відсталих видів транспорту, як на Україні, так і в цьому СРСР. Завдання другої п'ятирічки — підтягнути його до рівня потужного транспорту другого п'ятиріччя.

У царині морського транспорту до 1937 р. наша фльота має охопити всі основні маси імпорتنних вантажів, а також великим і малим каботажем основну частину експортних вантажів. Комплексність роботи соціалістичного транспорту вимагає від водного транспорту такої погодженості в перевозах, щоб були максимально скорочені витрати народного господарства на транспортування вантажів.

У другій п'ятирічці маємо здійснити такі заходи:

- 1) максимально розвантажити залізниці від перевозів масових малоцінних вантажів, скерувавши їх на річний і морський транспорт;
- 2) посилити прямі змішані залізничні перевози за єдиним тарифом;
- 3) організувати перевози по водному транспорту спеціальних вантажів.

Крім цього всі проблеми реконструкції старих і будівництва нових водних шляхів ми не можемо розв'язувати тільки як проблеми транспортних шляхів, — їх треба розв'язувати як комплексні проблеми, де використання водних шляхів піде не тільки лінією транспортних потреб а й потреб енергетики, меліорації, рибальства, водопостачання тощо. Питання про зміцнення обороноспроможності нашої країни також входить у складову і важливу частину у всі плани розвитку водного транспорту у другій п'ятирічці.

1) Річковий транспорт

На Україні надто відстає річковий транспорт. Стан його характеризують такі дані

Питома вага вантажообігу на річковому транспорті проти вантажообігу залізничного транспорту становить тепер приблизно 3,5—4%. З загальної довжини всіх внутрішніх водних шляхів України 5.632 км судноплавних експлуатованих шляхів тільки 1698 км, або близько 30%, а обслуговуваних днопоглибленням близько 1600 км, шлязованих (Північний Донець) — 114 км. Шляхів з глибинами від 1,5 до 2 м тільки 323 км, решта мають глибину від 0,8 до 1,5 метрів. Крім того, величезні водні артерії річки Дніпра і найголовніших його припливів, як і

багато дрібніших річок, досі фактично не судноплавні. В зв'язку з наміченими у другій п'ятирічці темпами розвитку народного господарства, вантажообіг на річковому транспорті УСРР в основному по Дніпрубузькій системі намічено до 30 млн. тонн.¹⁾

Щоб опанувати такий вантажообіг, що в його складні значна частина матиме далекий перебіг, треба буде не тільки терміново поліпшити судноплавні умови Дніпровсько-Бузької системи, а й, що надто важливо, форсувати суднобудівництво. Уже тепер недохват фльоти як парової, так і непарової, гальмує розвиток судноплавства дніпровсько-бузької системи. Мінімальна кількість фльоти, потрібна для виконання запроектованої роботи річкового транспорту, може бути виражена у таких орієнтовних цифрових величинах:

Назва типів суден	1932	1937
Товарово - пасажирських пароплавів	—	35.000 HP
Буксирних	—	37.000 „
Сухогрузних барж	—	600.000 тонн
Нафтоплавних суден	—	80.000 „

Будівництво сухогрузних барж має йти головно лінією дерев'яних типів близько 80% загальної потреби. Тут слід додати, що треба форсувати також будівництво технічної фльоти, яка тепер є в зародковому стані.

Дальше завдання, що буде розв'язане у другій п'ятирічці, — це реконструкція наявних водних шляхів портів, гаванів і пристанів та нове будівництво в цьому ж напрямку. Треба особливо підкреслити, що без корінної реконструкції портів, пристанів і перевантажних пунктів, без максимальної механізації вантажно-розвантажних операцій і інших елементів роботи пристанів і перевантажних пунктів та раціоналізації їхніх робіт капіталовкладання у суднобудівництво і реконструкцію водних шляхів не дадуть належного ефекту. Само собою зрозуміло, що боротьба за внутрішні ресурси на водному транспорті мусить провадитися з такою енергією і напруженням у другій п'ятирічці, як і на інших видах транспорту.

У другій п'ятирічці стоять такі основні завдання в царині річкового транспорту:

1) розв'язати проблему нижнього Дніпра (транспортна проблема, меліорація, енергетика тощо);

2) розв'язати проблему водного шляху Дніпро — Дін (проблема судноплавства на шляху: Самара — Вовча, Торезь — північний Донець — Дін і далі до Каспійського моря);

3) утворити суцільний транзитний водний шлях від Херсону до Орші на глибинах не менше 2 метрів;

4) освоїти головно з транспортного і частково енергетичного боку припливи Дніпра: Тетерев, Рось, Ворскла, Псьол, Сулу, а також річку Інгулець, що разом з розв'язанням проблеми Самара — Вовча, збільшує судохідні водні шляхи України до 3500 км;

5) підготувати й розпочати роботи коло встановлення транспортного зв'язку Дніпро — Волга через Десну і Оку;

¹⁾ Треба тут же окремо відзначити, що Наркомвод намічає вантажообіг під кінець 1937 р. всього до 19 млн тонн. Цифра явно зменшена. Це зменшення вантажообігу по Дніпрубузькій системі, на нашу думку, є недооцінка з боку Наркомводу величезного значення Дніпра для розвитку народного господарства УСРР і СРСР.

6) регулювати і охороняти через лісонасадження, обваловування тощо води Дніпра.

Такі основні завдання, що їх треба буде розв'язати у другому п'ятиріччі в зв'язку з намічуваним розміщенням продукційних сил. Загальна сума капіталовкладень, потрібна для здійснення намічених заходів, без витрат на будівництво нових судобудівних верфів і заводів, становить, приблизно, 400 млн. карб.

2) Морський транспорт

Щоб зробити морський транспорт спроможним задовольняти вирослі потреби народного господарства, треба, поперше, збільшити його основний фонд і, подруге, глибоко реконструювати його флоту і порти.

Подальша робота морського транспорту може бути характеризується такими величинами.

Вантажообіг українських портів Озівського і Чорного морів під кінець 1937 р. намічено в розмірі 35 млн. тонн, при цьому, за проектуванням Держплану УСРР, зростання його по портах розподіляється так:

Порти	1931	1933	1937	За планом Наркомвуду на 1937 р.
Одеський	3,0	4,1	9,0	11,0
Миколаївський	2,5	2,8	3,0	3,5
Херсонський	0,5	1,2	7,0	8,5
Бердянський	0,3	0,4	1,0	1,0
Маріупільський	2,3	4,0	15,0	15,0
Інш. порти (Скадівське, Хорли, Генічеське та ін).	0,16	0,2	1,0	—
Разом	8,8	12,8	35,0	39,4

Заходи реконструктивного порядку, що будуть здійснені у другому п'ятиріччі, характеризуються такими цифровими даними про зазначені порти:

Порти	Перепускна спроможн.	%, % ме- ханізац.	Глибина
Одеса . . .	5,5 млн. т.	50	до 9,1 метра
Миколаїв .	3,8 "	62	" 8,5 "
Херсон . .	1,3 "	60	" 7,3 "
Бердянське	1,0 "	50	" 6,7 "
Маріупіль .	5,0 "	56	" 7,3 "
Разом	16,0		

До цієї цифрової характеристики треба додати такі дані:

1. Залізничні шляхи як всередині портів, так і підхідні не відповідають своєю спорудою і перепускною спроможністю навіть теперішній перепускній спроможності портів.

2. За невеликим винятком, устаткованих складів для переробки вантажів порти не мають. Майже усі складські приміщення, окрім нера-

ціонального їх розміщення на території портів, застарілої конструкції і позбавлені елементарного механічного устаткування.

3. Гостро відчувається недостача електроенергії, що гальмує розвиток механізації перевантажних робіт у портах.

4. Стан зв'язку, як середпортового, так і зовнішнього потребує корінного поліпшення.

Ця характеристика надто яскраво потверджує усю правоту постанови партії про доконечність рішучих заходів щодо водного транспорту, щоб покінчити з його відставанням. Держплан СРСР у своїх „основних вказівках до складання другого п'ятирічного плану“ так визначає темпи реконструкції водного транспорту:

„Реконструкцію на водному транспорті розгорнути такими темпами, що під кінець другої п'ятирічки реконструкція у царині флоту, механізації вантажно-розвантажних робіт, судноремонтних засобів та берегового будівництва найважливіших річних і морських басейнів була в основному закінчена“.

І далі, де мова йде про напрямки реконструктивних заходів, у цих же „основних вказівках“, підкреслюється, що

„Проводячи реконструкцію, насамперед треба форсувати здійснення тих заходів, які у поєднанні з раціоналізаторськими роботами забезпечують краще використання наявних засобів, сприяють мобілізації внутрішніх ресурсів і дають бистрий ефект у підвищенні перевізної і перепускної спроможності водного транспорту.“

За один з важливих заходів у реконструкції морського транспорту є спеціалізація портів і районування їх за найважливішими масовими вантажами. Морські порти України матимуть, приблизно, таку спеціалізацію¹⁾:

Одеса — 1) в частині вивозу: а) експорт хліба, лісних матеріалів, цукру, рефрижираторних вантажів і генеральні вантажі,

б) у великому каботажі — цукор і генеральні вантажі,

в) в малому каботажі — хліб, цукор і генеральні вантажі,

2) — в частині довозу: — а) різні імпорتنі закордонні вантажі,

б) у великому каботажі — ліс, апатити і генеральні вантажі

в) у малому каботажі — кам'яний вугілля, нафта, сіль, метали, мінеральні, будівні матеріали.

Крім того, Одеса розвивається як база місцевого судноплавства.

Миколаїв — 1) в частині вивозу: експорт хліба, руди та ін. вантажів і в малому каботажі — генеральні вантажі,

2) довіз: частина імпорتنих закордонних вантажів і в малому каботажі — ліс, кам'яне вугілля, нафта, метали й мінеральні будівні матеріали.

Херсон — 1) вивіз — експорт хліба, руди, лісу. У великому каботажі — цукор, метал; у малому — хліб, ліс, метали.

2) довіз — імпорту генеральних вантажів; у великому каботажі — ліс та ін. грузи, а в малому — хліб, сіль і будівні матеріали мінерального походження.

Бердянське — 1) вивіз: експорт хліба, каоліну і в малому каботажі — різні вантажі,

2) довіз: — невелика частина імпорتنих вантажів і в малому каботажі — нафта, ліс, мінеральні та будівні матеріали.

Маріуполь — 1) вивіз — експорт хліба і кам'яного вугілля; у великому каботажі — сіль, метали, а в малому — кам'яне вугілля і метали.

2) довіз — імпорту для Донбасу. У великому каботажі — ліс, апатити й інші вантажі, а в малому — керченські руди для Маріуполя і Донбасу і будівні матеріали мінерального походження.

¹⁾ З тез упов. Нкводу на конференції розміщення продукційних сил.

Згідно з наведеною характеристикою спеціалізації портів, деякі вантажі попадають у всі порти, що пояснюється тяжінням цих вантажів до певних портів своїм розташуванням і недоцільністю обслуговувати такі райони віддаленішими портами.

Дальша реконструкція морського транспорту вирисовується в такому вигляді:

1. Зробити глибину в портах і на підходах до них відповідною до спеціалізації портів і глибини углибу суден, що відвідують їх.
2. Цілком механізувати перевантажні роботи.
3. Максимально механізувати складське господарство портів і раціонально розмістити склади на території порту.
4. Реконструювати і розвинути залізничні підвідні й середпортові шляхи.
5. Забезпечити електроенергією портові споруди.
6. Реконструювати денну і нічну обстановку, щоб забезпечити безпеку плавання і підвищити коефіцієнт використання флоту.
7. Цілком забезпечити електроенергією всі портові споруди і устаткування.
8. Устаткувати бункерування суден на плав.
9. Розвинути судноремонтні засоби.
10. Поліпшити водопостачання, забезпечити належний зв'язок, як внутрішній, так і зовнішній, забезпечити льодорізними засобами, впорядкувати порти і забезпечити робітників водного транспорту належними житловими і культурно-побутовими умовами.

Величезне значення в справі реконструкції морського транспорту має корінна реконструкція морської флоту.

Основні напрямки цієї реконструкції:

- 1) стандартизація, спеціалізації і типізація транспортної і технічної флоту з максимальним скороченням типу суден;
- 2) полегшення корпусу, механізмів і судового устаткування;
- 3) запровадження більш обтічних форм корпусу;
- 4) широке запровадження на судах найновіших систем двигунів;
- 5) електрифікація допоміжних судових механізмів і запровадження найновіших навігаційних пристроїв;
- 6) повна механізація вантажно-розвантажних робіт.

За намітками Наркомводу, для всього Союзу на другу п'ятирічку запроєктовано 18 типів суден, при цьому на Чорному й Озівському морях буде 14 типів суден від 300 до 14000 тонн; пересічна швидкість флоту до 1937 р. збільшиться з 9 до 12—13 вузлів, тобто до 40⁰/₀.

У другому п'ятиріччі конче треба здійснити ряд заходів, що забезпечують значне підвищення всіх якісних показників роботи морського транспорту, підвищення продукційності праці, зменшення собівартості перевозів і нагромадження засобів на цій основі і на основі боротьби за режим економії палива, дефіцитних матеріалів тощо.

Загальна сума капіталовкладень на ці заходи на морському транспорті досягає 250 млн. карб., а по всьому транспорті (річному і морському) до 650 млн. карб.

IV. Шляхове будівництво і автомобілізація

Один з найвідсталіших видів транспорту є безрейковий транспорт. Дотепер темпи розвитку шляхового будівництва дуже відстають не тільки від темпів розвитку народного господарства в цілому, а навіть від темпів розвитку інших видів транспорту. XVII партконференція у своїх постановках підкреслила доконечність „у шосейному і шляховому будівництві та автомобілізації забезпечити швидші темпи розвитку, ніж у інших видах транспорту“¹⁾.

¹⁾ Резолюція на доповіді т.т. Молотова й Куйбишева.

Для характеристики стану шляхового будівництва можна навести такі показові цифри; з наявних на Україні всіх безрейкових шляхів понад 200 тис. км, під кінець 1933 р. буде покрито колісним одягом і поліпшено близько 30 тис. км, тобто 1% усіх шляхів. Динаміка зростання вантажобігу на безрейковому транспорті виявляється такими цифрами (в мільярдах тонно-кілометрів).

1928/29 р.	1931 р.	1932 р.	1937 р.
1,8	2,9	4,2	10,0—12,0

Якщо додати до цього, що безрейковий транспорт, окрім безпосередньої участі в опануванні вантажобігу країни, полегшуючи тим самим роботу і залізничного і водного транспорту, відіграє також важливу роль як мережа, що живить вантажами залізничний і водний транспорт, — то стає цілком очевидною абсолютна правильність ухвали XVII партконференції про доконечність швидших і рішучіших темпів у розгортанні безрейкового транспорту.

Розвиток і реконструкція шляхового будівництва йтиме такими основними лініями:

1. Забезпечення і обслуговування як міських і приміських перевозів, так і, особливо, позаміських промислових і сільсько-господарських вантажоперевозів, приділяючи особливу увагу підтяганню швидко-зростаючих виробничих районів і ліквідації бездоріжжя по всіх важливих виробничих районах Союзу, а також в напрямку засвоєння нових слабо обслуговуваних районів.

2. Лінією потрібного обслуговування сільських районів, між колгоспних і середколгоспних і радгоспних шляхів.

5. Шляхове будівництво буде найтісніше пов'язане з розвитком і реконструкцією залізничного і водного транспорту, бо безрейкові шляхи є частина єдиного соціалістичного транспорту.

4. Будівництво шляхів ітиме також лінією поліпшення ґрунтових доріг з тим, щоб переводити їх, у міру збільшення вантажонапруженості і важчих транспортних засобів, на нарізкові (гравійні) дороги і бруковані і надалі на досконаліші, вищі типи, як клінкерні асфальто-бетонні тощо. При цьому будуть широко використані місцеві матеріали.

5. Автомобільний парк розвиватиметься в напрямку зростання питомої ваги важкого і середнього, а також автобусного і спеціального автопарку: тягачі, саморозвантажні, комунальні, автомашини з найновішими типами двигунів, дизелемоторами, електромобілітролейбусного і акумуляторного типу.

Треба з особливою силою підкреслити роль возового транспорту, який і в другій п'ятирічці матиме велику питому вагу в роботі всього транспорту на безрейкових дорогах. Це тим більше треба підкреслити, що вже тепер є нездорові настрої позбутися коня і будь-що-будь скоріше пересісти на автомобіль. Тільки уміле, гнучке поєднання роботи автомобільного транспорту і возового дасть максимальний ефект у справі опанування наступних перевозів по безрейкових шляхах. Певна річ, що теперішній вантажний віз також буде реконструйований (самоперекидний корпус, кулькові вальниці тощо).

Як ми вже зазначили попереду, вантажобіг на безрейковому транспорті досягне від 10 до 12 млрд. тонно-кілометрів. Ця цифра не може претендувати на точність, її можна заперечувати, але все ж вона дає деяке наближене уявлення про ту величезну роботу, що її має виконати безрейковий транспорт. Зовсім очевидно, що її має виконати для транспортування вантажів потребуватиме значного шляхового будівництва.

На другу п'ятирічку по Україні намічається така орієнтовна програма шляхового будівництва:

- 1) шляхи з вищим типом одягу — 20 тис. км;
- 2) шляхи нарізкові, жухеліві тощо — 20 тис. км;
- 3) профільовані й поліпшені добавками — 40 тис. км;
- 4) приведені в проїжджий стан 200 тис. км;
- 5) Передбачається збудувати ряд мостів, клінкерних заводів, відкрити нові й поширити наявні кар'єри та механізувати їх, організувати машино-шляхові загони й ремонтні майстерні тощо;

6) в інтересах зміцнення обороноспроможності країни, виходячи з бурхливого зростання автотранспорту (до 1937 р. автотранспорт Союзу досягне 1 млн. машин), у проектуваннях Держплану УСРР орієнтовно намічається довести автопарк до 250 тис. машин.¹⁾

Щоб виконати намічену на друге п'ятиріччя програму шляхового будівництва і автомобілізації на Україні, потрібно буде, за попередніми приблизними підрахунками, до 2,6 млрд. карб.

V. Аерофікація

XVII партконференція в напрямку аерофікації країни дала таку настанову: „Конче потрібно повітряне сполучення розвинути по всіх основних напрямках, як один з найважливіших засобів зв'язку з віддаленими районами і великими промисловими центрами“.

Виходячи з цієї настанови, повітряні шляхи у другій п'ятирічці розвиватимуться лінією обслуговування як старих, так і нових освоєних районів, а також установалення міжреспубліканських, міжобласних зв'язків і створення місцевих повітряних сполучень. При цьому план розгортання мережі повітряних шляхів у другій п'ятирічці буде найтісніше ув'язаний з планом розвитку всіх інших видів транспорту, як єдиної транспортної системи. Доцільність установалення тієї чи тієї повітряної магістралі розв'язуватиметься також залежно від наявності у цьому районі залізничних, водних і безрейкових шляхів.

Надто важливу роль повітряний транспорт відіграватиме у прискоренні поштових зв'язків та перевозках транспортабельних технічних і інших вантажів.

Не менш важливе значення матиме повітряний транспорт для сільсько-го і лісного господарства. Авіація широко впроваджується у виробничі процеси сільського господарства (засів різних культур, землевпорядження боротьба з шкідниками, лісовпорядження, боротьба з пожежами, аерофото-зймання, геологічні розвідки тощо).

Приблизна сума капіталовкладань в аерофікацію на основі тих неповних і сугобо орієнтовних контрольних точок, що є тепер, становить 250 млн. карб.

Здійснення велетенської програми другої п'ятирічки, п'ятирічки побудови безкласового соціалістичного суспільства, вимагає глибокого і ґрунтового опрацювання як великих проблем, так і найдрібніших деталей плану робіт другого п'ятиріччя найширшими масами робітників, колгоспників і всіх трудящих СРСР, які будуватимуть це суспільство.

Треба реалізувати директиву XVII партконференції про негайне розгортання роботи „партійних, радянських, господарських кооперативних професійних та комсомольських організацій для найшоршого розроблення другого п'ятирічного плану.

¹⁾ Проектування Головшляхупру України показує цифри 386 тис. машин, яку ми вважаємо за явно перебільшену.

С. Крамер

Донбас як індустріальний, міжрайонний комплекс у другому п'ятиріччі ¹⁾

Роля старих промислових районів у нашому соціалістичному господарстві загальновідома. На них покладається найвідповідальніше завдання не тільки зміцнювати і далі розгорнути свої власні господарські можливості, але й узяти на себе пролетарське шефство над новими промисловими центрами, що нарастають головню по колишніх відсталих областях і республіках, допомагаючи їм як своїм десятирічним досвідом, так і матеріальними своїми ресурсами. Навряд чи буде перебільшенням сказати, що серед усіх так званих старих районів перша вугільно-металургійна база, а саме її основа — Донбас була і покищо залишається найважливішою і домінантною, оскільки вона і для цих районів є головна поживна база, що забезпечує їх двома вирішальними видами промислової сировини та палива — металем і вугіллем. Тому простежити шляхи розвитку Донбасу в другому п'ятиріччі означає не тільки вивчити значну ділянку нашого соціалістичного будівництва, але й показати на яскравішому прикладі усі переваги соціалістичного планового розміщення продукційних сил над стихійним їх розміщенням за капіталізмом.

Поняття „Донбас“ не обмежується ні виявленими поки 25.000 км² площі кам'яновугільних покладів, ні тим більше адміністративними рамками відомих нам 17-ти районів. Донбас (разом з Маріупільщиною) — це відома економічна єдиність, це складний, міжрайонний індустріальний комплекс, що наближається, як це видно буде далі, до комбінату. Відмінно від Урало-Кузнецького Комбінату, який великою різноманітністю й типом зв'язку тих виробництв, що до нього увіходять, являє собою *індустріально-аграрний* комбінат, Донбас покищо залишається комплексом або комбінатом в основному *індустріальним*.

Величезний розвиток тваринницького і плодоовочового господарств у Донбасі у другому п'ятиріччі на основі їх значної індустріалізації не дає ще підстав включати сільське господарство як рівноправний виробничий компонент у Донбасівський комплекс, бо ж основне його призначення, відмінно від сільського господарства, приміром, УКК, обмежується покищо задоволенням потреб самого Донбасу, не маючи на меті виробництва на сторону.

Встановлюючи тут різницю між індустріально-аграрним характером другої вугільно-металургійної бази на Сході — УКК й індустріальним в основному характером Донбасу, ми зовсім не маємо на думці характеризувати в особі останнього всю першу вугільно-металургійну базу. Як до останньої, то Донбас являє собою лише частину, може в вирішальну, але все ж таки частину єдиного цілого, одну із складових частин

¹⁾ Ця стаття являє собою переробку стенограми доповіді автора на Всеукраїнській конференції в справі розміщення продукційних сил, що відбувалася 7 — 13 травня 1932 р. у Харкові.

того гігантського „комбінату комбінатів“, яким ми собі уявляємо першу вугільно-металургійну базу і як тепер уже справедливо називають УМК.

Обличчя Донбасу, як міжрайонного, індустріального комплексу, визначають чотири його основних галузі — кам'яновугільна, металургійна машинобудівництво й хемічна галузь. Вирішальне значення цих галузей обумовлюється як природними багатствами Донбасу, так і надзвичайно вигідними з технічної й економічної сторони умовами для комплексного їх використання та виробничого комбінювання. Але крім енергетичної й сировинної бази дальший розвиток комплексу забезпечується також широкими можливостями розвитку на основі використання природних ресурсів будівельних матеріалів, послідів, виробництва власної бази будматеріалів. Наявність цих трьох баз — енергетичної, сировинної й будматеріалів — це певна й тверда основа для швидкого розвитку Донбасу в другому п'ятиріччі.

* * *

Перш ніж перейти до характеристики пляну другої п'ятирічки Донбасу, зокрема і особливо його найважливіших, згаданих вище галузей, треба спинитися хоч би найкоротше на перелікові його природних багатств і на ступеню їх використання.

Своїм значенням і питомою вагою перше буде, розуміється, кам'яне вугілля. За даними, що є, геологічні запаси вугілля в Донецькому басейні дорівнюють приблизно 69 млрд. тонн, з них 54 млрд. припадає на Українську частину Донбасу і 15 млрд. на Північно-Кавказьку його частину. Із цих запасів 22—23% припадає на спікаєві марки вугілля, в тім числі на Україні — 26%, а на П-Кавказі — тільки 7—8%. Промислових запасів нараховується щось із 29—30 млрд. тонн, а промислово розвідані запаси досягають лише 2,1—2,2 млрд. тонн, або тільки 4% геологічних і 7,4% промислових запасів. Марковий оклад відомий лише для геологічних запасів і, трохи точніше, для промислово розвіданих, що жодо загальних промислових запасів, то їх марковий склад поки ще невідомий. Залежно від умов залягання басейн можна розбити на три частини — західню, середню і східню з поступовим погіршенням цих умов від першої до останньої. Напр., якщо взяти основні ознаки, що характеризують умови залягання, а саме: пересічну — зважену кількість шарів, пересічну грубість шарів (у метрах) і щільність (в млн. тонн на кв. км.), то в відповідній послідовності ці показники для західньої частини будуть — 22, 0,79 і 6,49; для середньої — 17, 0,75 і 4,63; для східньої — 9,0, 0,69 і 3,19, а пересічно по Донбасу — 15,0, 0,75 і 4,65. Своєю повільністю та сірчаністю донецькі вуглі, як відомо, набагато поступаються перед англійськими та американськими і, зокрема, перед нашими кузнецькими, а тому й потребують в далеко більшій мірі, ніж останні, збагачення.

У Донбасі, далі, відомі запаси бурих залізників з залізом в них від 35% до 50%. За довоєнних років ці залізники в деякій їх частині навіть були у промисловій експлуатації і могли б, за певних умов, стати за підмогою і тепер. Мале промислове значення мають також покищо і відомі цинково-оливяні руди і виявлена в вельми поширених у Донбасі пермських пісчаниках мідь (до 1%). Зате всім відомі своїм багатством і промисловим значенням Микитівські ртутні руди, що мають ртуті в породи у 3—5 разів більше від мінімуму, якого досить для промислової експлуатації; потім величезні поклади Артемівської солі, що обіймають площу в 45 × 25 км. і товщина шарів досягає 40—70 метрів; знамениті Часів-Ярські родовища вогнетривких глин. Далі відзначимо поширені скрізь у Донбасі кам'яновугільні пісчаники, вапняки багаті покладами мергелів, зокрема цементових, товщина шарів яких в окремих місцях досягає 25—35 метрів, доломіти, ангідрит, гіпс, любайстер і нарешті кварцити, бідні фосфорити, чисті піски й інші копалини, що йдуть у вироб-

ництво у будівельній, вогнетривкій, хемічній, склівній і інших галузях промисловости, не кажучи вже про силу жужелі, що її використовувати у виробництві будівельних матеріалів, зокрема у цементовій промисловості серйозно ще й не починали.

До цього неповного переліку природних ресурсів Донбасу слід іще додати один вид ресурсів, який часто обминають, характеризуючи природні багатства інших районів,—ми маємо на увазі воду. Згідно з дуже поширеною думкою, вода в Донбасі є не тільки вузький промисловий ліміт,—що в значній мірі було б справедливо, але й вузький, природно ліміт,—що зовсім несправедливо. Водна справа і зараз і, особливо, для другої п'ятирічки дійсно має дуже актуальне значення для Донбасу. За зробленими обчисленнями, потреба Донбасу в самій лише технічній, безповоротній воді дівде на кінець другої п'ятирічки величезної цифри 400 млн. м³, не рахуючи питної води—близько 4000 л.-сек. і не включаючи сюди Маріуполя, потреби якого у воді також великі, досягають 45 млн. м³. Однак, є всі передумови для того, щоб проблему води в Донбасі розв'язати. Згідно з обрахунками і проектами Водної Управи, цей водний ліміт може бути та й буде за певних, розуміється, і не малих вкладень, остаточно зліквідований. Для різних районів Донбасу ці проекти передбачають різні способи водопостачання. Таких способів в основному три: 1) перекачувати воду з Північного Дінця вгору річкою Торцем, повернувши її назад і подаючи таким чином воду в центральний район, 2) спорудити широку мережу водоймищ, 3) використовувати підземні, задонецькі води, головню, на пиття. Зазначених трьох способів цілком досить, щоб ліквідувати вузький ліміт води не рахуючи навіть можливого використання на певні цілі величезної кількості шахтової води, якої по всьому Донбасу відкачується 3—4 м³ на секунду.

Отже наведеного вище, вельми стислого переліку природних ресурсів цілком уже досить, щоб ствердити сформульоване нами твердження про цілковиту забезпеченість Донбасу, як міжрайонного, індустріального комплексу, всіма трьома вирішальними базами: енергетичною, сировинною і базою будівельних матеріалів.

Перейдімо тепер до характеристики перспективного плану розвитку основних галузів, що входять в єдиний комплекс Донбасу. Почнемо з кам'яновугільної промисловости.

* * *

Визначаючи народньо-господарське значення старих промислових районів, було б зовсім неправильно користуватися динамікою їхньої питомої ваги чи іншими якими відносними показниками. Тверда політика партії на форсовану індустріалізацію відсталих районів, на просування промисловости на Схід і на утворення там потужних індустріальних центрів неминуче зв'язана з відносно швидшими темпами їх розвитку при одночасному величезному зростанні старих районів. З таким невідминним застереженням треба підходити до оцінки динаміки питомої ваги кам'яновугільної промисловости, а так само й інших найважливіших галузів Донбасу за першу і особливо за другу п'ятирічку. Не зважаючи на те, що річний видобуток вугілля в Донбасі майже подвоєно за першу п'ятирічку, цебто за 4 роки (від 27,6 млн. т. в 1927/28 р. до 56 млн. т. в 1932 р.), на що за довоєнних часів при абсолютному половинному рівні видобутку треба було 12 років,—все ж таки питома вага його у всьому видобутку Союзу знизилася від 78⁰/₁₀₀ до 73,3⁰/₁₀₀. Ще дужче знижується питома вага Донбасу у другій п'ятирічці—від 73,3⁰/₁₀₀ до 50⁰/₁₀₀. Однак, ці відносні величини, будиши вельми показові для ілюстрації правильної політики партії відносно старих і нових районів, а також в справі розвитку місцевих видів палива, зокрема Підмосковного басейну, ані в якій

мірі не можуть змалити факту колосального абсолютного росту народно-господарського значення Донбасу у другій п'ятирічці. Відповідно до загальносоюзних лімітів, що їх дала XVII Партконференція в справі палива, річний видобуток вугілля в Донбасі в 1937 р. має досягти 110—120 млн. т., а для української його частини 100—108 млн. т. Це означає, що проти збільшення розмірів річного видобутку за першу п'ятирічку на 28—29 млн. т. розміри річного видобутку за другу п'ятирічку мають збільшитися на 54—64 млн. т., децю темпами вдвоє більшими, ніж за першу п'ятирічку.

Величезне зростання видобутку вугілля в Донбасі у другій п'ятирічці супроводитиметься і значним оздоровленням маркового складу. Як відомо, сильне розходження між марковим складом запасів і видобутку становить собою „стару болячку“, що дісталася нам у спадщину від хижацького господарювання капіталізму. Диктована життям конечна потреба максимально використати діюві шахти, сильне відставання промислових розвідок і невикрита нами ще надмірна довгочасність проводження нових шахт роблять процес лікування від цієї хвороби мимоволі затяжним і трудним; проте друга п'ятирічка уже дає серйозні зрушення в напрямі приведення видобутку до відповідності у марках з їх запасами. Це видно з такої таблиці:

	Ф. П. Ж. К.	Т	Г	Д	Антр.
Питома вага в запасах	26,9	13,1	35,3	3,2	21,5
„ „ у видобутку 1932 р	49,0	5,5	12,8	5,0	27,7
„ „ „ „ 1937 р	48,0	7,6	17,1	4,6	22,7

Ці зміни у марковому складі видобутку пов'язані не тільки з іншим напрямом шахтного будівництва, але й з значним оздоровленням паливних балансів ряду найбільших споживачів; з цим пов'язане також і великої практичної ваги питання про розширення гами коксівних вуглів.

Не спиняючись далі на цьому питанні, перейдімо до виявлення шляхів покриття запроектованого на другу п'ятирічку величезного збільшення видобутку.

Загальну потужність шахт в 1937 р. передбачається довести до 130—131 млн. т. При запроектованих на 1937 р. для України розмірах видобутку в 108 млн. т. резерв потужності дорівнюватиме 22—23 млн. т. проти фактичної відсутності тепер хоч би якого резерву. Зазначені 108 млн. т. передбачається покрити по старих шахтах на 66 млн. т. і по нових на 42 млн. т.

Треба сказати, що закладеними до 1932 р. і в 1932 р., децю до початку другої п'ятирічки, шахтами забезпечується нова потужність у 52 млн. т. Якщо взяти при цьому на увагу, що теперішня потужність дієвих шахт може бути доведена при повній механізації від 49 до 75 млн. т., то легко буде зрозуміти, що плян видобутку другої п'ятирічки в основному забезпечується старими шахтами і новими, що їх почали будувати за роки першої п'ятирічки. Закладати 1933—1937 р. р. нові 66 шахт на загальну потужність в 91 млн. т. диктується тим, що треба компенсувати старі шахти, які вибуватимуть з роботи, а головним чином, щоб утворити потужний резерв на третю п'ятирічку.

Реалізація грандіозної програми другої п'ятирічки по кам'яновугільній промисловості, як у частині кількісних, так і якісних її показників, звичайно, неможлива без упертої більшовицької боротьби за широчинний розвиток механізації, раціоналізації й збагачування. В галузі меха-

нізації основне завдання полягає перш за все в тім, щоб ліквідувати розрив у механізації різних процесів. Тим часом як підбілка неханізована тепер на 67⁰/₀, приставка на 47⁰/₀, а відкочування лише на 6⁰/₀. Цей розрив, поруч з недозволеними повільними темпами опанування техніки, вельми знижує тепер ефективність механізації. В нерозривному зв'язку з механізацією стоїть і справа раціоналізації. Ми маємо на увазі тут перш за все організацію нової системи поділу праці та здійснення методи безперервного потоку.

Подекудя спостерігаються зараз спроби протиставити суцільну механізацію з її найвищою продукційністю шахта системі безперервного потоку — з її вищою продукційністю робітника. Такі спроби треба вважати, в кращому разі, за продукт вкрай недостатнього опрацювання цих питань.

На науково-дослідчі організації і на практиків лягає найактуальніше завдання якнайшвидше й найефективніше сполучити ці два фактори, що мають вирішальне значення для забезпечення програми видобутку другої п'ятирічки.

Не менш актуальним стає й справа збагачення. Ми вже згадували вище про велику попільність та сірчаність донецького вугілля порівняно з вугіллям інших басейнів, що з особливою категоричністю вимагає їх збагачування. Досить згадати про зайву витрату коксу та значне зниження продукційності наших домен від великої сірчаности та попілности того вугілля, що йде на коксування, щоб ясно стала потреба прискорити розв'язання питань збагачення. Теперішня пропускна спроможність усіх збагачувальних установ, яка не перевищує 11 м. т., абсолютно недостатня для корінного розв'язання цієї справи. План другої п'ятирічки, отже, передбачає організувати 83 нових збагачувальних установ з пропускною спроможністю на 125 млн. т., що має забезпечити на кінець 1937 р. збагачування всього видобутку і значне зменшення попілности всіх марок вугілля, особливо спікаливих, доводячи попільність останніх до 5⁰/₀ проти теперішніх 11—12⁰/₀. Треба з усією ясністю зрозуміти собі ті труднощі, що зустрінуться на цьому шляху, для того, щоб їх успішніше перемогти. Реалізації зазначеної програми збагачування вимагатиме від нашого машинобудівництва засвоїти ряд нових виробництв розміром понад 20.000 тонн щороку.

Виконання плану другої п'ятирічки по кам'яновугільній промисловості вимагатиме по лінії самих лише технічних факторів, не беручи житлово-культурно-побутового будівництва, 1800 млн. крб., в т. ч. близько 600 млн. крб. на нове будівництво, реконструкцію та відновлення і близько 500 млн. крб. на механізацію, раціоналізацію і збагачення.

Величезне значення для успішної реалізації програми нового капітального будівництва матиме визначення типу шахт, диференціація строків їх експлуатації залежно від потужности узятих на розробку шарів і значне скорочення строків будівництва. Спроби знайти якийсь оптимум у типі шахт на прикладах капіталістичної практики, та ще для капризних умов залягання в Донбасі при хисткій сталості шарів успіху не можуть мати, — тут потрібен максимально диференційований підхід при неухильному, звичайно, курсі на великі розміри шахт. Так само економічно беззмістовною абстракцією буде й так званий „середній“ тип шахти. Питання ж про строки будівництва та експлуатацію мають справді актуальне значення і їх опрацювання треба якомога прискорити.

Наприкінці визначимо, що в плані другої п'ятирічки покищо конкретно не відбилася справа газифікації вугілля. Є лише уривчасті матеріали про різні системи газифікації, про її економічність, що виявляється у здешевленні 1 кальорії на 30—40⁰/₀ і т. д., — такі матеріали

не дають покищо можливості для конкретного проектування. Проте, можна з певністю сказати, що газифікація вугілля у другій п'ятирічці з наукової проблеми стане промисловою дійсністю.

* * *

Друга своїм значенням і питомою вагою в комплексі Донбасу буде металургія. І тут доводиться починати, вказавши на те, що при запроєктуванні величезного абсолютного росту питома вага металургії Донбасу у всій українській металургії все ж таки набагато знизиться. Вирішальний вплив тут матимуть небувало швидкі темпи зростання металургії Наддніпрянщини. З-поміж будованих тепер гігантів — Криворізького, Запорізького, Нікопольського, Бляховальцівського і Маріупольського заводів — тільки останній увиходить у комплекс Донбасу, у старих же межах Донбасу будувати нові заводи не передбачається. Динаміка питомої ваги Донбасу в українській металургії характеризується такою табличкою:

Питома вага Донбасу (у %о/о)		
	1932 р.	1937 р.
Чавун	64,0	52,5
Сталь	56,0	46,0
Вальцювання	57,6	47,2

Ціком ясно, що запроєктований для Донбасу на другу п'ятирічку величезний зріст виробництва чавуну на 90%о, сталі на 154%о і вальцювання на 163%о базуватиметься в вирішальній мірі на завершених намічених за генеральної реконструкції заводів і на пускові на повну потужність першої черги Озівсталі.

Щоб це ствердити, наведемо таку маленьку табличку, що характеризує перші орієнтовні накреслення у п'ятирічці металургії Донбасу

	Чавун		Сталь		Вальцювання	
	1932 р.	1937 р.	1932 р.	1937 р.	1932 р.	1937 р.
Вся металургія Донбасу . . .	3267	6277	2369	6088	1893	4985
в т. ч. зав. ім. Томського . . .	671	1527	497	1555	355	1305
„ „ „ зав. ім. Ворошилова . . .	407	972	185	1096	220	925
„ „ „ „ Озівсталь . . .	80	994	21	1256	—	850

З загального, запроєктованого для всіх дев'яти заводів Донбасу приросту продукції чавуну на 3010 тис. т., на зазначені три заводи припадає 2337 тис. т., або кругло 77%о, сталі відповідно 3719 і 3204 тис. т., або 84%о і вальцювання — 3093 і 2505 тис. т., або 81%о. Для виконання наведеної вище програми запроєктовано ввести в експлуатацію протягом другої п'ятирічки на металургійних заводах Донбасу 6 доменних печей (з 14 по Україні), 28 мартенівських печей (з 72) і 17 вальцювальних верстатів (із 47), не рахуючи блюмінгів.

Як і для всієї металургії, так само і для металургії Донбасу якісні показники мають вирішальне значення. Довести коефіцієнт використання об'єму доменних печей на заводах Донбасу до 1,1 а використання черення мартенівських печей до 5, — це є така ж сама вирішальна умова для виконання програми, як і від того чи іншого агрегату. Не менше значення має і запроєктоване зниження попільності та сірчаності коксу й %о сірки у чавуні до встановлених норм, доведення агломератів у домі до 50% і відповідно до цього спорудження на ряді заводів агломеративних фабрик і т. д.

Специфічного для металургії Донбасу значення набуває використання керченських руд. Використання цих руд має велике значення

і для хемії, — (томашлаки). Крім перевodu Маріюпільських заводів в основному на керченську руду, безумовно, потрібне буде й вельми значне використання цих руд у домнах старих заводів Донбасу. Розширення сировинної бази української металургії, особливо металургії Донбасу, має для другої п'ятирічки актуальне значення. Ми тут не говоримо про використання курських руд, бо майбутні зв'язки Донбасу з Курським басейном ми мислимо покищо переважно не в формі постачання для металургії Донбасу руд цього басейну, а як підведення твердої донецької бази технологічного палива під майбутню металургію ЦЧО.

Перейдімо тепер до третьої найважливішої галузі Донбасівського комплексу — машинобудівництва. Треба одверто сказати, що у багатьох товаришів є певна недооцінка перспектив розвитку машинобудівництва в Донбасі. Тим часом така недооцінка є, безперечно, результат непорозуміння і сильно перекичує перспективи розміщення продукційних сил на Україні у другій п'ятирічці. Насправді, вага машинобудівництва Донбасу в загальному машинобудівництві України зростає за другу п'ятирічку не тільки абсолютно, а й відносно. Якщо зіставити питому вагу Донбасу в українському машинобудівництві (без електротехнічного) за 1932 і 1937 р.р., то побачимо, що вона за цей період зростає від 20,4% до 26,7%. Коли ж узяти машинобудівництво України без електротехнічного та сільсько-господарського машинобудівництва, то тут питома вага Донбасу зростає за цей період від 34% до 42%. В абсолютному виразі продукція машинобудівництва Донбасу зростає за другу п'ятирічку від 296 млн. крб. в 1932 р. до 1550 млн. крб. в 1937 р., причому на старі заводи припадатиме 690 млн. крб. і на нові 860. Машинобудівництво Донбасу має виразно виявлену фізіономію — це машинобудівництво транспортне (залізничне й морське) і гірнично-металургійне.

Ці дві галузі дають в 1937 р. 92% усієї машинобудівельної продукції Донбасу. Щоб остаточно розв'язати всякі можливості недооцінки місця машинобудівництва в комплексі Донбасу, досить згадати за три величезних гіганти — Маріюпільський суднобудівельний завод з потужним дизельним цехом, що його річна продукція буде доведена до 500—600 млн. крб., Краматорський комбінат і Луганський (новий) паротягсбудівельний завод. Краматорський комбінат має давати 150 тис. т. устаткування і 70 тис. т. виливання. Щороку він випускатиме шість комплектів устаткування для доменних печей, 10 — для мартенівських, 14 — газоповітрודувок, 40 тис. т. вальцівних верстатів, включаючи й блюмінги, суцільно-тягнуті барабани для казанів з тисненням на 100 атмосфер, важкі підйомальні машини на 300 клав і більше й т. д. Луганський завод, як відомо, розраховано на випуск 1080 потужних паротягів серії 1—5—1 і 1—5—2. Річна потреба цього заводу в металі досягає величезної цифри в 300 тис. т. Не будемо спинятися на інших досить великих заводах, зокрема на Горлівському, що має випускати на рік 1500 важких і 1500 легких зарубних машин. Слід зазначити, що крім реконструкції старих і збудування нових заводів, треба буде, як видно, збудувати ще один новий завод спеціально для виробу багачувального устаткування. Капіталовкладення у машинобудівництво Донбасу орієнтовно намічається в 500—600 млн. крб.

Перед машинобудівництвом Донбасу, як машинобудівництвом надзвичайно металоємним, стоїть з особливою гостротою проблема економії металю, зниження питомої ваги витрат металю на одиницю продукції, дроблення полегшення типів конструкцій, значного зменшення й найраціональнішого використання послідів металю.

Характеризуючи ці перспективи машинобудівництва, треба однак підкреслити, що над основними лініями розвитку машинобудівництва треба ще багато попрацювати, зваживши новітні технічні тенденції соція-

лістичного машинобудівництва: кооперування і спеціалізацію, комбінування заготівельних цехів машинобудівництва з металургією і т. д.

Четверта з основних галузів індустріального комплексу Донбасу — це хемія. У царині хемії нам доведеться у другій п'ятирічці взяти особливо великий розгін, маючи на увазі велике недовиконання планів першої п'ятирічки. Вироблення соди поточного року за планом має становити 300 тис. т. замість передбачених у п'ятирічці для останнього року 550 тис. т., відповідно продукція сірчаної кислоти становить 172 тис. т. замість 450 тис. т. і суперфосфатів 455 тис. т. замість 1200 тис. т. Директива „догнати й випередити“ стоїть в цій галузі також з особливою гостротою.

Основний центр хемічної промисловости на Україні є Донбас; таким він в значній мірі залишається і в наступну п'ятирічку. Треба сказати, що з погляду технічно-економічних зв'язків і навіть з погляду природної бази групу слов'янських у рубіжанських заводів слід би було включити в єдиний, міжрайонний комплекс Донбасу, з яким вони органічно зв'язані. Вирішальні бази для хемії — кам'яна сіль і коксівне вугілля — полягають у Донбасі і це по суті забезпечує дальше швидке піднесення хемічної промисловости. Найважливішим лімітом для провідної галузі промисловости — мінеральних добрив, як відомо, є для України сірчана кислота; але й тут для того, щоб знайти місцеві джерела сировини, от як вилучення сірки з коксових газів, вугілля, гіпсу тощо, — найбільше сприятливих умов має Донбас; ще легше тут розвинути азотно-тукову промисловість. Вельми сприятливі умови для розвитку коксо-тукової промисловости є в Маріуполі. Відсутність покищо твердо встановлених точок розміщення нових заводів не дає нам можливости більш-менш твердо встановити розміри продукції на кінець другої п'ятирічки по окремих галузях хемії, однак, за найгрубшим орієнтуванням, зріст усієї про-дкції на 1937 рік перевищить 600 млн. крб. проти 135 — 140 млн. крб. цього року.

У другому п'ятиріччі хемічна промисловість Донбасу має збагатитися на великий Лисичанський комбінат. Цей комбінат базуватиметься на Лисичанських відносно бідних і малотранспортабельних вуглях і на максимумно можливому, за сучасних умов техніки, комплексному використанні сировини та побічних продуктів. Цей комбінат, крім своїх шахт, коксових печей, газогенераторної станції і ТЕЦ, еполучатиме в собі виробництво синтетичного амоніаку, соди, амонієвих добрив, різних солей, як побічних продуктів содового виробництва, хлору, використання різних відходів для анілофарбової промисловости і, нарешті, виробництво скла та синтетичного палива — це буде перший своїми розмірами і технічною досконалістю хемічний велетень на Україні.

В кінці скажемо ще про величезний розвиток у другому п'ятиріччі в Донбасі промисловости будівельних і, зокрема, вогнетривких матеріалів, де Донбас і надалі залишається головним постачальником. Треба буде цілком ліквідувати ганебне відставання вогнетривкої промисловости і те недооводення становить, коли Донбас, бувши споживачем більш як половини усіх будівельних матеріалів, базує своє капітальне будівництво на 30% і більше на довізних здалека матеріалах. Величезні сировинні можливості, як ми бачили вище, для цього є. Передбачається збудувати жужеле-цементовий завод і завод вогнетривких виробів у Маріуполі, закінчити Гришинський динасовий завод збудувати декілька заводів вапнякових, любайстрових та сухого пресування цегли і інш.

* * *

Величезними зусиллями ленінської партії, керівника робітничої класи, у боротьбі з правим і „лівим“ опортунізмом і з шкідництвом, що міцно було загнізділося в електробудівництві Донбасу, — вдалося уже на

кінець першої п'ятирічки подолати в основному той хронічний дефіцит в електроенергії, що спостерігався цілі роки. У другому п'ятиріччі, на основі навіть далеко неповного використання своїх багатючих енергетичних ресурсів, Донбас перетворюється на потужний енерговиробничий район, що покриватиме не тільки свої власні потреби, але й задовольнятиме потреби інших, сусідніх районів, з якими він зв'яжеться високівольтовими лініями пересилання.

Водний ліміт, що його багато хто був схильний вважати за непереможну перешкоду для широкого електробудівництва, також буде, як це ми бачили вище, успішно перемагатися. Намічена на друге п'ятиріччя програма електробудівництва в Донбасі дійсно є грандіозна — замість 571 тис. квт на кінець 1932 р. (351 тис. квт. районних і 220 тис. квт. фабрично-заводських станцій) ми матимемо на кінець 1937 року 2011 тис. квт, в тім числі 412 тис. квт. на ТЕЦ¹⁾. Сюди треба ще додати й 120 тис. квт. по Маріуполю, з них 75 тис. на ТЕЦ. Отже нове будівництво по всьому комплексу Донбасу становитиме понад 1500 тис. квт. Загальна сума потреб, що їх доведеться покривати цією потужністю, складається з 1537 тис. квт. потрібних самому Донбасові, включаючи Маріупіль, 200 тис. квт. на покриття дефіциту в Наддніпрянщині і 100 тис. квт. для Північного Кавказу — разом 1837 тис. квт.; отже баланс зводиться з мінімальним резервом в 11 — 12%. Найбільші об'єкти будівництва будуть такі: Зуївська станція, що буде доведена до 400 тис. квт.; Клебан - Биковська та Кам'янська станція на 400 тис. квт. кожна; Рубіжанська або Лисичанська ТЕЦ на 150 тис. квт., Краматорська і Маріупільська ТЕЦ на 84 тис. квт. кожна.

Кількість так званих другорядних енергетичних ресурсів, головню посліди збагачування, що на них базуватиметься пааивне господарство станцій, обчислюється під кінець другої п'ятирічки орієнтовно в 23 — 24 млн. т., а потреба електростанцій Донбасу в них буде не більша від 10 — 11 млн. т. Отже бачимо, що більш як половина послідів та покидів повинна бути використана іншим способом — питання про раціональне використання їх набуває вельми серйозного господарського значення.

Коротко за транспорт. Розмір вантажопотоків із Донбасу без Маріуполя досягає на 1937 р. колосальної цифри в 108 млн. т., з них на Північ — 47 млн. т., на Захід — 38 млн. т., і на Південь — 23 млн. т. Справу з виходами на Північ цілком розв'язує збудування нової магістралі. Для виходу на Захід проектується електрифікувати кільце вугілля — руда в напрямі Ясинувата — Чапліне — Запоріжжя — Долгинцеве — П'ятихатка — Верховцеве — Н. Дніпропетровське — Чапліне — Ясинувата. Вихід на Південь здійснюється через збудування лінії в 200 км. Штерівка — Маріупіль. Треба також відзначити збудування нового порту в Маріуполі — де вантажопотік на 1937 р. так само досягне величезних розмірів — 14 — 15 млн. т. Велике залізничне будівництво має бути і в самому Донбасі, не кажучи про вкрай відсталий, якого часто й зовсім немає, безрейковий транспорт — його так само доведеться неабияк підтягти і підняти на хоч трохи задовільний рівень.

* * *

Промислова продукція Донбасу за друге п'ятиріччя зростає від 2,1 млрд. крб. в 1932 р. 7 млрд. в 1937 р. або на 336%. У всій промисловій продукції України питома вага Донбасу децю знижується — від 25% до 24%.

Для характеристики промислової структури Донбасівського комплексу та росту його внутрішніх зв'язків вельми буде показова така таблиця.

1) Сюди належать Слов'янська й Рубіжанська ТЕЦ, що становлять собою, як ми вище зазначали, нерозривну ланку єдиного господарського комплексу Донбасу.

	1932 рік		1937 рік		
	Продукц. в млн. крб.	Питома вага	Продукц. в млн. крб.	Питома вага	%/% росту
Вся промислов. Донбасу	2067	100	6998	100	336
В т. ч. кам'яновуг.	568	27,5	1358	20	239
„ „ металургійна	466	22,7	1191	17	253
„ „ машинобудів	297	14,5	1587	22,8	530
„ „ хімічна	137	6,8	624	8,9	455

Переміщення питомих ваг найважливіших, розібраних нами вище, чотирьох галузей донбасівського комбінату за другу п'ятирічку — просто різоче. Що значає зріст машинобудівництва та хемічної промисловости в 2 і більше разів проти металургії або кам'яновугільної промисловости? Це означає винятково інтенсивне зростання зв'язків і процесів кооперування всередині комплексу, винятково глибокий процес взаємопроникнення провідних галузей на основі комплексного використання сировини та послідовного зв'язку процесів виробництва, — це, коротше кажучи, ростущий комбінат.

Між іншим, для характеристики єдиности та зв'язаности. Донбасівського комплексу вельми цікаво відзначити, що й тепер довжина під'їзних ліній у Донбасі у $1\frac{1}{2}$ рази більша від довжини ліній загального користування — побічний, але красномовний показник.

Отже на питання: що ж являтиме собою Донбас у другій п'ятирічці? відповідаємо: Донбас являтиме собою єдиний, міждіагональний індустріальний комплекс, що базуватиметься на ряді величезних металургіо-машинобудівельних, металургіохемічних і енергохімічних комбінатів, з дедалі все більшою тенденцією до перетворення на єдиний, потужний і велетенський комбінат, складову частину вугільно-металургійного комбінату України. Донбас і в другому п'ятиріччі, не зважаючи на швидкі темпи розвитку інших басейнів, залишається „всесоюзною кочегаркою“. Донбас — це вирішальна ланка у 1-й вугільно-металургійній базі. У боротьбі за технічну незалежність від імпорту, за більшовицьку незламну механізовану базу в кам'яновугільній промисловості, за технічне переозброєння металургії, за хемізацію та зміцнення обороноспроможности країни Донбас, під проводом більшовицького ЦК на чолі з тов. Сталінін вийде і в другій п'ятирічці переможцем і з честю виконає покладену на нього найвідповідальнішу роль у справі побудови безкласового, соціалістичного суспільства.